

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС
ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО
ЗАТРИМАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ**

Навчально-практичний посібник

Колектив авторів

Дніпро
2024

УДК 351.74:342.95
Д 55

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
ДДУВС (протокол № 9 від 17.04.2024)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор юридичних наук, професор **Роман МИРОНЮК** – професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ;
кандидат юридичних наук, доцент **Денис ГОЛОБОРОДЬКО** – головний спеціаліст відділу № 5 Управління забезпечення діяльності керівництва МВС Департаменту організації діяльності МВС.

Д-55 Дотримання прав людини під час застосування адміністративного затримання підрозділами Національної поліції: навч.-практ. посіб. / О. В. Бочковий, І. С. Дрок, Б. О. Логвиненко та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. 176 с.

ISBN 978-617-560-015-3

Навчально-практичний посібник містить аналіз ситуації в Україні з дотримання прав людини під час застосування адміністративного затримання співробітниками Національної поліції. Висвітлені положення нормативноправових актів щодо дотримання прав людини у процесі застосування адміністративного затримання співробітниками Національної поліції. Надана загальна характеристика реалізації права на свободу та особисту недоторканність людини в діяльності Національної поліції, дотримання органами та підрозділами Національної поліції права людини на захист; забезпечення поліцейськими права людини на охорону здоров'я та медичну допомогу; умови тримання затриманих осіб у кімнатах для затриманих і доставлених чергової частини територіальних органів Національної поліції; додержання принципу недискримінації під час застосування адміністративного затримання поліцейськими; дотримання прав дитини поліцейськими під час застосування адміністративного затримання.

Посібник призначений для працівників Національної поліції, юристів, науковців, здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти юридичного спрямування та всіх, хто цікавиться визначеною проблематикою.

ISBN 978-617-560-015-3

© Автори, 2024
© ДДУВС, 2024

ЗМІСТ

Автори:	4
Перелік умовних скорочень	5
Передмова.....	6
Розділ 1. Адміністративне затримання: доктрина, законодавство, правозастосування.....	8
Розділ 2. Реалізація права на свободу та особисту недоторканність людини в діяльності національної поліції	27
Розділ 4. Забезпечення поліцейськими права людини на охорону здоров'я та медичну допомогу	84
Розділ 5. Умови тримання затриманих осіб в кімнатах для затриманих та доставлених чергової частини територіальних органів національної поліції.....	114
Розділ 6. Додержання принципу недискримінації під час застосування адміністративного затримання поліцейськими	137
Розділ 7. Дотримання прав дитини поліцейськими під час застосування адміністративного затримання.....	153
Список використаних джерел.....	165

АВТОРИ:

Кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник **Олексій БОЧКОВИЙ** – заступник начальника управління – начальник відділу підтримки управління головної інспекції ГУНП у Рівненській області;

кандидат юридичних наук, доцент **Ірина ДРОК** – т.в.о. завідувача навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем превентивної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

доктор юридичних наук, професор **Борис ЛОГВИНЕНКО** – професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

кандидат юридичних наук, доцент **Вікторія РУФАНОВА** – слідчий-криміналіст відділу розслідування злочинів, скоєних проти життя та здоров'я особи СУ ГУНП у Дніпропетровській області;

кандидат юридичних наук, член-кореспондент Національної академії наук вищої освіти України **Микола САМБОР** – начальник сектора моніторингу Прилуцького відділу поліції ГУНП в Чернігівській області, голова первинної профспілкової організації Прилуцького відділу поліції ЧОО ПАП ОВС України, депутат Прилуцької районної ради Чернігівської області;

доктор юридичних наук, професор **Наталія УВАРОВА** – професор кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- БПД** – безоплатна правнича допомога
ВРУ – Верховна Рада України
ГУНП – Головне управління Національної поліції
ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
ІННП – Інформаційний портал Національної поліції України
ІТТ – ізолятор тимчасового тримання
КК України – Кримінальний кодекс України
КЗ – кімната для затриманих осіб
КМУ – Кабінет Міністрів України
КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС України – Міністерство внутрішніх справ України
Мін'юст України – Міністерство юстиції України
МОЗ України – Міністерство охорони здоров'я України
ООН – Організація Об'єднаних Націй
п. – пункт
ст. – стаття
ТВП – територіальні (відокремлені) підрозділи Національної поліції
ЦК України – Цивільний кодекс України
ч. – частина

ПЕРЕДМОВА

Права і свободи людини є вічним джерелом, звідки людство черпає нові можливості, здобуває матеріали для фундаменту цінностей. Однак, права і свободи потребують захисту, перш за все держави, а також – від впливу держави, коли апарат останньої, використовуючи власний адміністративний розсуд та дискрецію повноважень прагне зазіхнути на громадянське суспільство, встановлюючи обмеження використання та здійснення прав і свобод, ще гірше – коли прагне позбавити людину її природи, що виявляється у відповідних правах і свободах.

Одним із фундаментальних прав і свобод людини є право на свободу та особисту недоторканність. Наразі у національному та міжнародному праві сформульовані ключові аспекти використання та здійснення цього права, а також визначено вичерпний перелік підстав, за наявності яких таке право може бути тимчасово обмеженим. Такий перелік не підлягає розширювальному тлумаченню. Однак, сучасний стан справ ініціює нові погляди на такі підстави. Одним із підстав, що тимчасово обмежує право на свободу та особисту недоторканність є адміністративне затримання.

Правова система України, попри всі виклики сьогодення, продовжує розвиватися і вдосконалюватися на основі фундаментальних принципів права – верховенства права, дотримання прав і свобод людини, справедливості, рівності, а також сучасних тенденцій глобалізації, впровадження у правову систему позитивних здобутків практики правозастосування, із урахуванням принципу континуїтету правових традицій та одночасним відходженням від впливу радянщини на правову систему суверенної, незалежної, демократичної, правової та соціальної країни. Творення правової системи нової держави – річ непростя, яка, звісно, не може відбутися одномоментно, а тому і зародження та розбудова галузей національного права і законодавства відбувається поступово, враховуючи сучасні та перспективні інтереси суспільства у врегулюванні тих чи інших суспільних відносин за допомогою права, а також завдяки глобалізаційним процесам, які відбуваються в суспільстві. Значною мірою не лише за кількісними показниками, а й якісними, пов'язаними із використанням, здійсненням прав, свобод та інтересів людини, створення умов для їх реалізації, охорони та захисту прав, свобод та інтересів людини є сфера суспільних відносин, що пов'язується із відносинами між людиною та органами

публічної адміністрації, що є предметом регулювання нормами адміністративного права і законодавства. У згаданій сфері значний сегмент пов'язаний з адміністративно-деліктними відносинами, відносинами, у яких вчиняються адміністративні правопорушення, визначаються міри державного примусу щодо осіб, які їх вчинили, розглядаються особливості застосування такого примусу, а також вирішуються способи відновлення прав і свобод людини¹.

Ураховуючи викладене та важливість безумовного дотримання прав і свобод людини, державні органи, на які покладено обов'язок правозастосування в частині виконання завдань, пов'язаних із тимчасовим обмеженням прав громадян, мають не лише бездоганно слідувати правовим нормам, а й удосконалювати свою діяльність, актуалізуючи під динамічний розвиток суспільства свої знання та вміння для забезпечення дотримання прав і свобод громадян. Для реалізації викладеного є необхідність у розробці науково-практичних рекомендацій, метою яких є акумулювання знань та вмінь, їх узагальнення та подальше розповсюдження серед практичних підрозділів Національної поліції для підвищення ефективності їх діяльності, забезпечуючи при цьому дотримання прав та свобод громадян.

Для виконання вказаних вище завдань та на замовлення Управління моніторингу дотримання прав людини МВС України (лист № 24892/37-202 від 30.08.2022), що передбачено п. 2.11. Плану проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Дніпровського державного університету внутрішніх справ на 2024 рік; п. 2.8. Плану роботи навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем превентивної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ, підготовлено навчально-практичний посібник «Дотримання прав людини під час застосування адміністративного затримання підрозділами Національної поліції», що стануть у нагоді як практикам так і науковцям.

¹ Самбор М. А. Недотримання процесуальної форми адміністративно-деліктного провадження та порушення гарантій прав і свобод людини: шляхи усунення порушень та прогалин законодавства. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 4 (100). С. 186-206.

Розділ 1
АДМІНІСТРАТИВНЕ ЗАТРИМАННЯ:
ДОКТРИНА, ЗАКОНОДАВСТВО,
ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Права і свободи людини перебувають у фокусі дослідників правової теорії та юридичної дійсності. Причиною того, що правам і свободам людини відводиться все більша і більша увага зумовлюється прагненням пізнання цих соціальних, біологічних граней життєдіяльності людини, тим, що саме права і свободи визначають зміст суспільних відносин членів соціуму, виступають межами та мірилом втручання держави в особисте життя людини і її колективу. Права, свободи людини і громадянина є предметом правового регулювання як на національному, так і міжнародному рівнях.

Світовим співтовариством запроваджені різні їх класифікації, водночас існують права і свободи, наприклад, право на життя і здоров'я, свободу і недоторканність, що є беззаперечними аксіомами суспільного життя, що визначають зміст і спрямованість діяльності держав, створюючи умови для природного розвитку людства. Визнання зазначених прав і свобод людини і громадянина не засвідчують про їх наявність та приналежність представникам того чи іншого суспільства або держави з відповідним рівнем соціального, у тому числі й правового розвитку. Це свідчить лише про формування цілісної суспільної колективної свідомості у сфері розуміння можливостей: прав і свобод людини та, головне, – необхідності вчинення позитивних дій з боку держави, як унікального та особливого соціального інституту щодо створення умов для здійснення цих прав і свобод кожною людиною. Відтак, можемо сформулювати тезу про те, що документальне (у нормативно-правовому акті, чи то конституції, чи білі, чи законі, чи хартії) нормативного оформлення шляхом лінгвістичного опису змісту такого права або свободи не є фундаментом для можливості використання цього права або свободи людиною, адже такий позитивістський або етатистський підхід є лише прагненням абсолютизувати вичерпність прав і свобод людини, що йде в розріз із природно-правовими началами прав і свобод та всеохоплюючим принципом верховенства права в суспільних відносинах. Водночас викладення змісту права або свободи людини в нормативно-правовому акті лише додатково зауважує на соціальній значущості цього права та

зобов'язує державу охороняти й захищати таке право або свободу, створювати умови для його реалізації.

Одним із таких прав і свобод є право на свободу та особисту недоторканність. Темпоральний вимір права та його розвитку дозволяє сформулювати висновок про те, що вказане право не є абсолютним та владними елітами, суб'єктами законотворчості ухвалюються норми права, які визначаюся загальнообов'язкові правила поведінки визначають підстави для обмеження цього права. Одним із таких підстав є затримання. Відомо, що напрацьовано декілька процесів, які урегульовують відносини із застосування заходів адміністративного примусу: кримінальний процес і адміністративно-деліктний процес (процес провадження у справах про адміністративні правопорушення). Завдячуючи прискіпливим науковим дослідженням, а також їх кількості, процедура затримання в кримінальному процесі знайшла ефективне правове регулювання, тоді як застосування затримання як заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення не має відповідного якісного правового регулювання, що свідчило б про існування наукових доктрин у формуванні норм права, призначенням яких було б ефективне, перш за все з огляду на дотримання прав і свобод людини, урегулювання застосування даного виду заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Еволюція праворозуміння в концентрованому імпліцитному вигляді містяться в основних поняттях юридичної науки. Отож єдність розуміння юридичних понять, особливостей застосування та реалізації повноважень, юридична визначеність у викладі відповідних норм гарантує ефективний вплив права, як регуляторного засобу, на суспільні відносини. Шлях формування єдності розуміння правових понять, їх оформлення в нормах позитивного права та єдність застосування розпочинається із доктринального науково обґрунтованого розуміння відповідного правового явища та його покликання в правовій дійсності соціуму. Упевнені в тому, що якісне формулювання норми права можливе за існування загальноприйнятої доктрини, яка стає підґрунтям для право творення².

² Самбор М. А. Адміністративне затримання: доктрина, законодавство, правозастосування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка*. 2021. № 1 (93). С. 200-201.

1.1. Доктринальне поняття адміністративного затримання

Доктрина – вчення, наукова або філософська теорія, система поглядів, керівника політична програма³. Доктрина правова – сукупність (система) наукових знань про певне правове явище. За відповідних умов доктрина правова може бути розвинута в правову теорію з більшою чи меншою мірою узагальнення. Співвідношення між доктриною правовою і правовою теорією є певним чином відносним. За умови, що доктрина правова охоплює широке коло принципово важливих методологічних питань, вона може започаткувати розвиток відповідної теорії права, але здебільшого доктрина правова входить до теорії права як її складовий елемент⁴. Важливим у теоретичному і практичному аспектах є наявність єдиного розуміння змісту, порядку і правил застосування заходів примусу, які обмежують права і свободи людини, зокрема її право на свободу та особисту недоторканність. Указане право має обмежуватися уповноваженими особами з підстав та в порядку визначених у законі, що гарантуватиме дотримання законності в діяльності відповідних органів та їх посадових осіб, а також забезпечить дотримання принципу верховенства права в суспільстві, прав і свобод конкретної людини.

Особливості утвердження верховенства права у суспільстві, юридичної визначеності та прозорості в регулюванні суспільних відносин, досягається відповідними процесуальними засобами, використання яких спрямовано на збереження стабільності суспільних відносин та їх організованості та урегульованості правом. Для правової дійсності в Україні притаманно декілька процесів регулювання однотипних та родових суспільних відносин, серед яких, думається, одним із найпоширеніших, де учасником відносин виступає держава та її органи чи окремі посадові особи й пов'язані із застосуванням чи можливістю застосування заходів примусу, обмежень права на свободу й особисту недоторканність, є адміністративно-деліктний процес, пов'язаний із провадженням у справах про адміністративні правопорушення. Оскільки метою останнього є відновлення сталості суспільних відносин, прав і свобод сторін цих відносин, згаданому

³ Кравець Є. Я. Доктрина. Юридична енциклопедія: В 6 т. / [Ю. С. Шемшученко (голова редкол.), Ф. Г. Бурчак, М. П. Зяблюк та ін.]. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2: Д-Й. 1999. С. 273.

⁴ Копейчиков В. В. Доктрина правова. Доктрина. Юридична енциклопедія: В 6 т. / [Ю.С. Шемшученко (голова редкол.), Ф. Г. Бурчак, М. П. Зяблюк та ін.]. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2: Д-Й. 1999. С. 275.

адміністративно-деліктному процесу притаманно застосування заходів примусу, серед яких особливе місце належить адміністративному затриманню, як найбільш суворому заходу, що обмежує права і свободи людини. Відсутність легального визначення поняття «адміністративне затримання» спонукає звертатися до науково-теоретичних пошуків розуміння змісту затримання, як в адміністративно-деліктному праві, так і в теорії права або ж суміжних галузевих юридичних науках для сприйняття такої дефініції шляхом використання аналогії права і закону. Інститут затримання особи найбільш розроблений у кримінальному процесуальному праві. Навіть автори «Юридичної енциклопедії» під час формування її змісту окремо не виділили поняття «затримання» в цілому, сфокусувавши увагу виключно на такій процесуальній дії, як затримання підозрюваного⁵.

Затримання підозрюваного – захід кримінально-процесуального примусу, який полягає в короткочасному затриманні (позбавленні волі) без санкції прокурора особи, підозрюваного у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, з метою з'ясування причетності затриманого до злочину і вирішення питання про застосування до нього запобіжного заходу у вигляді взяття під варту⁶. На підставі такого розуміння змісту затримання, можемо сформулювати основні його змістовні елементи: 1) це захід примусу; 2) тимчасово позбавляє людину ряд у її прав і свобод, серед ключових з яких, як правило, виділяють право на свободу й особисту недоторканність, хоча до таких прав слід віднести і право на спілкування, свободу пересування; 3) застосовується з підстав, визначених у законі, але дискреційно уповноваженими посадовими особами, оскільки не є обов'язковим для всіх однотипних випадків; 4) застосовується спеціальним суб'єктом; 5) переслідує визначену в законі мету.

Водночас, існують науково-доктринальні погляди, обґрунтовані в дисертаційних дослідженнях, саме щодо змісту та розуміння адміністративного затримання.

Адміністративне затримання – це форма обмеження пересування особи, різновидом якої є утримання особи в спеціально відведеному для цього приміщенні, що розпочинається з моменту, коли вона силою або

⁵ Самбор М. А. Адміністративне затримання: доктрина, законодавство, правозастосування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2021. № 1 (93). С. 201-202.

⁶ Шибіко В. П. Затримання підозрюваного. *Юридична енциклопедія: В 6 т. / [Ю. С. Шемшученко (голова редкол.), Ф. Г. Бурчак, М. П. Зяблюк та ін.]*. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2: Д-Й. 1999. С. 530.

через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою, що здійснюється на підставах, у порядку та на строки, визначені КУпАП та іншими законами України, і припиняється в момент вручення затриманій особі копії протоколу чи постанови про вчинене правопорушення, а в разі відмови від її отримання – підписання цих документів понятими⁷.

Адміністративне затримання як загальний захід адміністративного припинення – це примусове, тимчасове обмеження свободи особи, що здійснюється у випадку вчинення нею адміністративного проступку, а також інших, чітко визначених законодавством випадках уповноваженими державними органами в офіційному, чітко визначеному законодавством порядку, полягає в припиненні, доставленні та утриманні особи в спеціально обладнаних для цього приміщеннях з метою встановлення особи порушника, здійснення її перевірки, припинення протиправного діяння, складання протоколу, усунення негативних наслідків, попередження вчинення нових правопорушень як цією особою⁸.

Вважаємо, що адміністративне затримання – це винятковий захід забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, оскільки є найбільш суворим з усіх перерахованих у ст. 260 КУпАП та обмежує людину в значній кількості прав і свобод, а деякі з таких прав повністю позбавляє людину, щодо якої такий захід застосовано. На нашу думку, застосування адміністративного затримання повинно бути виправданим досягненню легітимної мети, пропорційність адміністративного правопорушення та заподіяння останнім шкоди суспільним відносинам.

Адміністративне затримання відносять до особистісних заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, що, на наш погляд, зумовлено обмеженнями відповідних особистих прав і свобод людини. Особистісні заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, як свідчить вже сама назва підвиду, спрямовані безпосередньо на особу порушника, передбачають вплив на його психіку, волю, тіло, примушують його до припинення неправомірних дій. До цих заходів можна віднести: вимогу припинити протиправну поведінку, привід, доставлення порушника, адміністративне

⁷ Пугач А. В. Заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення: дис... канд. юрид. наук. по спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – право). Київ, 2019. С. 2.

⁸ Димон І. В. Адміністративне затримання як загальний захід адміністративного припинення. *Право і суспільство*. 2014. № 6-2. Частина 2. С. 149-153.

затримання, особистий огляд, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами та їхній огляд на стан сп'яніння⁹.

На нашу думку, адміністративне затримання – це захід забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, застосування якого спрямовано на досягнення мети, що стоїть перед адміністративно-деліктним законодавством, застосування якого є результатом адміністративного розсуду уповноважених посадових осіб із тимчасового застосування обмежень прав, свобод та інтересів людини, перш за все свободи людини у всіх її вимірах, що є пропорційним завданій шкоді внаслідок вчинення особою адміністративного правопорушення¹⁰.

1.2. Правове регулювання адміністративного затримання

Важливим є впровадження здобутків теоретичного правознавства у практичну площину законотворення та правотворчості, а у подальшому – правозастосування для врегулювання суспільних відносин, забезпечення їх стабільності.

Національне законодавство України багате на різноманітні норми, що прагнуть урегулювати суспільні відносини відповідно до загальносуспільних інтересів, інтересів суб'єктів, які перебувають при владі. На перший погляд, дослідження адміністративного затримання, як заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, видається, що законодавство України не має досконалої системи норм, які б ефективно урегулювали поведінку учасників відносин із реалізації адміністративного затримання.

Поняття «законодавство» є одним із ключових понять як для матеріального адміністративно-деліктного законодавства, що представлено нормами КУпАП, так і для процесуальних норм, що містяться у вказаному кодифікованому нормативно-правовому акті. Незважаючи на таке поширення вказаного поняття в загальній та особливій частині КУпАП, зміст останнього не розкривається в змісті

⁹ Поцілуйко В. М. Процесуальні особливості застосування заходів забезпечення провадження в кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення: порівняльно-правовий аналіз. дис... канд. юрид. наук. по спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Одеса, 2018. С. 74.

¹⁰ Самбор М. А. Адміністративне затримання: доктрина, законодавство, правозастосування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2021. № 1 (93). С. 203.

даного Кодексу¹¹.

По-перше, поняття «законодавство», яким послуговується законотворець у даному кодифікованому акті не має однозначного розуміння, що аж ніяк не сприяє прозорості нормативного матеріалу, його зрозумілості та доступності. По-друге, той зміст поняття «законодавство», який впливає зі ст. 2 КУпАП, абсолютно чітко та повністю вкладається в розуміння даного поняття виключно як системи нормативно-правових актів, прийнятих єдиним законодавчим органом країни, які мають найвищу юридичну силу – законів. Така позиція відповідає й положенням п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України: виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них¹².

Відповідно до ч.2 ст. 6 Конституції України, органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Також, у відповідності до ч.1 ст. 140 Конституції України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Отже, із дотриманням даних конституційних положень саме законами України повинні визначатися повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Визначення компетенції вказаних органів, у тому числі й щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення, збору доказів винуватості/невинуватості особи, розгляду справ про адміністративні правопорушення, поза законодавчими нормами свідчить про пряме ігнорування Конституції та законів України. На жаль, правова дійсність далека не лише від ідеалу, а навіть від виконання таких імперативних конституційних та законодавчих вимог¹³.

Відповідно до ст. 29 Конституції України, кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим

¹¹ Самбор М., Самбор А. «Законодавство» у нормах про адміністративну відповідальність: питання наповнення змісту та його уніфікованість. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної ради України. 2014. № 5. С. 88.*

¹² Там само. С. 89.

¹³ Самбор М. А. Зміст поняття «законодавство» в нормах Кодексу України про адміністративні правопорушення. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки. Том 27 (66). 2014. № 3. С. 139.*

рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. У разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою. Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника. Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання. Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

На перший погляд, вказана конституційна норма безпосередньо пов'язується із затриманням, як тимчасовим запобіжним заходом у кримінальному процесі, однак, на наш погляд, це звужене розуміння конституційної норми, що гарантує кожній особі свободу та особисту недоторканність. Відтак, переконані, що рівною мірою остання повинна застосовуватися для урегулювання відносин із реалізації адміністративного затримання.

Застосування такого заходу, як затримання, стосується публічно-правових відносин і може бути формою впливу¹⁴ на особу. Адміністративне затримання, як адміністративно-процесуальний захід, застосування якого обмежує право на свободу та особисту недоторканність індивіда¹⁵.

Питання затримання, зокрема й адміністративного є предметом регулювання міжнародних норм, зокрема в ст. 3 Загальної декларації прав людини проголошено, що кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність, а в ст. 9 мова йде про те, що ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або

¹⁴ Рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003 Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-15/2003 за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частин першої, третьої статті 80 Конституції України, частини першої статті 26, частин першої, другої, третьої статті 27 Закону України «Про статус народного депутата України» та за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 80 Конституції України стосовно затримання народного депутата України (справа про гарантії депутатської недоторканності). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03#Text>.

¹⁵ Там само.

вигнання.

У ст. 5 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод вказується та те, що кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом. Указана стаття містить норму про те, що затримана за підозрою у вчиненні правопорушення особа, повинна бути доставлена до компетентного судового органу. Кожен затриманий має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження.

Зважаючи на міжнародні норми, адміністративне затримання можливе у випадках вчинення адміністративних правопорушень, розгляд справ за якими, у відповідності до ст. 221 КУпАП, належить до повноважень суду. Зокрема, з огляду на зміст указаної в підпункті «с» п.1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, норми, затримання фактично охоплює поняття доставлення, оскільки спочатку проводиться затримання особи, а вже потім її доставлення до суду чи посадової особи, якій закон надає право здійснювати судову владу (до речі, таких посадових осіб в Україні немає)¹⁶.

Фундаментальні нормативні документи, що є складовими національного законодавства України в частині дотримання прав і свобод затриманих зазначають, що затримання, у тому числі й адміністративне затримання, мають застосовуватися за вчинення адміністративних правопорушень, справи з яких підвідомчі судам, оскільки виключно суди можуть дати правову оцінку законності, доцільності, пропорційності застосування адміністративного затримання, як відповідного заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, спираючись на основоположні принципи права і законодавства: справедливість, свободу, рівність, а також з огляду на те, що людина, її права і свободи мають визначати зміст і спрямованість діяльності держави, її органів та окремих посадових осіб.

Норми, що містять детальну регламентацію порядку та правил

¹⁶ Самбор М. А. Вплив міжнародних норм щодо дотримання права на свободу та особисту недоторканність людини на врегулювання відносин із застосування доставлення та затримання особи під час провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Міжнародні стандарти у галузі прав людини: реалії та перспективи українського законодавства: матеріали круглого столу (м. Дніпропетровськ, 10 груд. 2012 р.)*; уклад. канд. юрид. наук Л. А. Філянїна. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. С. 66.

застосування адміністративного затримання, містяться в Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Одним із засобів обмеження права на свободу та особисту недоторканність людини є адміністративне затримання, яке є заходом забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення (глава 20 КУпАП). Відповідно до частини першої статті 260 КУпАП, у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення допускається, зокрема, адміністративне затримання особи. Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України, затримання треба розуміти і як тимчасовий запобіжний кримінально-процесуальний, і як адміністративно-процесуальний заходи, застосування яких обмежує право на свободу та особисту недоторканність індивіда (абзац п'ятий пункту 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003)¹⁷. П.4.2. Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011 встановлено, що строк адміністративного затримання обчислюється з моменту доставлення порушника для складення протоколу, а особи, яка була в стані сп'яніння, – з часу її витвердження¹⁸.

Проте, норма ст. 260 КУпАП не містить об'єктивації (опису, переліку) конкретних підстав затримання, що робить їх оцінку повністю дискреційною. Такий підхід дозволяє порівняно легко трактувати будь-яке адміністративне затримання особи як обґрунтоване, що знижує можливість оскарження застосування даної міри в адміністративному або судовому порядку. Хоча основний термін адміністративного

¹⁷ Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-28/2011 за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11#Text>.

¹⁸ Вказане положення слід урахувати з урахуванням змін до КУпАП, а саме того, що вказана частина ст. 262 КУпАП виключена. Слід пам'ятати, що тлумачення втрачає своє призначення у зв'язку із скасуванням відповідної законодавчої норми. Воночас, оскільки адміністративно-деліктне законодавство не містить відповідних норм, котрі визначали б момент адміністративного затримання, слід розумно підходити до використання у сфері адміністративно-деліктного права і законодавства аналогію права і аналогію закону. Переконані, що перш за все слід використовувати аналогію закону.

затримання відносно короткий – 3 год. (ч. 1 ст. 263 КУпАП), однак у цей проміжок часу громадянина можуть утримувати в кімнаті для затриманих органу внутрішніх справ, що є дією, яка принижує його гідність. Так, Ю. С. Кононенко, вважає, що законодавцю в новому КУпАП необхідно встановити більш чіткі підстави для адміністративного затримання фізичних осіб, що врешті приведе до зміцнення законності у взаємовідносинах влади і громадянина¹⁹.

Звертаючись до адміністративно-деліктного законодавства України, зазначимо, що, згідно з ч. 2 ст. 261 КУпАП, про місце перебування особи, затриманої за вчинення адміністративного правопорушення, негайно повідомляються її родичі, а на її прохання – також і власник відповідного підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган. На жаль, КУпАП не містить норми-дефініції, яка б розкривала поняття «родич», що використовується в змісті норм адміністративно-деліктного законодавства, так само не розкривається порядок інформування родичів про факт адміністративного затримання особи²⁰.

Отже, складення протоколу про адміністративне правопорушення не на місці події можливе виключно у випадку застосування до особи адміністративного затримання, особистого огляду, огляду речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції з метою припинення адміністративних правопорушень²¹. Погоджуючись із таким висновком суду, переконані, що навіть під час складання протоколу про адміністративне правопорушення на місці події, останній буде складений із дотриманням принципу законності виключно після оформлення протоколу про адміністративне затримання, адже вимога уповноваженої посадової особи перебувати поряд із нею, не залишати місця події є прямим обмеженням права на свободу та особисту

¹⁹ Кононенко Ю. С. Деякі проблеми адміністративно-правового забезпечення особистих прав і свобод людини та громадянина. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3 (15). С. 203.

²⁰ Самбор М. А. Повідомлення родичів у разі застосування заходу забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення у вигляді адміністративного затримання. *Адміністративне право і процес. Науково-практичний журнал*. 2017. № 2 (20). С. 81-82.

²¹ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 15 квітня 2019 року у справі № 760/16551/18. URL : <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/81262669/>.

недоторканість, права на свободу пересування.

Зокрема, маємо зважити наявні норми позитивного права щодо доставлення, яке не є адміністративним затриманням, з огляду на норми КУпАП та міжнародними прецедентами, сформованими Європейським судом з прав людини.

Наприклад, враховуючи правові позиції Європейського суду з прав людини у справі «*Zelčs v. Latvia*», законність доставлення особи службовим автомобілем поліції без адміністративного затримання ставить під сумнів допустимість²² отриманих доказів винуватості такої особи.

Пряме застосування вказаних рішень ЄСПЛ, на наш погляд, суперечить фундаментальному положенню ухвалення Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», сформульованому в преамбулі цього Закону, де зазначається, що об'єктом регулювання норм закону є відносини, пов'язані з виконанням рішень ЄСПЛ саме у справах проти України. Таким чином, регулювання застосування положень рішень ЄСПЛ щодо третіх держав у національній правовій системі України відсутнє. Однак, відсутність норм позитивного права у регулюванні суспільних відносин із застосування практики ЄСПЛ щодо третіх держав не означає того, що вказану практику слід відкидати та ті прогресивні положення, обґрунтування не слід використовувати. На наш погляд, використання рішень ЄСПЛ у справах щодо третіх держав у національному законодавстві та правозастосовній практиці можливо виключно крізь призму втілення принципу верховенства права в українському правовому середовищі відповідно до європейських стандартів, коли обґрунтування та мотивування розуміння змісту норм Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод використовуються з метою формування правових позицій розуміння фундаментальних принципів права і законодавства України, спрямованих на утвердження прав, свобод, інтересів людини і громадянина. Вважаємо, що вітчизняне законодавство потребує вдосконалення в цьому напрямку, що усуне будь-які сумніви у використанні та застосуванні рішень ЄСПЛ щодо третіх держав під час врегулювання суспільних відносин зі здійснення права на свободу мирних зібрань²³.

²² Самбор М. А. Огляд на стан сп'яніння: особливості правового регулювання та дотримання прав і свобод людини. *Право і безпека*. 2020. № 2 (77). С. 43.

²³ Самбор М. А. Використання положень Рішень Європейського суду з прав людини по захисту права на свободу мирних зібрань у справах щодо третіх держав в українському правовому просторі. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2020. Випуск 12 (1-2). С. 99.

1.3. Практика відновлення прав і свобод людини за результатами застосування адміністративного затримання

Адміністративне затримання, як захід забезпечення у справах про адміністративні правопорушення, спираючись на доктрину розуміння адміністративного затримання, аналіз норм національного законодавства України, а також практику правозастосування, слід зазначити, що абсолютної єдності розуміння і практики застосування норм, які регулюють адміністративне затримання, немає. Важливим елементом дотримання прав і свобод громадян є можливість оскарження адміністративного затримання, однак, ураховуючи строки адміністративного затримання, КУпАП чи КАС України не містять спеціальних норм, які б визначали особливості оскарження адміністративного затримання. Зокрема, чинне адміністративно-деліктне законодавство України не містить переліку складів адміністративних правопорушень, що можуть бути підставами адміністративного затримання, адже викликає сумнів доцільність та пропорційність застосування адміністративного затримання за вчинення правопорушення, що передбачає застосування адміністративного стягнення у виді попередження. На жаль, змушені констатувати, що під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, у яких особа, яка притягалася до адміністративної відповідальності, піддавалася адміністративному затриманню, не досліджуються питання законності адміністративного затримання, не надається правова оцінка уповноважених посадових осіб щодо адміністративного затримання, а також дотримання прав і свобод людини під час адміністративного затримання. Відсутність єдності практики застосування адміністративного затримання зумовлює різну юридичну практику щодо оформлення адміністративного затримання, а також оцінки доказів адміністративного правопорушення з огляду на допустимість їх отримання. Важливим є імперативне визначення повноважень уповноважених посадових осіб, які наділені правом застосування адміністративного затримання, дотримання прав і свобод людини під час адміністративного затримання, формування інституту перевірки законності адміністративного затримання під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, обґрунтованості, вмотивованості застосування адміністративного затримання під час розгляду справи про адміністративне затримання.

У цілому законодавство про адміністративне затримання потребує вдосконалення з огляду на правову визначеність, принципи

верховенства права, дотримання прав і свобод людини, єдності практики застосування адміністративного затримання, як заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, допустимості доказів, отриманих унаслідок застосування такого заходу забезпечення, а головне – формування правової культури населення та уповноважених посадових осіб, наділених правом застосовувати адміністративне затримання, спрямованої на дотримання прав свобод усіх учасників публічно-правових адміністративно-деліктних відносин.

Проблематика правового регулювання та застосування адміністративного затримання, як заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення в Україні залишається нерозв'язаною. Відсутність належної уваги до неї з боку законотворця не збалансовується науковими пошуками у вказаній сфері, як наслідок, ряд важливих питань, пов'язаних із дотриманням прав і свобод людини, залишаються відкритими. Разом з цим слід приділяти значну увагу саме судовій практиці та її узагальненням, що дозволяє формувати правові позиції, засновані на фундаментальних принципах права демократичної країни та громадянського суспільства. Безумовно ухвалення нового Кодексу України про адміністративні правопорушення розв'яже вказану проблему, коли будуть враховані розроблені у науці доктринальні погляди на вказане питання. Однак народні депутати схвильовані розв'язанням ряду економіко-правових питань, а питання правового регулювання адміністративної відповідальності залишаються на другому, якщо не третьому чи ще більш віддаленому плані. Одночасно, для оперативного врегулювання вказаного питання вважаємо за необхідне внести зміни до ч. 1 ст. 260 КУпАП, а саме слова «у разі неможливості складення його» виключити, після слів «на місці вчинення правопорушення» додати «або за місцем вчинення правопорушення»; доповнити КУпАП статтею 261¹ наступного змісту: «Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою».

Переконані, що обмеження волі, свободи пересування, права на свободу та особисту недоторканність, інших прав і свобод можливі виключно у правовому колі, які передбачаються адміністративним затриманням, оскільки затримання створює і гарантії захисту прав і свобод затриманого, збалансовуючи можливості учасників провадження. Слід пам'ятати, що суб'єкти, які наділені повноваженнями документувати адміністративні правопорушення, застосовувати заходи забезпечення у

справах про адміністративні правопорушення, мають діяти у лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України²⁴. Тому застосування такого заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, як адміністративне затримання, у цілях, прямо передбачених законодавством, гарантують не лише дотримання прав, свобод та інтересів людей, а й сприятимуть утвердженню принципу верховенства права, законності у діяльності органів публічної адміністрації, яким надано повноваження документувати адміністративні правопорушення чи притягувати суб'єктів до адміністративної відповідальності, а також дозволять судам ухвалювати рішення на підставі принципів судочинства, які не викликать супротиву та обурення суспільства²⁵.

Питання для самоконтролю:

- 1. Що таке адміністративне затримання?*
- 2. Які норми національного і міжнародного права регулюють адміністративне затримання?*
- 3. Які існують строки адміністративного затримання за законодавством України?*
- 4. Який порядок оскарження адміністративного затримання?*
- 5. Яким чином здійснюється процесуальне оформлення адміністративного затримання та які дії повинен вчинити поліцейський під час адміністративного затримання?*

Теми рефератів:

- 1. Адміністративне затримання як загальний захід адміністративного припинення*
- 2. Адміністративне затримання: доктрина, законодавство, правозастосування*
- 3. Адміністративне затримання фізичної особи: особливості видової класифікації*
- 4. Напрямки удосконалення здійснення поліцейськими адміністративного затримання*
- 5. Міжнародний досвід правового регулювання адміністративного затримання*

²⁴ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

²⁵ Самбор М. А. Адміністративне затримання: відповідність норм КУпАП суспільним потребам та сучасному стану дотримання прав і свобод людини. *Вісник ХНУВС – Bulletin of KhNUIA*. 2020. № 2 (89). С. 208-209.

Задачі:

1. 15 липня 2023 року камери відеоспостереження в магазині АТБ по пр. Гагаріна, 87 у м. Дніпро зафіксували, як громадянин Антоненко А. П. поклав у свою сумку коньяк «Борисфен» об'ємом 0,5 л вартістю 104 грн. і не заплатив за нього на касі. Охоронець магазину АТБ Сидоренко В. Р. затримав правопорушника на виході з магазину і попросив пред'явити зміст сумки. За результатами виявленого правопорушення був викликаний екіпаж патрульної поліції, які затримали громадянина Антоненко А. П. і доставили його до Соборного відділення поліції у м. Дніпро для складання протоколу про адміністративне правопорушення.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Які підстави адміністративного затримання громадянина Антоненко А. П.? Складіть протокол про адміністративне затримання згідно фабули задачі.

2. 28 червня 2023 року о 22 год.00 хв. під час патрулювання Чечелівського району у м. Дніпро екіпаж патрульної поліції виявив громадянина Сидорова О. О., який на вул. Робочій біля будинку 85 справляв свої природні потреби в присутності інших громадян (Роменська Л. О. та Свистунова О. М.). Громадянин Сидоров О. О. на зауваження громадян та поліцейських не реагував, у відповідь виражався нецензурно, від нього був відчутний запах спиртних напоїв. Поліцейські затримали громадянина Сидорова О. О. і доставили його до Чечелівського відділення поліції у м. Дніпро для складання протоколу про адміністративне правопорушення.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Які підстави адміністративного затримання громадянина Сидорова О. О.? Складіть протокол про адміністративне затримання згідно фабули задачі.

3. 29 липня 2023 року о 19.35 під час виїзду на виклик про вчинення домашнього насильства у м. Дніпро, вул. Робоча, 89, кв. 57 екіпаж патрульної поліції виявив громадянина Сидорова О. О., який перебував у нетверезому стані, поводив себе буйно, висловлювався нецензурними словами, наніс тілесні ушкодження (синяк під оком) своїй дружині Сидоренко В. М., яка закрилася разом з сином Сидоренко А. О. у ванній кімнаті до приїзду патрульних поліцейських. Поліцейські затримали громадянина Сидоренко О. О., застосувавши до нього спеціальні засоби (гумові кийки та наручники), доставили до Чечелівського відділення поліції у м. Дніпро для складання протоколу про адміністративне правопорушення та застосування інших

процесуальних заходів.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Які підстави адміністративного затримання громадянина Сидорова О. О.? Складіть протокол про адміністративне затримання згідно фабули задачі.

4. Мешканці будинку 83 по вулиці Робочій м. Дніпро написали колективну скаргу до Чечелівського відділення поліції у м. Дніпро про жорстоке поводження з тваринами громадянки Петренко В. П., 1946 р.н., яка проживає у цьому ж будинку в кв. 56. 25 липня 2023 року о 14 год. дільничний офіцер поліції приїхав за вказаною адресою з метою перевірки інформації, вказаній у скарзі. Дільничний офіцер поліції у квартирі Петренко В. П. виявив 10 собак та 13 котів, неприємний запах, бруд, всі тварини гавкали та м'явчали. Громадянка Петренко В. П. пояснила, що вона любить тварин і тому дає їм прихисток. Гуляти з ними на вулиці вона не може за віком, тому вони справляють свої природні потреби де прийдеться, звідси і запах. Про скарги сусідів вона знає, але все одно буде продовжувати робити добрі справи. Громадянка Петренко В. П. не розуміла, що її дії неправомірні, не погоджувалася на запропоновані варіанти вилучення тварин, тощо. Дільничний офіцер поліції затримав громадянку Петренко В. П., застосувавши до неї фізичну силу і доставив до Чечелівського відділення поліції у м. Дніпро для складання протоколу про адміністративне правопорушення та застосування інших процесуальних заходів.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейського? Які підстави адміністративного затримання громадянки Петренко В. П.? Який алгоритм дій дільничного офіцера поліції у даному випадку?

5. 27 червня 2023 року о 03 год. 20 хв. під час дії на території України режиму воєнного стану громадяни Петренко П. П. та Єфімов М. М. сиділи на лавці біля будинку 85 по вул. Робочій м. Дніпро, розпивали спиртні напої та гучно слухали музику за допомогою колонки. Екіпаж патрульної поліції, який приїхав на місце вчинення правопорушення, затримав вказаних громадян та доставив їх до Чечелівського відділення поліції м. Дніпро.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Які підстави адміністративного затримання громадяни Петренка П. П. та Єфімова М. М.? Який алгоритм дій патрульних поліцейських у даному випадку?

Тестові питання:

1. Загальний строк адміністративного затримання складає:

- А) 3 години
- Б) 1 година
- В) 24 години
- Г) 72 години

2. Строк адміністративного затримання починається з моменту:

- А) фактичного обмеження права особи на пересування
- Б) доставлення особи до відділення поліції
- В) складання протоколу про адміністративне затримання
- Г) застосування фізичної сили до особи

3. За результатами адміністративного затримання складається:

- А) протокол
- Б) рапорт
- В) постанова
- Г) робиться відмітка в протоколі про адміністративне правопорушення

4. Підставами адміністративного затримання є:

- А) вчинення особою одного з видів адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 262 КУпАП
- Б) вчинення особою адміністративного правопорушення
- В) неправомірна поведінка особи
- Г) внутрішнє переконання поліцейського

5. Про місце перебування затриманої особи обов'язково повідомляються:

- А) родичі особи
- Б) родичі і друзі особи
- В) роботодавець особи
- Г) сусіди особи

6. Адміністративне затримання відноситься до заходів:

- А) забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення
- Б) відповідальності

- В) поліцейських заходів
- Г) превентивних заходів

7. У разі необхідності на який строк має право поліцейський затримати особу, яка порушила правила обігу наркотичних засобів?

- А) до 3 діб
- Б) до 24 годин
- В) до 3 годин
- Г) до 1 години

8. Про затримання особи, яка порушила правила обігу наркотичних засобів на більший строк, ніж загальний, поліцейський повідомляє прокурора у строк:

- А) протягом 24 годин з моменту затримання
- Б) негайно
- В) протягом 3 годин з моменту затримання
- Г) протягом 1 години з моменту затримання

9. Про затримання особи, яка порушила правила обігу наркотичних засобів на більший строк, ніж загальний, поліцейський повідомляє прокурора у формі:

- А) письмово
- Б) усно
- В) за допомогою телефону
- Г) через свого безпосереднього керівника

10. В протоколі про адміністративне затримання може робитися запис про вчинені інші процесуальні дії:

- А) про особистий огляд, огляд речей
- Б) опитування особи
- В) висенення рішення у справі
- Г) огляд на стан сп'яніння

Розділ 2

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

2.1. Право на свободу та особисту недоторканність: сучасне праворозуміння

Право на свободу та особисту недоторканність, без перебільшення, має неабиякі дослідження його розуміння, сутності, форми, змісту. Вочевидь, пов'язано це з тим, що вказане поняття являє собою логічний симбіоз права і свободи, який визначає місце людини у суспільстві та відносинах між людьми та людини з органами публічної адміністрації, у тому числі органами державної влади.

Україна, як демократична, соціальна, правова держава, обрала за курс свого прогресивного розвитку – людину, творця не лише суверенної та незалежної держави України, а й найвищу соціальну цінність, задекларувавши це у конституційній нормі, сформульованій у ст. 3 Конституції України.

Така людиноцентристська спрямованість Конституції дає підстави стверджувати, що вихідними, визначальними для конституційного права (і права у цілому – додано нами М.С.) є людина та відносини, пов'язані з гарантуванням її прав і свобод²⁶.

Право на свободу мирних зібрань з точки зору лінгвістики і юридичної техніки фокусує у собі дві складові: свободу і право, як невід'ємні і нерозривні елементи єдиного цілого.

Свобода як категорія права є одним зі способів прояву свободи як буттєвої (онтологічної) характеристики існування людини і полягає у прагненні індивіда не тільки віднайти зв'язок і здійснення світу в собі, але й забезпечити співпадіння зі світом, іншими людьми²⁷. Свобода як форма творчої самореалізації особистості – це формально-змістова категорія сучасного права України, яка базується на динамічній єдності

²⁶ Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М. І. Козюбри./ Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер, М. І. Козюбра, А. А. Мелешевич. - К.: Ваіте, 2021. С. 52.

²⁷ Донченко О. П. Свобода як категорія права: автореф. дис... канд. юрид. наук за спец. 12.00.12 – філософія права. Одеса, 2010. С. 4.

природно-правових і позитивістських засад²⁸. Свобода – це основна особистісно-соціальна умова кримінальноправової відповідальності, юридичною підставою якої є склад злочину, а фактичною – вчинення в реальній дійсності суспільно небезпечного діяння. В такому разі кримінальна відповідальність спроможна виступати засобом впливу на свідомість і волю людей, тим самим визначаючи міру їх свободи у майбутньому. Відповідальність є невід’ємною властивістю свободи, а вина є одним із виражень відповідальності. Немає вини – немає злочину. Немає вільного вибору – індивід втрачає свою людську сутність. Без свободи немає повноцінної людини, але справжня свобода має межі – вона відповідальна²⁹.

У сучасних умовах право виступає єдиною можливою формою фактичної реалізації такої загальнолюдської одвічної цінності, як свобода, знехтування якою призведе до втрати правом його власної цінності та відповідно – до знецінення права. Слід зазначити, що такий підхід суперечить концепції юридичного позитивізму, представники якого вважають, що неприпустимо визначати цінність права через його зв’язок з указаною тріадою природно-правових цінностей, задовольняючись лише такими характеристиками права, як загальнообов’язковість, нормативність, формальна визначеність тощо. Очевидно, що право та свобода не можуть бути цілком тотожними хоча б тому, що вони вживаються одночасно в такій формулі, як «права та свободи людини і громадянина»³⁰.

Легального визначення поняття «свобода» у національному законодавстві, на жаль, або, на щастя, немає. Переконані, що формально юридично окреслити природу людини неможливо і недоцільно, оскільки це викреслить зазначену категорію з її філософського лона, де остання зароджувалася і розвивалася. Хоча, подекуди, поняття свобода ототожнюється з правом, наприклад, свобода пересування – це право громадянина України, а також іноземця та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, вільно та безперешкодно за своїм бажанням переміщатися по території України у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб, у будь-який час, за винятком обмежень, які встановлюються законом³¹ (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»).

²⁸ Там само.

²⁹ Донченко О. П. Зазнач. твір. С. 13.

³⁰ Герман К. Ю. Розвиток Ідеї свободи у філософських та правових дослідженнях. *Право та інновації*. 2015. № 3 (11). С. 118.

³¹ Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>.

Свобода – це не лише людська якість та поняття, що відображає буття людини, зокрема її соціальну складову. Свобода – це вибір, який незалежний від людини, умов та обставин, однак, на який (вибір) всі вказані фактори можуть впливати (а можуть і не впливати, і це теж, вибір, як елемент свободи).

Правові норми є нормами волі, але волі юридично визнаної, вираженої (оформленої) державою у вигляді законів та інших правових актів. Закони – це позитивні, зрозумілі загальні норми, в яких свобода набуває безособового, теоретичного, незалежного від свавілля окремого індивіда існування. Звід законів є окресленням свободи. Як бачимо, основний зміст юридичної свободи – це захистити індивіда від зовнішнього свавілля як з боку влади, так і з боку оточуючих співгромадян. У цьому полягає основна цінність і корисність права для особистості. У праві свобода отримує необхідну опору і гаранта, а особистість – можливість задоволення свого інтересу. Без права, поза правом свобода могла б виявитися порожнім звуком, залишитися нереалізованою і незахищеною. Саме в цій якості право насамперед необхідно людині, а не в якості інструмента владарювання та примусу³².

Свобода не може зводитися до встановлення певних меж, оскільки, на наше переконання, це порушує сутнісний зміст самої свободи.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що свобода (вільність) людини а ргіогі є визначальною та пріоритетною для шанування державою загалом, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами. Конституційний Суд України керується тим, що конституційна презумпція людської свободи обумовлює доконечність потреби обґрунтування будь-якого істотного її обмеження з боку держави (абзаци перший – п'ятий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 червня 2022 року № 5-р(П)/2022 у справі за конституційною скаргою Абрамовича Олексія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини другої статті 40 Житлового кодексу України (щодо дискримінації у

³² Смілик А. С. Гносеологічний вимір свободи та відповідальності як категорій права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. 2016. Випуск 37. Том 3. С. 138-139.*

реалізації права на житло)³³.

Зміст свободи слід черпати у сутності людини та її єства. Вся історія людства засвідчує невпинний рух людства до свободи, свободи від неволі, свободи ідеологічної, політичної, релігійної, свободи, думки і слова, свобода розвитку і освіти, свобода творчості і праці тощо. Наголошувати на тому, що вказаний ряд є невичерпним, недоцільно, оскільки озвучена ознака свободи відображена у конституційній нормі (ст. 22 Конституції України, де визнається, що права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними).

Конституційне право людини на особисту недоторканність – це історично обумовлена, що має міжнародно-правовий характер, гарантована державою та закріплена нормами Конституції України і деталізована в поточному законодавстві природна можливість кожного (людини і громадянина) діяти чи утримуватися від дій з власної волі, не порушувати при цьому прав і свобод інших людей та користуватися особистою недоторканністю, тобто не бути безпідставно затриманим, заарештованим чи триматися під вартою у кримінальному, адміністративному (матеріальному і процесуальному) та оперативно-розшуковому напрямках діяльності та претендувати на відшкодування збитків при порушенні права³⁴.

Під поняттям «особиста недоторканність» слід розуміти сукупність таких складових, як недоторканність тілесна (фізична), що передбачає, в тому числі, і неможливість обмеження свободи, та недоторканність життя, в розумінні життя як соціального існування людини як особистості (окремі його складові)³⁵.

Поруч з природним правом на особисту недоторканність людини згадують поняття «воля». Ці два поняття є схожими, але все ж означають різні відносини. Поняття недоторканності особи є поняття більш широке і повне, поняття ж волі охоплює більш вузький спектр прав людини. Під недоторканністю у її широкому розумінні визначають

³³ Рішення Конституційного Суду України (другий сенат) у справі № 3-39/2021(86/21) за конституційною скаргою Абрамовича Олексія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини другої статті 40 Житлового кодексу України (щодо дискримінації у реалізації права на житло) від 22 червня 2022 року № 5-р(II)/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-22#Text>.

³⁴ Олійник В. С. Конституційне право людини на особисту недоторканність і його забезпечення органами внутрішніх справ України: автореф. дис... канд. юрид. наук за спец. 12.00.02 – конституційне право. Київ, 2006. С. 4.

³⁵ Лісніча Т. В. Захист особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи (право на життя, здоров'я, свободу та особисту недоторканність): автореф. дис... канд. юрид. наук за спец. 12.00.03 – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Харків, 2007. С. 8.

безумовне право особи на захищеність від будь-якого посягання чи впливу від будь-кого. При цьому розрізняють: - недоторканість тілесну (фізичну); - недоторканість статеву (фізичну й психологічну); - недоторканість суто психологічну. Під тілесною недоторканістю зазвичай розуміється що особі, без її на те згоди, не можна заподіювати тілесні ушкодження, застосовувати тортури і мордування, наносити удари, побої, іншим способом завдавати фізичного болю та застосовувати силу (крім випадків перебування інших осіб у стані необхідної оборони, затримання злочинця чи крайньої необхідності). Наприклад, якщо травми отримає супротивник на боксерському ринзі чи футболіст на полі, то справа одна. А ці самі дії до особи, скажемо на вулиці чи вдома, справа інша. Також не можна заражати особу венеричними та іншими заразними захворюваннями, вводити в її організм наркотичні засоби, психотропні речовини, лікарські та інші засоби, що викликають одурманювання. Тілесна недоторканість також охоплює такі відносини, що без згоди особи, заборонено втручання чи вплив за допомогою медичної діагностики, профілактики, лікування, стерилізації, штучного переривання вагітності, не допускаються біомедичні експерименти (досліди), несанкціонований особою забір донорської крові, органів та інших анатомічних матеріалів. Під статевою недоторканістю розуміємо відносини, коли особа, яка досягла статевої зрілості, захищена від посягання на її право самостійно вирішувати питання про своє статеве життя, а також захищеність особи, яка не досягла статевої зрілості, від статевих відносин та відповідного впливу, а особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку захищена від розпутного впливу та розпутних дій. На сучасному періоді розвитку суспільства постає питання щодо віднесення до статевої недоторканості захищеність особи від незаконних зміни (корекції) статевої належності, а також штучного запліднення та імплантації ембріона. Складним питанням у сенсі статевої недоторканості є проблема примусової стерилізації у вигляді покарання за кримінальні злочини. Наприклад, відповідний закон про хімічну кастрацію за певні злочини був прийнятий у сусідній демократичній Польщі у 2009 році. У тому чи іншому вигляді така практика існує в Чехії та деяких скандинавських країнах. Як незаконна практика (де-факто) доволі широко існує в Китаї в якості виконання законів про контроль народжуваності. Психологічна недоторканість особи визначає захищеність її від погроз на власну адресу, залякування, шантажування її та інших способів стороннього впливу, придушення власного волевиявлення. Під психологічною недоторканістю слід так само розуміти захищеність особи від різноманітних видів впливу на її підсвідомість, коли особа без згоди та

відома може бути спрямована (як кажуть в народі - «закодована») на виконання протиправних, аморальних або інших (не обов'язково негативних) дій, які вона у звичайному стані не бажала б і не мала б вчинювати. Право на свободу, також передбачене ч. 1 статті, треба розуміти як право не бути свавільно (незаконно) позбавленим волі, а також право бути звільненим у визначений строк в разі затримання, арешту або позбавлення волі, які відбувалися на законних підставах. Це право перш за все передбачає, що будь-які інші особи, зокрема службові, особливо працівники судової системи і правоохоронних органів, зобов'язані не порушувати фізичне право особи знаходитися в певний час у певному місці. Це право може обмежуватись тільки на підставах та в порядку, визначених законом і тільки за рішенням суду. Порушення зазначеного права може проявляється зазвичай у затриманні особи в місці, де вона взагалі не бажає або більше не бажає перебувати (тобто обмеження волі) або в приміщенні її в місці, яке вона не має змоги вільно залишити, хоча бажає цього (тобто позбавлення волі). Зазвичай такими місцями можуть бути як приміщення (кімната, камера, погріб тощо) чи комплекси приміщень (місце позбавлення волі, психіатрична лікарня, виробничі приміщення, які не використовуються за призначенням), так і інші місця (дах багатопверхового будинку, транспортний засіб) чи окремі місцевості (скала, острів, ділянка місцевості). В таких випадках особа може бути арештованою, засудженою, під слідством, хворою, під впливом алкоголю чи хімічних речовин (в разі законних дій інших осіб); навпроти, може бути потерпілою, наприклад заручником, небажаним свідком (якщо це дії незаконні). Зазначені дії (затримання, приміщення) на практиці можуть здійснюватися шляхом застосування насильства (фізичного чи психічного) або без нього (шляхом обману, зловживання довір'ям, відібрання засобів пересування чи інших необхідних засобів)³⁶.

Задля всебічного і повного дослідження та на його основі формування не лише змісту відповідної дефініції, а й сучасного розуміння права на свободу та особисту недоторканність необхідно актуалізувати знання про позитивні і негативні права.

Негативні права досить часто формулюють у формі свобод, які не потребують активного втручання держави для їхньої реалізації. До таких прав належать громадянські права: на свободу слова, віросповідання, пересування, об'єднання, мирні зібрання. До них зараховують також право на життя, особисту недоторканність тощо.

³⁶ Конституція України. Науково-практичний коментар. Станом на 20 травня 2018 р. / Я. О. Берназюк, А. Г. Бірюкова, Ю. О. Буглак та ін. ; за заг. ред. Чижмарь К. І. та Лавриновича О. В. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2018. С. 69-71.

Втручання держави в ці сфери має бути мінімальним, оскільки намагання детально врегулювати реалізацію зазначених прав нерідко спричинює, як свідчить практика, їхнє обмеження й визначення певних меж здійснення. Основне завдання держави – забезпечити їх юридичними гарантіями захисту. Позитивні права, навпаки, потребують активних дій з боку держави. До них належать права другого покоління, зокрема соціально-економічні права. Ця група прав передбачає цілеспрямовану діяльність держави щодо створення не тільки юридичних гарантій захисту, а й матеріальних передумов їхньої реалізації. Ба більше, їхня реалізація неможлива без відповідної забезпечувальної діяльності з боку державних інституцій. Звідси виникла доктрина позитивних зобов'язань держави, яку згодом почали поширювати й на громадянські права. Так, класичну ліберальну ідею про те, що негативним правам кореспондує негативний обов'язок держави не заважати їхній реалізації, доповнюють позитивним обов'язком держави щодо їхньої належної реалізації та захисту. Позитивні зобов'язання держави полягають у вимозі до національних органів влади застосувати потрібні засоби захисту прав людини. Наприклад, захистити життя особи в разі нападу на неї або ж реалізація права на справедливий судовий захист потребує від держави створення надійної незалежної судової системи³⁷.

Право на свободу мирних зібрань слід сприймати у якості певної оболонки, що визначає межі поведінки особистості. Такі межі визначаються свободою поведінки і вибору такої поведінки самої людини з одного боку, а з іншого – аналогічною свободою інших людей та власне межею, яку проводить унікальне соціальне утворення – держава.

Ураховуючи сказане, переконані, що право на свободу та особисту недоторканність:

- 1) визначає свободу поведінки особи, як оболонка з середини;
- 2) є межею державного втручання у недоторканність особистості (запропоновано нами – М.С).

По суті, це два боки оболонки, яка з одного боку – визначає межі волі особи, а з іншого – межа втручання держави у свободу особистості. Водночас слід розуміти, що перша оболонка є значно більшою за об'ємом і є дотичною та перетинається з оболонками свободи інших людей. Друга оболонка, яка визначає крайню межу втручання держави у свободу особистості, є значно меншою за об'ємом, а відтак радіусом, оскільки залишає ту частку свободи, до якої за жодних обставин

³⁷ Конституційне право: підручник / Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер, М. І. Козюбра, А. А. Мелешевич ; за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2021. С.166-167.

держава не може втручатися (зауважено нами – М.С.).

Конституційна норма, розміщена у ст. 29 Конституції України, змушує дослідників до необґрунтованого перенесення центру ваги у уваги з норми, яка міститься у частині першій цієї статті на інші, тим самим, на нашу думку, зводячи право на свободу та особисту недоторканність до правових механізмів обмеження здійснення цього права чи позбавлення особи використовувати це право. Очевидно, що такий стан справ обумовлюється певними історичними обставинами, тим мілітаристським способом організації суспільних відносин, який був притаманний періодові радянщини в Україні. Указаного підходу слід позбавлятися та формувати власне національне бачення права на свободу та особисту недоторканність, у фокусі якого знаходитиметься саме свобода особистості, а недоторканність стане похідним елементом свободи, засобом забезпечення цієї свободи.

Власне, право на свободу та особисту недоторканність – це особисте немайнове право людини, що забезпечує природне існування людини. Право на свободу, як волю і вибір, а також «перша» конституційна норма, яка визнає, проголошує і фіксує свободу особистості, свободу, яка звернена від особистості до середовища, перш за все соціального, вказана свобода є фундаментом розвитку інших свобод, які будуть похідними. Від якісного обґрунтування змісту свободи інші свободи особи матимуть міцне підґрунтя для їх подальшого прогресивно-демократичного розвитку.

За способом виникнення право на свободу та особисту недоторканність належить до природжених особистих немайнових прав³⁸. Визнання людського єства, як джерела походження права на свободу та особисту недоторканність, підкреслює важливість цього права перш за все для сучасної людини, а крізь призму людиноцентризму – відображає значення права на свободу та особисту недоторканність для держави та розбудови громадянського суспільства. Чим менше буде нарікань з боку осіб, які вважають, що їх право на свободу та особисту недоторканність порушене, тим демократичнішим буде суспільство і відкритішим для людини – держава у особі її апарату.

Очевидно, що досягнення зазначених вершин і ідеалів можливо крізь призму права, зокрема закону, як унікальних регуляторів суспільних відносин та засобу, який здатен ввести сваволу держави у межі, перетворивши її на волю народу, яка реалізується через демократичні процедури.

³⁸ Цивільне право України : підруч. : у 2- т/ В. І. Борисова (кер. авт.кол.), Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2007. Т. 1. С. 201.

2.2. Позитивістські засади права на свободу та особисту недотканність

У конституційній нормі ст. 8 Конституції України сформульовано ієрархію нормативно-правових актів України відповідно до якої, конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй³⁹.

Правовою основою діяльності Національної поліції України, у тому числі центрального органу управління поліцією, її територіальних та міжрегіональних органів, утворених як юридичні особи публічного права, структурних підрозділів зазначених органів, поліцейських є Конституція України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закон України «Про Національну поліцію» інші закони України, акти Президента України та постанови Верховної Ради України, прийняті відповідно до Конституції та законів України, акти Кабінету Міністрів України, а також видані відповідно до них акти Міністерства внутрішніх справ України, інші нормативно-правові акти, зазначається у ст. 3 Закону України «Про Національну поліцію»⁴⁰.

Закон України «Про міжнародні договори України» встановлює порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України⁴¹. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про міжнародні договори України» згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися шляхом підписання, ратифікації, затвердження, прийняття договору, приєднання до договору. Ратифікація міжнародних договорів України здійснюється шляхом прийняття закону про ратифікацію, невід'ємною частиною якого є текст міжнародного договору (ч. 1 ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України»). Затвердженню підлягають міжнародні договори України, які не потребують ратифікації, якщо такі договори передбачають вимогу щодо

³⁹ Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр#Text>.

⁴⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

⁴¹ Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.

їх затвердження або встановлюють інші правила, ніж ті, що містяться в актах Президента України або Кабінету Міністрів України. Затвердження міжнародних договорів України здійснюється Президентом України у формі указу або Кабінетом Міністрів України у формі постанови (ст. 12 Закону України «Про міжнародні договори України»). нормою ст. 16 Закону України «Про міжнародні договори України» встановлено, що міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, інші органи державної влади, до відання яких віднесені питання, що регулюються міжнародними договорами України, забезпечують дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України, стежать за здійсненням прав, які випливають з таких договорів для України, і за виконанням іншими сторонами міжнародних договорів України їхніх зобов'язань.

Конституція України, як системоутворюючий елемент національної правової системи України та засіб і спосіб поєднання національної правової системи із нормами міжнародного права, зафіксувала найважливіші (хоча стосовно прав, свобод та інтересів людини, навряд чи можна застосовувати поняття співмірності, як важливіші чи менш важливі, оскільки всі права важливі. Однак, за певних умов баланс пріоритетності може змінюватися) права і свободи людини та громадянина. У згаданому переліку конституційних, тобто таких прав, свобод та інтересів, що знайшли відображення у Конституції України є право на свободу та особисту недоторканність, якому безпосередньо присвячені норми ст. 29 Конституції України.

Ст. 29 Конституції України

Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

У разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе

особисто та користуватися правничою допомогою захисника.

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

Загальна декларація прав людини, як міжнародний договір, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року⁴², стала результатом досвіду людства у сфері прав і свобод людини, перш за все гарантування і їх охорони.

Ст. 3 Загальної декларації прав людини

Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.

Ст. 9 Загальної декларації прав людини

Ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання.

Ст. 10 Загальної декларації прав людини

Кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом.

Країни західної Європи відтворили ідеали демократії у нормах Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод⁴³, де праву на свободу та особисту недоторканність присвячена ст. 5.

Ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;

б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою

⁴² Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

⁴³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення, або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

d) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;

e) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

f) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.

Аналіз конституційної норми, а також норм міжнародних договорів, учасником яких є Україна, вказує на те, що світовою спільною та Україною, як незалежною, демократичною і правовою державою визнано право людини на свободу та особисту недоторканність. Означальний займенник «кожний», який вказує на узагальнену ознаку суб'єкта носія цього права, підкреслює ту обставину, що право на свободу та особисту недоторканність належить саме фізичній особі – людині як учасникові цивільних відносин (ст. 24 ЦК України). Вказане спонукає до з'ясування змісту права на свободу та особисту недоторканність, яке пропонується у межах цивілістичної

теорії.

Національне галузеве законодавство розширює, уточнює і доповнює зміст права на свободу мирних зібрань, що сформульоване у Конституції України та міжнародних правових актах. Свідомі з того, що людина у переважній своїй більшості вступає саме у відносини, які належать до таких суспільних відносин, що урегульовуються нормами цивільного права. Тому, думається, що саме Цивільний кодекс України⁴⁴ (далі – ЦК України), має найбільш повно розкривати зміст поняття права на свободу та особисту недоторканність.

Як бачимо, право на свободу та особисту недоторканність є одним із фундаментальних, захист якого визнається як на міжнародному рівні, так і знаходить закріплення у національному законодавстві.

Ст. 288 ЦК України. Право на свободу

1. Фізична особа має право на свободу.

2. Забороняються будь-які форми фізичного чи психічного тиску на фізичну особу, втягування її до вживання спиртних напоїв, наркотичних та психотропних засобів, вчинення інших дій, що порушують право на свободу.

Особа має право вчиняти всі не заборонені законом дії, які спрямовані на реалізацію цього особистого немайнового права. Однак право на свободу не слід розглядати як закріплену законом вседозволеність. Воно має передбачені законом межі, оскільки неконтрольована свобода людини може перерости у свавілля. Право на свободу в окремих випадках може бути обмеженим на законних підставах. Такою підставою, зокрема, може вважатися затримання фізичної особи, її арешт чи тримання під вартою за умови, що вони вчинені на підставах та в порядку, що передбачені чинним законодавством. Обмежує право на свободу також і примусова госпіталізація фізичної особи до психіатричного закладу (ст.ст. 14, 17 Закону України «Про психіатричну допомогу»), примусове стаціонарне лікування осіб, які хворі на особливо небезпечні інфекційні хвороби (ст. 28 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення») тощо. Гарантіями реалізації права на свободу законодавець визнає заборону будь яких форм фізичного чи психічного тиску на фізичну особу, втягування її до вживання спиртних напоїв, наркотичних та психотропних засобів, вчинення інших дій, що порушують право на свободу. Однак законодавець не визначає виключного переліку тих дій, які можуть

⁴⁴ Цивільний кодекс України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

впливати на неправомірне обмеження права на свободу. Натомість він вводить заборону на вчинення дій, що порушують право на свободу, зокрема, забороняється тримання фізичної особи в неволі; безпідставне затримання особи, окрім випадків, коли затримання здійснено на підставах і в порядку, що встановлені законом, зокрема ст. 29 Конституції України та КПК України тощо; безпідставний арешт або тримання під вартою, окрім випадків, коли вони здійснені не інакше як за вмотивованим рішенням суду, а також на підставах та в порядку, що передбачені чинним законодавством. При цьому у випадку нагальної необхідності запобігти злочинів чи його припинити тримання під вартою може застосовуватись і без попереднього вмотивованого рішення суду, але його обґрунтованість протягом 72 годин повинна бути перевірена судом (ст. 29 Конституції України); інші випадки, які безпідставно порушують право особи на свободу⁴⁵.

Упевнені у тому, що свобода особи є джерелом основ правового порядку в Україні який ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством (ч. 1 ст. 19 Конституції України).

Ст. 289 ЦК України. Право на особисту недоторканність

1. Фізична особа має право на особисту недоторканність.

2. Фізична особа не може бути піддана катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню.

3. Фізичне покарання батьками (усиновлювачами), опікунами, піклувальниками, вихователями малолітніх, неповнолітніх дітей та підопічних не допускається.

У разі жорстокої, аморальної поведінки фізичної особи щодо іншої особи, яка є в безпорадному стані, застосовуються заходи, встановлені цим Кодексом та іншим законом.

4. Фізична особа має право розпорядитися щодо передачі після її смерті органів та інших анатомічних матеріалів її тіла науковим, медичним або навчальним закладам.

З правом на свободу тісно пов'язане право на особисту недоторканність (ст. 289 ЦК України), тобто передбачена законом заборона фізичного, психічного чи будь-якого іншого посягання на особу з боку інших осіб. Недоторканність людини, згідно зі ст. 3 Конституції України, є вищою соціальною цінністю. І внаслідок цього

⁴⁵ Цивільне право України: підруч. : в 2 т. Т. 1 / С. П. Рабінович, Г. Б. Яновицька, В. О. Кучер та ін. ; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів: Новий Світ-2000, 2014. С. 283-284.

право на особисту недоторканність, яке передбачене даною статтею також є одним із найважливіших особистих немайнових прав фізичних осіб, яке складається з права на фізичну недоторканність; право на моральну недоторканність; право на психічну недоторканність, а також право особи на донорство крові, її компонентів, органів, інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин (ст. 290 ЦК)⁴⁶.

Право на особисту недоторканність є поряд з індивідуальною можливістю окремо взятої особи, цінністю громадянського суспільства, є тим правовим засобом, який зобов'язує органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, зокрема у відносинах, під час яких право на свободу особи може обмежуватися.

Системний аналіз положень Конституції України та актів міжнародного права дає підстави для висновку, що свобода людини не є абсолютною та може бути обмеженою в передбачених законами випадках і лише для досягнення правомірної мети (*абзац восьмий пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) від 21 грудня 2021 року № 3-р/2021 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», статей 15, 151, 26 Закону України «Про кінематографію»⁴⁷*).

Конституційний Суд України у абзаці шостому підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної свого Рішення у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) від 11 жовтня 2011 року №

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Рішення Конституційного Суду України від 21 грудня 2021 року № 3-р/2021 у справі № 1-252/2018(3492/18) за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», статей 15, 15⁻¹, 26 Закону України «Про кінематографію». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-21#Text>.

10-рп/2011⁴⁸ вказав на те, що таке обмеження права на свободу та особисту недоторканність можливе тільки на підставах та в порядку, які чітко визначені в законі; а точніше – винятково на підставах та в порядку, визначених законами України. Обмеження конституційного права на свободу та особисту недоторканність має здійснюватися з дотриманням конституційних гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина та виключно на підставі вмотивованого рішення суду⁴⁹.

Конституційний Суд України виходить із того, що право на свободу та особисту недоторканність може бути обмежене, однак таке обмеження має здійснюватися з дотриманням конституційних гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, принципів справедливості, рівності та домірності (пропорційності), із забезпеченням справедливого балансу інтересів особи та суспільства, на підставі та в порядку, визначених законами України, з урахуванням актів міжнародного права, позицій Європейського суду з прав людини, за вмотивованим рішенням суду, прийнятим в порядку справедливої судової процедури (*абзац сьомий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України*⁵⁰).

Конституційний Суд України також зазначає, що положення статей 3, 21, 29 Конституції України у системному зв'язку з частиною першою її статті 55 зобов'язують орган законодавчої влади при здійсненні регулювання обмеження права особи на свободу та особисту недоторканність у кримінальному судочинстві гарантувати такій особі

⁴⁸ Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011 у справі № 1-28/2011 за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11#Text>.

⁴⁹ Рішення Конституційного Суду України від 23 листопада 2017 року № 1-р/2017 у справі № 1-28/2017 за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-17#Text>

⁵⁰ Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 у справі № 3-208/2018(2402/18) за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19#Text>.

право на судовий захист, у тому числі можливість оскарження в апеляційному порядку будь-яких форм та способів обмеження її конституційного права на свободу та особисту недоторканність, з обов'язковим збереженням справедливого балансу між інтересами особи та суспільства, дотриманням вимог процесуальної дієвості, ефективності, швидкості процесу тощо. Отже, Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення частини другої статті 392 Кодексу в частині неможливості окремого апеляційного оскарження ухвали суду першої інстанції про продовження строку тримання під вартою не гарантують особі ефективної реалізації її конституційного права на судовий захист, не відповідають критеріям справедливості та співмірності (пропорційності), не забезпечують справедливого балансу інтересів особи та суспільства, а тому суперечать вимогам статей 1, 3, 8, 21, 29, частини першої статті 55 Основного Закону України (абзаци сімнадцятий, вісімнадцятий підпункту 2.4 пункту 2 мотивувальної частини⁵¹).

Практика нормативно-правового регулювання, а також судово-конституційна доктрина імплементують ключові, визначені у міжнародному праві, підстави обмеження права на свободу мирних зібрань:

- 1) відповідність вимогам верховенства права;
- 2) потрібності, доцільності та пропорційності у демократичному суспільстві;
- 3) передбачуваності та очікуваності;
- 4) легітимності.

Слід усвідомлювати, що метою обмеження права на свободу та особисту недоторканність мають бути фундаментальні громадянські цінності, зокрема право на честь та гідність, що не підлягає жодним обмеженням, право на життя, здоров'я (права і свободи людини), моральність особистості та суспільства, публічних (громадський) порядок, національна безпека.

⁵¹ Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 у справі № 3-208/2018(2402/18) за конституційною скаргою Глушенка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19#Text>.

2.3. Особливості діяльності поліцейських, пов'язаної з обмеженням права на свободу та особисту недоторканність

Поліцейські у свої повноваження реалізують у двох основних напрямках діяльності:

1) **екстравертна діяльність**, яка орієнтована на взаємодію з особою, суспільством, іншими соціальними інститутами;

2) **інтровертна діяльність** – діяльність орієнтована у внутрішню систему Національної поліції, спрямована на організацію роботи цього центрального органу виконавчої влади, його територіальних та міжрегіональних підрозділів.

Саме ці два напрямки обумовлюють інші види діяльності та особливості їх правового регулювання, використання та реалізації заходів, які прямо, безпосередньо, дотично чи опосередковано впливають на право на свободу та особисту недоторканність людини у цілому, або окремих учасників відповідних суспільних відносин, урегульованих нормами чинного законодавства України.

Екстравертну діяльність Національної поліції, яка так чи інакше пов'язана із правом на свободу та особисту недоторканність, а точніше обмеженням цього права є:

1) *кримінально-процесуальна діяльність*;

2) *адміністративно-деліктна діяльність*;

3) *адміністративна діяльність*.

Застосування таких запобіжних заходів, що обмежують право особи на свободу та особисту недоторканність передбачає наявність відповідних правових підстав.

Забезпечення здійснення фізичною особою особистих немайнових прав може відбуватися двома шляхами, насамперед – шляхом накладення заборон щодо порушення органами державної влади, органами АРК та органами місцевого самоврядування тих чи інших особистих немайнових прав фізичних осіб, а також і шляхом покладення на зазначені органи обов'язку здійснювати відповідні діяння, які спрямовані на допомогу фізичним особам у здійсненні та захисті особистих немайнових прав⁵².

Адміністративне затримання – це захід забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, що обмежує або тимчасово позбавляє людину її права на свободу та особисту

⁵² Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / [С. П.Рабінович, Г. Б.Яновицька, В. О.Кучер та ін.]; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. С. 274.

недоторканність⁵³.

Відповідно до ч. 1 ст. 260 КУпАП у випадках, прямо передбачених законами України, **з метою:**

1) *припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу,*

2) *встановлення особи,*

3) *складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим,*

4) *забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення*

допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення осіб від керування транспортними засобами, морськими, річковими, малими, спортивними суднами або водними мотоциклами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Встановивши наявність відповідної мети, під час застосування адміністративного затримання особи слід ураховувати наступні законодавчі вимоги до вказаного заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, що знайшли формально-юридичне закріплення у ч. 3, 4, 5, 6 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію», яких має дотримуватися поліцейський, а саме:

1) затримання має бути законним, тобто підстави, мета та місце мають відповідати нормі Закону;

2) затримання має бути необхідним, тобто для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам;

3) затримання має бути пропорційним – шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди;

4) затримання має бути ефективним – його застосування забезпечує виконання повноважень поліції, а саме під час вжиття

⁵³ Підстави та порядок застосування заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення у формі адміністративного затримання : навч.-практ. посіб. / А. Є. Фоменко, К. В. Бахчев, О. В. Бочковий, І. С. Дрок, М. А. Самбор. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2022. С. 9.

заходів з виявлення та припинення адміністративних правопорушень, усунення загроз, що виникли у наслідок чинення адміністративних правопорушень, а також забезпечує здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Сьогодні світ і Україна прогресивно розвивають нанотехнології та впроваджують у життя діджиталізацію (цифровізацію), а також переходять на електронний документообіг. Зазначені питання у рівній мірі стосуються і правоохоронної сфери, зокрема діяльності органів Національної поліції України та її посадових осіб.

Поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених законом (ч. 1 с. 25 Закону України «Про Національну поліцію»).

З цією метою відповідно до ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» Поліція засобами інформаційно-комунікаційної системи наповнює та підтримує в актуальному стані реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно виявлених адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили (п. 2 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію»), осіб, стосовно яких поліцією застосовано адміністративне затримання, або інше законне затримання; осіб, підданих адміністративному арешту (п. 7 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію»), осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією (п. 8 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію»).

Нормами, що містяться у ч. 2 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію», визначено, що при наповненні реєстрів та баз (банків) даних, визначених у п. 7 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» (осіб, стосовно яких поліцією застосовано адміністративне затримання, або інше законне затримання; осіб, підданих адміністративному арешту), поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео, звукозаписи) та біометричних даних (відцифрований образ обличчя особи, відцифровані відбитки пальців рук, дактилокартки). Збирання, накопичення, зберігання, використання та знищення біометричних даних здійснюються відповідно до вимог закону в порядку, встановленому Міністерством внутрішніх справ України. Збирання, накопичення, зберігання, використання та знищення відомостей про генетичні ознаки людини (геномну інформацію людини) здійснюються відповідно до закону.

З метою отримання телекомунікаційних послуг і оперативного

реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події як кінцеве обладнання в органах (підрозділах) поліції використовуються телефони (стаціонарні, мобільні), радіостанції, планшетні пристрої та інші засоби зв'язку. Наряди поліції з метою отримання завдань для реагування на повідомлення про правопорушення або події забезпечуються планшетними пристроями з програмним забезпеченням, інтегрованим до системи ІПП, зазначається у Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27.04.2020 № 357⁵⁴.

Інструкція із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, затверджена наказом МВС України від 18.12.2018 № 1026, регулює застосування органами, підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції автоматичної фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, доступ до відеозаписів працівників поліції та інших осіб, порядок зберігання, видачу та приймання технічних приладів і технічних засобів, а також зберігання, видалення та використання інформації, отриманої з цих приладів⁵⁵.

У системному розумінні зазначених відомчих норм, можна дійти висновку про те, що під час реагування на адміністративні правопорушення, поліцейські використовують у службовій діяльності планшетні пристрої. Зазначені технічні засоби з відповідним програмним забезпеченням сприяють віддаленому контролю за дотриманням права на свободу та особисту недоторканність людини. Виявляється це у тому, що за допомогою відповідного технічного обладнання можна відслідкувати місцезнаходження поліцейського та час його перебування у певному місці. Зокрема, впровадження планшетних пристроїв дозволяє перевести провадження у справах про адміністративні правопорушення у електронний документообіг. Усе сказане дозволяє з використанням відповідного програмного

⁵⁴ Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 27.04.2020 № 357. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>.

⁵⁵ Інструкція із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, затверджена наказом МВС України від 18.12.2018 № 1026. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19#Text>.

забезпечення здійснювати контроль моменту адміністративного затримання.

Крім цього, норми відомчих нормативно-правових актів, які не суперечать Конституції та законам України, зокрема Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженої наказом МВС України від 06.11.2015 № 1376⁵⁶, Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затвердженої наказом МВС України від 07.11.2015 № 1395⁵⁷, не дозволяють оформлювати протоколи про адміністративні правопорушення з використанням комп'ютерної техніки, тоді як постанови у справах про адміністративні правопорушення дозволяється складати в електронній формі з використанням мобільного логістичного пристрою із автоматичним присвоєнням їй відповідної серії та номера, а також із зазначенням відомостей, визначених у додатку 7 до Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, яка інтегрується до електронної картки про адміністративне правопорушення та роздруковується за допомогою спеціальних технічних пристроїв у вигляді стрічки або за наявності технічної можливості в електронній формі у вигляді стрічки, яка роздруковується за допомогою спеціальних технічних пристроїв, із зазначенням відомостей, що відповідають пунктам постанови про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі, відповідно до Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі.

Оскільки норми КУпАП жодним чином не нормують питання форми протоколу адміністративного затримання та його оформлення (у паперовому вигляді з використанням технічних приладів), ефективно використовувати саме електронний протокол про адміністративне затримання, який відповідатиме за формою вимогам КУпАП. До того ж

⁵⁶ Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженої наказом МВС України від 06.11.2015 № 1376. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#top>.

⁵⁷ Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затвердженої наказом МВС України від 07.11.2015 № 1395. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text>.

синхронізація такої інформаційно-аналітичної бази «Затримані» із базою центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги дозволить уникнути «людського» фактору оперативності та негайності інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про адміністративне затримання. Зазначене є вкрай важливим з огляду на строки адміністративного затримання.

Моментом адміністративного затримання є той елемент суспільних відносин, коли поліцейський для виконання вищезазначених повноважень поліції щодо протидії, припинення чи документування адміністративних правопорушень обирає, як ефективний захід – застосування адміністративного затримання. До таких моментів належить адміністративний розсуд поліцейського, як уповноваженої посадової особи, з віддання наказу (розпорядження), вимоги (у будь якій формі категоричної вимоги, яка не допускає альтернативної поведінки особи) особі, яка вчинила адміністративне правопорушення залишатися поряд із поліцейським, пройти, проїхати до службового адміністративного приміщення поліції або штабу громадського формування з охорони громадського (публічного) порядку і державного кордону, громадського пункту з охорони громадського (публічного) порядку, у приміщення виконавчого органу міської, сільської, селищної ради. Наразі, урахувуючи обставини події, неможливості реалізувати заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення без застосування сили, моментом адміністративного затримання буде момент застосування до особи, яка вчинила адміністративне правопорушення та притягається до адміністративної відповідальності, сили⁵⁸.

Негайно після фактичного фізичного адміністративного затримання поліцейський з використанням планшетного пристрою може внести до відповідної бази «Затримані» наступні відомості:

- прізвище, ім'я, по батькові та дата народження затриманої особи (якщо вони відомі);
- час та підстави для затримання особи;
- точна адреса місця для конфіденційного побачення адвоката із затриманою особою;
- найменування (прізвище та ініціали) суб'єкта подання інформації, його поштова адреса, номери телефону та адреса

⁵⁸ Підстави та порядок застосування заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення у формі адміністративного затримання : навч.-практ. посіб. / А А. Є. Фоменко, К. В. Бахчев, О. В. Бочковий, І. С. Дрок, М. А. Самбор. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2022. С. 31.

електронної пошти;

- дата винесення постанови про застосування адміністративного арешту (постановлення ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою), найменування суду та/або прізвище та ініціали судді, що виніс постанову (постановив ухвалу) у відповідних випадках;

- прізвище, ім'я, по батькові та найменування посади особи, яка передала повідомлення, її номер телефону:

- вноситься мультимедійна інформація (фото-, відео-, звукозапис) про особу затриманого та обставини затримання.

У наслідок внесення відомостей до відповідної бази даних, остання може автоматично за відповідним алгоритмом формувати електронний протокол затримання, який у подальшому можна буде роздрукувати за допомогою спеціальних технічних пристроїв у вигляді стрічки, на якій передбачені відповідні графи для підпису затриманої особи, свідків, понятих чи потерпілого.

Крім цього, використання можливостей відповідної бази даних сприятиме поєднанню такої бази даних мультимедійну інформацію, що забезпечить комплексність дій із застосування адміністративного затримання, мінімізує спроби посадових осіб використовувати адміністративний розсуд у супереч вимогам Закону та незаконно обмежувати чи позбавляти людину її права на свободу та особисту недоторканність.

Крім цього, запровадження такої практики сприятиме віддаленому контролю за законністю у діяльності поліцейських та недопущення незаконного обмеження чи позбавлення особи її права на свободу та особисту недоторканність.

Негайне повідомлення про адміністративне затримання – це додатковий правовий спосіб, у який забезпечується якнайшвидший захист прав і свобод людини, у тому числі й права на свободу та особисту недоторканність. На жаль, таке поняття як «негайно» не розкривається у КУпАП, та виноситься на розсуд суб'єктів застосування відповідного заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Водночас, спиратися на легальне визначення даного терміна, як найкоротший строк протягом дня, у який мають здійснюватися (відбуватися) відповідні дії, з моменту настання підстав для їх

здійснення⁵⁹, або як найкоротший можливий строк, але не пізніше наступного операційного дня, визначений внутрішніми документами надавача платіжних послуг та передбачений договором з користувачем платіжних послуг, у який мають виконуватися (відбуватися) відповідні дії з моменту настання підстави для їх виконання⁶⁰. Отже, подібні законодавчі дефініції вказують на те, що поняття «негайно» вказують на термін, який обчислюється, по-перше, днями, по-друге, безпосередньо не стосуються захисту права на свободу та особисту недоторканність. До того ж таке обрахування днями терміну негайності, за умови адміністративного затримання, яке обраховується і триває декілька годин нівелює надання правової допомоги і можливість скористатися нею, або сповіщення родичів.

Власне правозастосовна практика йде тим шляхом, що визначає зазначений термін «негайно», як проміжок часу, який не повинен перевищувати 1 години з моменту фактичного адміністративного затримання особи (наприклад, Чернігівська область).

Разом із цим відповідно до листа Координаційного центру з надання правової допомоги від 26.02.2021 № 001/03.3-08/368, останній вказує, що несвоєчасне інформування к рамах кримінального процесуального законодавства, яке слід розглядати за умови такого інформування, яке здійснено у строк понад 3 години з моменту затримання. У свою чергу щодо адміністративного затримання, вказаний лист жодних вказівок не містить.

Одним із сприятливих засобів, які створюють додаткові умови та сприяють гарантії дотримання права на свободу та особисту недоторканність з одного боку, а з іншого – підтримання соціальних, родинних зав'язків є повідомлення родичів про адміністративне затримання.

Згідно до ч. 2 ст. 261 КУпАП про місце перебування особи, затриманої за вчинення адміністративного правопорушення, негайно повідомляються її родичі, а на її прохання також власник відповідного підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган (підкреслено нами – М.С.).

На жаль, КУпАП не містить у собі норми-дефініції, яка б

⁵⁹ Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів: Постанова Національного банку України від 05.11.2014 № 705. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14/ed20191210#Text>; Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу: Постанова Національного банку України від 28.07.2020 № 107. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20/ed20200728#n85>.

⁶⁰ Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20/ed20210630#n53>.

розкривала поняття «родич», що використовується у змісті норм адміністративно-деліктного законодавства, так само не розкривається порядок інформування родичів про факт адміністративного затримання особи.

Перш за все розглянемо мету інформування родичів про адміністративне затримання особи. З усього видно, що родич це термін сімейного та цивільного права, як субсидіарної галузі права стосовно сімейного права. Легального визначення поняття «родич» в українському законодавстві не знайти. У ст. 63 Конституції України зазначається, що коло близьких родичів визначається законом, а от щодо родичів...

Отже, за результатами аналізу чинного законодавства України можемо зробити висновок про те, що легальна дефініція «родич» відсутня. Натомість у п. 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів»⁶¹ зазначається, що поняттям «родичі», яке вживається в СК (*Сімейному кодексі України – зазначено нами – М.С.*), охоплюються такі особи: баба, дід, прабаба, прадід, повнорідні брат і сестра.

На наш погляд, звуження кола родичів до вказаних осіб істотно обмежує не лише механізм забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, а й встановлює невиправдано вузькі рамки для власне поняття «родич», що використовується правом. Вочевидь, що поняття «родич» має бути ширшим за поняття «близький родич», а саме остання дефініція визначена у законі шляхом окреслення вичерпного кола осіб, які належать до близьких родичів. Зокрема, виведення із поняття «родич» батька, матір, сина, доньку, не лише збіднює дане поняття, а й може призвести до суттєвих порушень прав людини під час застосування даного поняття стосовно адміністративно-деліктного процесу та його елементу – адміністративного затримання особи.

Вважаємо, що родичі це фізичні особи (люди, як учасники цивільних відносин), що поєднані кровним спорідненням та мають пряму або побічну лінію споріднення, що вказує на наявність спільного предка. Коло родичів вельми велике. Вочевидь, що вказане питання доволі послідовно, але не надто глибоко аналізується у ст. ст. 1261-1265 ЦК України, глави 21 Сімейного кодексу України, та окреслює, що до

⁶¹ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text>.

них належать: члени подружжя (чоловік, жінка), діти, батьки, рідні (повно рідні, неповно рідні) брати та сестри, дід, баба, прадід, прабаба, дядько, тітка, особи, які проживають однією сім'єю, мачуха, вітчим, внуки, падчерка, пасинок, а також родичі до шостого ступеня споріднення. Використання вказаного поняття у нормах озвучених статей ЦК України та СК України, зумовлено конкретними цивільно-правовими та сімейно-правовими відносинами.

Крім цього не можна виключати з цього аспекту інститут сім'ї, а саме чоловіка і дружину. Безперечно останніх не можна сприймати як родичів, оскільки останні не мають кровного споріднення у низхідній лінії, однак можуть мати спільних нащадків по висхідній лінії – дітей.

Сприймаючи інформування родичів як механізм захисту права на свободу та особисту недоторканність від будь-якого свавілля, пов'язаного із обмеженням чи позбавленням даного права або можливих обмежень чи позбавлень інших прав і свобод, вважаємо, що інформування повинно здійснюватися повнолітніх родичів, які не позбавлені або не обмежені у правоздатності та дієздатності.

Однак, для розуміння об'єкта інформування та засобів інформування доречно з'ясувати мету, яка переслідується інформуванням родичів про адміністративне затримання.

Ч. 3 ст. 16 Загальної декларації прав людини⁶² зазначає, що сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави. Стаття 51 Конституції України декларує положення про те, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Згідно до ст. 2 Сімейного кодексу України⁶³ останній регулює сімейні особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, між батьками та дітьми, усиновлювачами та усиновленими, між матір'ю та батьком дитини щодо її виховання, розвитку та утримання. Сімейний кодекс України регулює сімейні особисті немайнові та майнові відносини між бабою, дідом, прабабою, прадідом та внуками, правнуками, рідними братами та сестрами, мачухою, вітчимом та падчеркою, пасинком. Сімейний кодекс України регулює сімейні особисті немайнові та (або) майнові відносини між іншими членами сім'ї, визначеними у ньому. Сімейний кодекс України не регулює сімейні відносини між двоюрідними братами та сестрами, тіткою, дядьком та племінницею, племінником і між іншими родичами за походженням. У такий спосіб послідовно від міжнародних норм до

⁶² Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

⁶³ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

норм національного законодавства України спостерігаємо утвердження значимості інституту сім'ї. Звісно інститут родини істотно різниться за інститут сім'ї, при цьому сім'я є складовою родини. Це твердження підтверджується і нормативними приписами, зокрема положеннями ст. 63, 1235 ЦК України⁶⁴, де розмежовуються родинні і сімейні відносини. Однак, останній не знайшов нормативно-правового закріплення. Хоча у літературі поняття «сім'я» та «родина» часто сприймаються як синоніми (сім'я або родина – соціальна група, яка складається з людей, які зазвичай перебувають у шлюбі, їхніх дітей (власних або прийомних) та інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів, і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей⁶⁵).

Таким чином вважаємо, що повідомлення родичів у разі застосування до особи заходу забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення у вигляді адміністративного затримання, полягає у збереженні інституту сім'ї, родини, обізнаності про місце перебування родича – особи, яка адміністративно затримана, а також сприяння родичів у забезпеченні прав адміністративно затриманої особи.

Підтвердженням цьому є положення п. 3 Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363⁶⁶, де зазначається, що повідомлення про затримання особи відповідному регіональному центру можуть зробити родичі, які повинні зазначити ступінь родинного зв'язку заявника із затриманою особою, його прізвище, ім'я та по батькові, адреса зареєстрованого або фактичного місця проживання, номер контактного телефону (якщо заявник не є затриманою особою) (підкреслено нами – М.С.). Вказаний Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою визначає перелік родичів, які

⁶⁴ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

⁶⁵ Сім'я. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Сім%27я>.

⁶⁶ Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-201-п#Text>.

можуть здійснити таке повідомлення, визначаючи їх ступінь родинного зв'язку. До таких родичів належать: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі. У такий спосіб Кабінет Міністрів України визначив коло родичів, якими окрім кровно-родинних зв'язків присутні сімейні зв'язки.

Підсумовуючи зазначимо, що метою повідомлення родичів про затримання особи є утвердження сталості родинних зв'язків, поінформованості родини про місце перебування члена родини, а з іншого – має слугувати додатковою гарантією захисту не лише права на свободу та особисту недоторканність адміністративно затриманої особи, а й охорони та захисту інших її прав, свобод та інтересів від будь-яких зазіхань з боку суб'єктів, які здійснили затримання.

Наступним, на що хотілось би звернути увагу, це норма про повідомлення родичів є нормою імперативною. Але виникає питання звідки уповноваженим особам, які здійснили адміністративне затримання, отримати відомості про родичів затриманого.

Згідно до ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних»⁶⁷ персональні дані – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Персональні дані є інформацією з обмеженим доступом (ч. 2 ст. 5 Закону України «Про захист персональних даних»). Натомість, норми КУпАП не наділяють правом посадових осіб, які здійснювати адміністративне затримання, на отримання інформації з обмеженим доступом, а саме на реалізацію заходів із встановлення родичів затриманих, а саме їх персональних даних, до яких належать прізвище, ім'я та по батькові, адреса проживання, контактні телефони тощо. У законодавчих актах, що регламентують діяльність уповноважених складати протоколи про адміністративне затримання органів та посадових осіб, відсутні будь-які процесуальні норми, що визначали б можливість встановлення таких персональних даних родичів особи, затриманої у порядку ст. 260-261 КУпАП. Ураховуючи норму прямої дії, що міститься у ст. 6 Конституції України органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у

⁶⁷ Про захист персональних даних: закон України від 1 червня 2010 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України, а також ч. 2 ст. 19 Конституції України, норма якої вказує на те, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, уповноважені на адміністративне затримання особи, не можуть реалізувати даний законодавчий припис. До того ж, ст. 32 Конституції України не допускає збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди.

Та ж таки ст. 32 Конституції України говорить про те, що кожному гарантується судовий захист права спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.

Виходячи навіть виключно із конституційних норм прямої дії, уповноважені посадові особи під час здійснення адміністративного затримання особи не мають права вчиняти жодних дій, спрямованих на встановлення особи родича, а також використовувати зазначені персональні дані у процесі адміністративно-деліктного провадження. При спробі таких дій, останні вийдуть за межі наданих їм повноважень, що є прямим порушенням норм чинного законодавства України. Зокрема, повідомлений родич, про якого уповноважені на адміністративне затримання органи та посадові особи, отримали персональні дані, вправі вимагати у суді відновлення його прав, зокрема знищення інформації, що містить персональні дані, які стали відомі уповноваженим на адміністративне затримання органам та посадовим особам, а також відшкодування шкоди завданої незаконним збиранням та, особливо, зберіганням такої інформації з обмеженим доступом (персональних даних).

Отже, імперативна норма процесуального адміністративно-деліктного законодавства України щодо повідомлення родичів про факт адміністративного затримання особи є нічим іншим як формально юридичною декларацією. Аби остання стала дієвою необхідно забезпечити наявність обов'язків у учасника адміністративного затримання, а також повноважень суб'єктів, уповноважених на здійснення адміністративного затримання особи на встановлення персональних даних не більше одного родича для забезпечення інформування про затримання особи. Разом із цим надмірне розширення повноважень суб'єктів, уповноважених на складання протоколів про адміністративне правопорушення та адміністративне

затримання, вважаємо недоречним, оскільки це розбалансиє співвідношення прав та обов'язків учасників адміністративно-деліктного провадження. Вважаємо, що у КУпАП так само необхідно передбачити обов'язок уповноважених на здійснення адміністративного затримання органів та їх посадових осіб знищувати після інформація родича всі персональні дані, які стали відомі уповноваженим органам та їх посадовим особам у зв'язку із реалізацією заходу забезпечення провадження у вигляді адміністративного затримання, про що інформувати саму особу. На наш погляд, доречним було б вмістити в обов'язки центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги здійснення контролю за інформуванням родичів про адміністративне затримання. Такий контроль повинен полягати у наявності повноважень із контролю за суб'єктами, уповноваженими на адміністративне затримання, а з іншого боку – встановлений обов'язок дубляжу інформування родичів про адміністративне затримання. Переконані, що всі уповноважені суб'єкти, які ознайомлюються із матеріалами справ про адміністративні правопорушення, де міститься інформація з обмеженим доступом (персональні дані) відносно родичів затриманого, повинні долучати зобов'язання про зберігання такої інформації та не допускати її розголошення без дозволу відповідної особи, про що також письмово інформувати таку особу.

Особливо подобається строк такого інформування «негайно». Який часовий проміжок вкладати й цей строк невідомо. Практика правоохоронних органів, зокрема міліції, а відтепер органів Національної поліції України, іде тим шляхом, що негайно – це не пізніше 1 години з моменту затримання. Наразі під час адміністративного затримання необхідно зробити надзвичайно багато справ у строк «негайно», у тому числі й повідомлення центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. А от якій дії віддавати перевагу, тобто алгоритм послідовності таких дій КУпАП не визначено. На наш погляд, будь-які питання, пов'язані зі забезпеченням прав, свобод та інтересів людини і громадянина у взаємовідносинах із органами влади та управління, зокрема ті, що пов'язані із можливістю обмеження чи позбавлення людини її прав, свобод та інтересів мають бути максимально визначеними у законодавстві. Також вважаємо, що одна година на інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою про адміністративне затримання, яке за загальним правилом триває не

більше трьох годин, це надзвичайно великий строк. На наше переконання, строк для такого інформування не повинен перевищувати 15 хвилин, цього цілком достатньо для інформування центру, а саме інформування відповідальних працівників правоохоронних органів за затримання, та інформування про адміністративне затримання центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги, адже зміст такого повідомлення навіть не обов'язково повинен містити дані про особу затриманого. Ключовим є надання повідомлення саме про факт затримання, а не про особу затриманого. А от щодо строку інформування родичів, вважаємо, що останній не повинен перевищувати 1 години з моменту затримання. Саме такий час, тобто 1/3 частини часу адміністративного затримання, вважаємо достатньою для встановлення особи затриманого.

Вважаємо, що інформування родичів про адміністративне затримання повинна здійснювати сама адміністративно затримана особа. Це з одного боку заспокоюватиме родичів, про те, що особа перебуває у відносній безпеці, їй нічого не загрожує, оскільки остання спілкується сама, може повідомити будь-які додаткові відомості про себе. З іншого боку уповноважені на адміністративне затримання органи та посадові особи повинні забезпечити можливість адміністративно затриманій особі сповістити про місце свого перебування родичів. Коли ж особа з огляду на її психічний, фізіологічний стан не у змозі повідомити самотійно та відмовилася самотійно повідомляти про своє адміністративне затримання своїх родичів, уповноважені посадові особи зобов'язані самотійно здійснити таке інформування⁶⁸.

На наш погляд, доречно передбачити обов'язок органів та їх посадових осіб, уповноважених здійснювати адміністративне затримання на безперешкодне надання затриманій особі телефонного апарату для здійснення дзвінка. При цьому такий телефонний апарат має бути, головне – працюючим, знаходитися у місці, що гарантує конфіденційність спілкування (як самого змісту розмови, так і абонентського номера).

Підсумовуючи процедуру повідомлення родичів про застосування заходу забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення у вигляді адміністративного затримання, зазначимо, що остання законодавчо не врегульована. Наявність норми про необхідність повідомлення родичів не розкриває порядок такого

⁶⁸ Самбор М. Повідомлення родичів у разі застосування заходу забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення у вигляді адміністративного затримання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2017. № 2 (105). С. 45-51.

інформування родичів. Відтак, вказана проблема наступні напрямки її розв'язання: 1) внесення доповнень до КУпАП, а саме: 2) доповнення КУпАП ст. 2¹ «Терміни і поняття, що використовуються у Кодексі», де передбачити легальне визначення «родич», що використовується у змісті КУпАП; 3) доповнення ч. 2 ст. 261 КУпАП після слів «організації або уповноважений ним орган.» реченням наступного змісту: «Уповноважені на адміністративне затримання органи (посадові) особи зобов'язані надати можливість затриманому повідомити про своє затримання родичів, забезпечивши при цьому конфіденційність спілкування, або самостійно здійснити повідомлення родичів затриманого у разі неможливості затриманим здійснити таке повідомлення самостійно, у строки, що не перевищують однієї години з моменту фактичного затримання.»; 4) ч. 3 ст. 261 КУпАП після слів «запросила захисника.» доповнити реченням наступного змісту: «Інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги здійснюється у строк, що не перевищує п'ятнадцять хвилин з моменту фактичного затримання особи»; 5) доповнення КУпАП ст. 263¹ КУпАП «Встановлення особи затриманого та її родичів», де передбачити процесуальні дії, які мають право вживати уповноважені органи та посадові особи, спрямовані на встановлення особи, відносно якої складається протокол про адміністративне правопорушення, або яка піддається адміністративному затриманню; а також дії, які мають право вживати відповідні органи, спрямовані на встановлення родичів затриманого. Окремою частиною даної статті передбачити обов'язковість збереження конфіденційної інформації про родичів затриманого та обов'язок уповноважених органів та посадових осіб, яким зазначена інформація стала відомою у зв'язку із виконанням повноважень у адміністративно-деліктному законодавстві, не допускати її розголошення та знищити негайно після розгляду справи по суті, про що надсилати сповіщення особам, чиї персональні дані стали відомими у зв'язку із виконанням таких повноважень. Зазначене положення необхідно передбачити і для інших посадових осіб, які здійснюють контроль за дотриманням законодавства про адміністративні правопорушення. 6) доповнення КУпАП ст. 271¹ КУпАП «Родич», у якому передбачити права та обов'язки родича особи, яка адміністративно затримана⁶⁹.

Вважаємо, що такі зміни до чинного законодавства гарантують захист права на свободу та особисту недоторканність адміністративно затриманої особи, недопущення безпідставного обмеження цього та

⁶⁹ Там само.

інших прав людини і громадянина, а також слугуватиме гарантіями охорони та захисту прав, свобод та інтересів родичів адміністративно затриманої особи, дотриманням законодавства України про захист персональних даних.

Не менш важливим для забезпечення права на свободу та особисту недоторканність є умови перебування затриманого не лише в органах та підрозділах Національної поліції України, а й у службовому автотранспорті.

Наприклад, враховуючи правові позиції Європейського суду з прав людини у справі «Zelčs v. Latvia», законність доставлення особи службовим автомобілем поліції без адміністративного затримання ставить під сумнів допустимість отриманих доказів винуватості такої особи⁷⁰.

Слід звернути увагу й на те, що під час складання матеріалів про адміністративне правопорушення за місцем вчинення і на місці вчинення.

Аналіз положень глави 22 КУпАП в системному зв'язку з положеннями його глави 17 вказує на те, що підстав для ототожнення місця вчинення адміністративного правопорушення з місцем розгляду справи про таке правопорушення немає, а словосполучення «на місці вчинення правопорушення» і «за місцем його вчинення», які містяться у статтях 258, 276 КУпАП, мають різне цільове спрямування і різний правовий зміст. Зокрема, словосполучення «за місцем його вчинення», застосоване у положенні частини першої статті 276 КУпАП, за якою «справа про адміністративне правопорушення розглядається за місцем його вчинення», вказує на місцезнаходження органу, уповноваженого законом розглядати справу про адміністративне правопорушення у межах його територіальної юрисдикції згідно з адміністративно-територіальним устроєм України. Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що словосполучення «за місцем його вчинення», яке міститься в положенні частини першої статті 276 КУпАП, визначає адміністративно-територіальну одиницю, на яку поширюється юрисдикція відповідного органу, уповноваженого законом розглядати справу про адміністративне правопорушення⁷¹.

⁷⁰ Самбор М. А. Адміністративне затримання: доктрина, законодавство, правозастосування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2021. № 1 (93). С. 207.

⁷¹ Рішення Конституційного Суду України від 26 травня 2015 року № 5-рп/2015 у справі № 1-11/2015 за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-15#top> URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

З обох умов людина змушена підкорятися розпорядженню (вимозі, наказові) поліцейського і перебувати поряд з ним, не маючи можливості залишити місце вчинення правопорушення, де поліцейський складає протокол про адміністративне правопорушення або розглядає справу про адміністративне правопорушення. Упевнені у тому, що вищезазначені умови відповідають підставам та порядку адміністративного затримання, та містять момент такого затримання. Висновком до цього є те, що права особи, відносно якої складається протокол про адміністративне правопорушення або розглядається справа про адміністративне правопорушення (без складання протоколу про адміністративне правопорушення) на місці вчинення такого правопорушення та за місцем вчинення останнього, зазнають обмежень, зокрема обмежується право на свободу та особисту недоторканність. Особа у таких умовах потребує додаткового, у тому числі й правового захисту. Свідченням цього є непоодинокі рішення судів з оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення, де порушено право на захист особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. З усього озвученого, на наше переконання, є єдиний висновок про те, що за всіх обставин особи, які вчинили адміністративні правопорушення і які на місці вчинення таких правопорушень, змушені за вимогою поліцейського перебувати поруч з ним, є фактично затриманими, а тому необхідно складати протокол про адміністративне затримання. Зазначене забезпечуватиме у повній мірі сутність та зміст правового порядку в Україні, відповідно до якого органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України⁷² (ст. 6, 19 Конституції України). Вищевказане цілком відповідає меті адміністративного затримання, а також має забезпечувальний механізм у виді адміністративної відповідальності за ст. 185 КУпАП (злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця).

Разом із цим складання протоколу про адміністративне правопорушення не лише формалізує обмеження права на свободу та особисту недоторканність людини, а й зобов'язує суб'єкта публічної

⁷² Виконання посадовими особами органів виконавчої влади принципів верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності у діяльності державних органів, органів публічної адміністрації, гарантуватиме вихідну засаду правового порядку в Україні, який ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством (ч. 1 ст. 19 Конституції України).

адміністрації, зокрема поліцейського вжити заходів щодо забезпечення прав затриманого, починаючи від неприпустимості необґрунтованої тяганини, коли провокують правопорушника до вчинення інших правопорушень, зобов'язує сприяти у наданні правової допомоги, що істотно впливає на охорону та захист прав і свобод людини від зазіхань з боку представників влади.

Перелік питань для самоконтролю:

- 1. Охарактеризуйте право на свободу та особисту недоторканність у сучасному праворозумінні.*
- 2. Нормативно-правові засади реалізації права на свободу та особисту недоторканність під час адміністративного затримання.*
- 3. Який механізм дотримання права на свободу та особисту недоторканність під час адміністративного затримання?*
- 4. Як впливає адміністративне затримання на допустимість доказів та їх джерел і законність у діяльності поліцейських під час провадження у справі про адміністративне правопорушення.*
- 5. Наведіть приклади порушення поліцейськими права на свободу та особисту недоторканність під час адміністративного затримання.*

Теми рефератів:

- 1. Міжнародно-правові засади забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність.*
- 2. Поліцейські інструменти забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність.*
- 3. Особливості забезпечення права на свободу та права на особисту недоторканність за національним законодавством.*
- 4. Принцип свободи та особистої недоторканності в адміністративному процесі України.*
- 5. Право на свободу та особисту недоторканність у контексті прецедентної практики ЄСПЛ.*

Задачі:

1. Під час патрулювання наряд групи реагування патрульної поліції помітив чоловіка, який у м. Енськ, по вул. Незалежності біля магазину «Магнолія» справляв природні потреби. **Завдання:**

Які дії повинні вчинити поліцейські?

Дайте правову кваліфікацію невідомого чоловіка.

2. Під час проведення оперативно-профілактичного відпрацювання під умовною назвою «Мак» виявили підозрілого

громадянина, зовнішні ознаки якого свідчать про вчинення останнім правопорушення – незаконне зберігання, перевезення наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах.

Завдання:

Що повинні вчинити поліцейські? Перерахуйте послідовність дій поліцейських та надайте таким діям правову характеристику.

Зазначте граничний строк адміністративного затримання такого правопорушника, якщо поліцейські мають право здійснити адміністративне затримання, а також його мету?

3. У неділю о 10 год. 15 хв. у поліцейський офіцер громади помітив 13-річного Петрова Івана Івановича, який перебував по вул. Котляревського, у селищі Кухарка, у парковій зоні – громадському місці у п'яному вигляді.

Завдання: Чи має право поліцейський офіцер громади затримати порушника?

Які дії та заходи (у тому числі превентивні заходи) повинен вчинити поліцейський офіцер громади?

4. 21 липня 2023 року о 15 год. 15 хв. екіпаж патрульної поліції під час патрулювання виявив адміністративне правопорушення – розпивання громадянами Петренком О. О. та Лисовиком А. М. пива на лавці у парку ім. Шевченка м. Дніпро. Під час спілкування з патрульними громадяни на зауваження не реагували, ображали патрульних нецензурною лексикою. Правопорушники були доставлені в Соборне відділення поліції для складання протоколу про адміністративне правопорушення за ч. 1 ст. 178 КУпАП. Під час складання протоколу про адміністративне затримання патрульні вказали час затримання – час прибуття до відділення поліції – 16.00.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Які підстави адміністративного затримання громадян? Який алгоритм дій патрульних у даній ситуації? Який момент є початком та кінцем адміністративного затримання? Складіть протокол про адміністративне затримання згідно фабули задачі.

5. 24 червня 2023 року громадянина Петренко О. О. було затримано за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 51 КУпАП та доставлено до відділення поліції. Петренка О. О. біло доставлено о 17 год. 30 хв., складено протокол про адміністративне правопорушення. Вийшов правопорушник з відділення

поліції

о 21 год 00 хв.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Які строки адміністративного затримання в даному випадку? Який момент є початком та кінцем адміністративного затримання? Складіть протокол про адміністративне затримання згідно фабули задачі.

Тестові питання:

1. Якою нормою Конституції України гарантується право особи на свободу та особисту недоторканність гарантується?

- А) ст. 29 Конституції України;
- Б) ст. 30 Конституції України;
- В) ст. 31 Конституції України;
- Г) ст. 32 Конституції України.

2. Який загальний законодавчо встановлений строк адміністративного затримання?

- А) 3 години;
- Б) 1 година;
- В) 3 доби;
- Г) 24 години.

3. Яких осіб поліцейський має негайно повідомити про затримання особи в порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення?

- А) родичів особи;
- Б) сусідів особи;
- В) колег особи;
- Г) знайомих особи.

4. У яких випадках можливе проведення адміністративного затримання органами Національної поліції?

- А) усі відповіді вірні;
- Б) поширювання неправдивих чуток;
- В) торгівля з рук у невстановлених місцях;
- Г) порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій.

5. Представники якого органу уповноважені проводити адміністративне затримання за вчинення дрібного хуліганства?

- А) органи внутрішніх справ (Національна поліцією);

- Б) органи прикордонної служби;
- В) органи Служби безпеки України;
- Г) посадові особи органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів.

6. Кого інформують органи (посадові особи), правомочні здійснювати адміністративне затримання, про кожний випадок адміністративного затримання?

- А) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- Б) органи прокуратури;
- В) органи Національної поліції;
- Г) органи Служби безпеки України.

7. З якою метою не може бути застосовано адміністративне затримання?

- А) виховання особи;
- Б) встановлення особи;
- В) складення протоколу про адміністративне правопорушення;
- Г) припинення адміністративного правопорушення, коли вичерпано інші заходи впливу.

8. За вчинення якого адміністративного правопорушення поліцейські не мають права затримувати особу?

- А) жорстоке поводження з тваринами;
- Б) порушення правил про валютні операції;
- В) порушенні правил рибальства;
- Г) порушення правил військового обліку.

9. Чи можна здійснити адміністративне затримання особи за готування до вчинення адміністративного правопорушення?

- А) ні;
- Б) так, якщо особа намагається втекти;
- В) так, якщо особа не припиняє здійснення підготовчих дій;
- Г) так, якщо підготовчі дії є явними.

10. Чи можна оскаржити факт адміністративного затримання?

- А) так, у вищестоящий орган (вищестоящій посадовій особі) відносно органу (посадової особи), який застосував ці заходи, або до суду;
- Б) так, тільки у вищестоящий орган (вищестоящій посадовій особі) відносно органу (посадової особи), який застосував ці заходи;
- В) так, тільки до суду;
- Г) адміністративне затримання не може бути оскаржене.

Розділ 3

ДОТРИМАННЯ ОРГАНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЗАХИСТ

Безоплатна правнича допомога – це правнича допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Право на безоплатну правничу допомогу – це гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правничу допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правничу допомогу у випадках, передбачених Законом.

До системи надання безоплатної правничої допомоги належать:

- 1) Координаційний центр з надання правничої допомоги;
- 2) суб'єкти надання безоплатної первинної правничої допомоги;
- 3) суб'єкти надання безоплатної вторинної правничої допомоги.

Відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»⁷³, правнича допомога поділяється на первинну правничу допомогу та вторинну правничу допомогу. Усі особи, які перебувають під юрисдикцією України, мають право на безоплатну правничу допомогу.

Безоплатна первинна правнича допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи та обов'язки, порядок їх реалізації та виконання, відновлення прав у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Безоплатна первинна правнича допомога охоплює такі види правових послуг: надання правової інформації; надання консультацій і роз'яснень із правових питань; складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); надання допомоги в забезпеченні доступу особи до

⁷³ Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.

вторинної правничої допомоги та медіації.

Безоплатна вторинна правнича допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.

До безоплатної вторинної правничої допомоги належать такі види правових послуг: захист, представництво інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, складання процесуальних документів.

Усі категорії осіб, визначені нормами Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» та інших законів України, мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу.

Право на безоплатну вторинну правничу допомогу мають такі категорії фізичних осіб⁷⁴:

1) повнолітні особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід, розрахований відповідно до методики, затвердженої Міністерством юстиції України, не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також особи з інвалідністю, які отримують пенсію або державну соціальну допомогу відповідно до законів України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» і «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю», у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для працездатної особи;

2) діти;

3) особи, до яких застосовано адміністративне затримання;

4) особи, до яких застосовано адміністративний арешт;

5) особи, які відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України вважаються затриманими;

6) особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою;

7) особи, у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України залучається захисник для здійснення захисту за призначенням;

8) особи, у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України залучається захисник для проведення окремої процесуальної дії;

⁷⁴ Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

9) особи, засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або обмеження волі;

10) особи, на яких поширюється дія Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;

11) іноземці та особи без громадянства, затримані з метою ідентифікації та забезпечення примусового видворення;

12) особи, які звернулися із заявою про визнання особою без громадянства;

13) особи, які не мають документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України;

14) внутрішньо переміщені особи;

15) особи, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб;

16) громадяни України, які проживають на тимчасово окупованій території або на території територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні);

17) ветерани війни та члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, члени сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України, особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною;

18) особи, які перебувають під юрисдикцією України і звернулися для отримання статусу особи, на яку поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;

19) особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, та особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань;

20) особи, реабілітовані відповідно до законодавства України;

21) особи, які постраждали від торгівлі людьми

22) особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі;

23) потерпілі від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування або жорстокого поводження під час воєнних дій чи збройного конфлікту;

24) особи, стосовно яких суд розглядає справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною;

25) особи, стосовно яких суд розглядає справи про надання психіатричної допомоги у примусовому порядку або примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу;

26) викривачі у зв'язку з повідомленням ними інформації про

корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення;

27) особи, які повідомили про активи, зазначені у пунктах 1, 1¹ частини першої статті 4 Закону України «Про санкції»;

28) особи, стосовно яких згідно із Законом України «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей» встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України;

29) громадяни України, які звернулися з питань встановлення в судовому порядку фактів, що мають юридичне значення, пов'язаних з відновленням втрачених документів, необхідних для отримання компенсації відповідно до Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України».

Тобто, усі фізичні особи, до яких застосовано адміністративне затримання мають право на отримання усього спектру послуг безоплатної вторинної правничої допомоги.

Такі особи, як і будь який суб'єкт права на безоплатну вторинну правничу допомогу, **мають право:**

1) звертатися до центру з надання безоплатної правничої допомоги із зверненням про надання безоплатної вторинної правничої допомоги;

2) отримувати від центру з надання безоплатної правничої допомоги інформацію про документи, які необхідно подати для прийняття рішення про надання безоплатної вторинної правничої допомоги;

3) отримати копію рішення про надання (відмову в наданні) безоплатної вторинної правничої допомоги;

4) отримати роз'яснення щодо порядку оскарження рішення про відмову в наданні безоплатної вторинної правничої допомоги;

5) своєчасно отримувати якісну, у повному обсязі безоплатну вторинну правничу допомогу;

6) безперервно отримувати безоплатну вторинну правничу допомогу в разі заміни адвоката або працівника, уповноваженого центром з надання безоплатної правничої допомоги;

7) отримувати безоплатну вторинну правничу допомогу в межах національних засобів правового захисту.

Такі особи, як і будь який суб'єкт права на безоплатну вторинну правничу допомогу, **зобов'язаний:**

1) вчасно подавати до центру з надання безоплатної правничої допомоги правдиві відомості у повному обсязі, необхідні для організації надання йому такої допомоги;

2) невідкладно повідомляти центр з надання безоплатної правничої допомоги про припинення існування обставин чи підстав, за наявності яких особа була віднесена до категорій осіб, передбачених статтею 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», а також про залучення ним іншого захисника (представника);

3) відшкодувати вартість фактичних витрат, пов'язаних з наданням безоплатної вторинної правничої допомоги, у разі припинення її надання у зв'язку з встановленням факту подання неправдивих відомостей, що стали підставою для надання такої допомоги;

4) нести всі необхідні судові/процесуальні, інші витрати у справі, крім витрат на оплату послуг адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу, та відшкодувати витрати, що пов'язані з її наданням, і послуги перекладу;

5) з'являтися у визначені центром з надання безоплатної правничої допомоги час та місце для організації надання безоплатної вторинної правничої допомоги.

Захист прав людини шляхом забезпечення рівного доступу до правової інформації та правосуддя, посилення правових можливостей і дієздатності соціально незахищених верств населення, територіальних громад та представників громадськості є основними завданнями реалізації заходів із надання безоплатної правової допомоги.

Українці використовують правові інструменти для вирішення життєвих проблем і мають рівний доступ до правосуддя. Мережа незалежних постачальників безкоштовної правничої допомоги створена для задоволення правових потреб людей. Територіальні громади та держава визнають важливість і необхідність безоплатної правничої допомоги як засобу соціального забезпечення та забезпечують її стабільне фінансування з державного та місцевих бюджетів.

Суб'єктами надання безоплатної вторинної правничої допомоги в Україні є:⁷⁵

1) центри з надання безоплатної правничої допомоги;

2) адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу.

⁷⁵ Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.

Адвокати не є штатними працівниками системи БПД. Вони залучаються, коли до системи звернувся клієнт, що потребує таких послуг.

На державному рівні вирішено надавати окремим категоріям осіб адвокатську допомогу за кошти з Державного бюджету України. Призначає фахівця для надання безоплатних послуг клієнтам система БПД.

Для цього проводяться *відбіркові конкурси*, щоб адвокати, які бажають надавати послуги клієнтам системи БПД, могли потрапити до *спеціального реєстру*. Коли клієнт системи БПД потребує послуг адвоката, йому призначають фахівця з цього реєстру. Після надання послуг адвокати звітують про це до системи БПД і отримують оплату з Держбюджету.

Співпрацюючи з системою БПД, адвокат може в той же час працювати самостійно чи у приватній юридичній фірмі, і отримувати оплату своїх послуг з інших джерел.

Основними завданнями регіональних центрів з надання безоплатної правничої допомоги є: забезпечення завчасного доступу до правничої допомоги при затриманні чи адміністративному арешті, участь захисників у досудовому розслідуванні та судовому провадженні, захист засуджених у випадках, передбачених правом; контроль юридичної освіти, що надають афілійовані місцеві центри, надання безоплатної первинної правничої допомоги та безоплатної вторинної правничої допомоги⁷⁶.

Під час адміністративного затримання поліція не повинна забувати повідомляти центр з надання безоплатної вторинної правничої допомоги про кожен випадок адміністративного затримання (крім випадків, коли сторона захищає себе сама або залучає захисника). Ця процедура є гарантією захищеності прав кожної людини.

Після затримання суб'єкт затримання повинен негайно повідомити про застосування до нього такого заходу відповідний регіональний центр за єдиним телефонним номером системи безоплатної правничої допомоги (0-800-213103) (контакт-центр системи безоплатної правничої допомоги) або на інші номери телефону чи факсу, електронною поштою або через комплексну інформаційно-аналітичну систему; забезпечити надання безоплатної правничої допомоги відповідним регіональним центрам з надання безоплатної вторинної правничої допомоги, крім випадків адміністративного затримання, коли особа представляє себе самостійно або запрошує

⁷⁶ Безоплатна правнича допомога. URL : <https://legalaid.gov.ua>.

захисника.

Разом з тим, важливо наголосити, що про затримання особи повідомляється не тоді, коли затримана особа буде доставлена до підрозділу поліції, а тоді, коли особа фактично затримується працівником поліції та її свобода обмежена виконанням вказівки поліцейського або через застосування до особи спеціальних обмежувальних засобів (фізична сила, кайданки, поміщення до службового автомобілю тощо).

Щодо факту адміністративного затримання особи поліцейський повідомляє до центру безоплатної вторинної правничої допомоги **такі відомості:**

- прізвище, ім'я, по батькові та дата народження затриманої особи
- (якщо вони відомі);
- час та підстави для затримання особи;
- точна адреса місця для конфіденційного побачення адвоката із затриманою особою;
- найменування (прізвище та ініціали) суб'єкта подання інформації, його поштова адреса, номери телефону та адреса електронної пошти;
- прізвище, ім'я, по батькові та найменування посади особи, яка передала повідомлення, її номер телефону.

Зауважимо, що найбільш поширеними порушеннями, що допускаються працівниками поліції під час адміністративного затримання є:

- неповідомлення, або невчасне повідомлення центру безоплатної вторинної правової допомоги;
- неповідомлення родичів, близьких чи інших осіб затриманого про факт затримання;
- невірно вказаний час затримання у протоколі про адміністративне затримання;
- порушення строків адміністративного затримання;
- неточності під час фіксації адміністративного затримання у службовій документації;
- порушення під час складання протоколу про адміністративне затримання.

Стан надання безоплатної вторинної правничої допомоги в Україні у випадку застосування поліцейськими адміністративного затримання можна простежити шляхом аналізу статистичних даних Центрів надання безоплатної правничої допомоги в Україні.

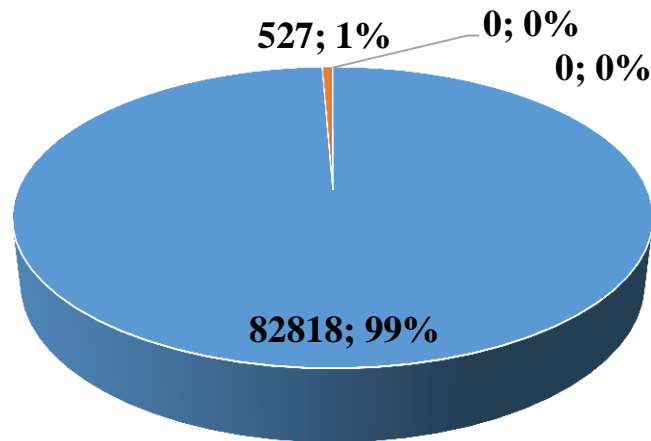

З 1 січня 2013 р. до 30 квітня 2023 р. загальна кількість виданих доручень про надання безоплатної вторинної правничої допомоги в Україні становила 870 575, із яких частка доручень про адміністративне затримання/адміністративний арешт особи становила 82 818⁷⁷ доручень, що складає 10 % від загальної кількості.

Невеликий відсоток скасованих доручень у таких справах простежується наразі таким чином: 2013 р. – 9957 виконаних доручень та 42 скасованих доручень про призначення адвоката; 2014 р. – 7509 виконаних доручень і 7 скасованих доручень про призначення адвоката; 2015 р. – 11 477 виконаних доручень і 126 скасованих доручень про призначення адвоката; 2016 р. – 11 298 виконаних доручень і 184 скасовані доручення про призначення адвоката; 2017 р. – 9481 виконане доручення і 27 скасованих доручень про призначення адвоката; 2018 р. – 6278 виконаних доручень і 10 скасованих доручень про призначення адвоката; 2019 р. – 4512 виконаних доручень і 18 скасованих доручень про призначення адвоката; 2020 р. – 4890 виконаних доручень та 39 скасованих доручень про призначення адвоката; 2021 р. – 7652 виконані доручення і 46 скасованих доручень про призначення адвоката; 2022 р. – 6755 виконаних доручень і 22 скасовані доручення про призначення адвоката; 2023 р. – 3532 виконані доручення і 2 скасовані доручення про призначення адвоката.

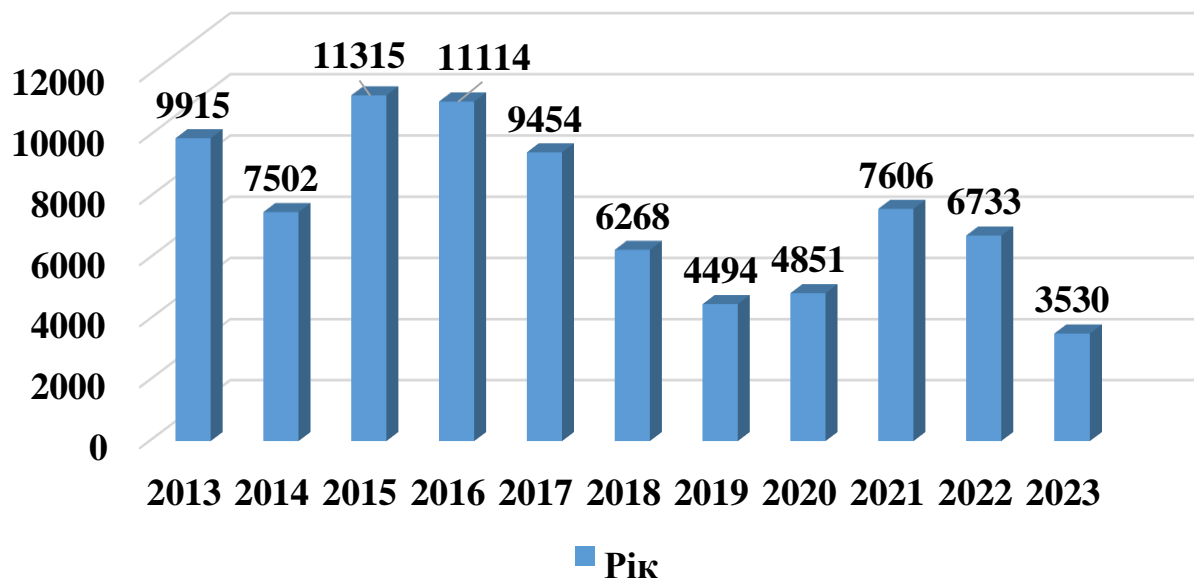
⁷⁷ Там само.

Кількість виданих доручень про призначення адвоката у справах про адміністративне затримання/ адміністративний арешт по Україні (2013-2023 роки)

- Кількість виконаних доручень
- Кількість скасованих доручень про призначення адвоката

Динаміка розподілу виконаних доручень про надання безоплатної вторинної правничої допомоги у випадку адміністративного затримання/адміністративного арешту в Україні

Динаміка розподілу виконаних доручень свідчить про невеликий відсоток надання правничої допомоги під час адміністративного затримання. Найбільша кількість виконання таких доручень була у 2015

та 2016 роках. Така статистична інформація може свідчити про збільшення популярності такої допомоги серед населення, розвиток інформаційної кампанії щодо можливостей центрів безоплатної правничої допомоги. Найменша кількість виконання таких доручень була реалізована у 2019 та 2020 роках. Статистика 2020 р. може бути пов'язана із введенням обмежень у зв'язку з карантинном, однак дані 2019 р. свідчать про інфантильність центрів надання безоплатної правничої допомоги. Статистичні дані останніх років також підтверджують зазначену тезу.

Географія розподілу виконаних доручень про надання безоплатної вторинної правничої допомоги у випадку адміністративного затримання/адміністративного арешту протягом останніх років підтверджує ситуацію в Україні, пов'язану зі збройним конфліктом із російською федерацією, адже окуповані області (Донецька, Луганська, Херсонська) у 2022 та 2023 роках перебувають в аутсайдерах щодо виконання доручень із надання безоплатної правничої допомоги затриманим особам.

Лідерами традиційно залишаються центри з надання безоплатної правничої допомоги в Дніпропетровській, Вінницькій областях, що є великими за чисельністю населення, котре проживає на цих територіях. Зокрема, ці області не були окуповані, а тому засади правопорядку в них збережено на рівні довоєнного періоду.

Також необхідно виділити Львівську, Закарпатську та Полтавську області, які не є найбільшими в Україні, проте традиційно залишаються у першості серед регіонів України з виконання доручень про надання безоплатної вторинної правничої допомоги у випадку адміністративного затримання/адміністративного арешту.

**Географія розподілу виконаних доручень про надання
безоплатної вторинної правничої допомоги у випадку
адміністративного затримання/адміністративного арешту
в Україні в розрізі регіонів**

Регіон України	Кількість виконаних доручень у 2021 році	Регіон України	Кількість виконаних доручень у 2022 році	Регіон України	Кількість виконаних доручень у 2023 році (з 1 січня до 30 квітня 2023 р.)
Житомирська область	29	Херсонська область	21	Луганська область	0
Хмельницька область	29	Івано-Франківська область	31	Донецька область	1
Київська область	46	Донецька область	36	Херсонська область	3
Івано-Франківська область	50	Луганська область	63	Івано-Франківська область	14
Херсонська область	82	Київська область	88	Житомирська область	43
Чернігівська область	90	Черкаська область	98	Одеська область	50
Кіровоградська область	128	м. Київ	102	Черкаська область	50
Черкаська область	166	Житомирська область	112	Кіровоградська область	55
Одеська область	168	Одеська область	115	Миколаївська область	63
Вінницька область	183	Хмельницька область	124	м. Київ	66
м. Київ	191	Кіровоградська область	144	Тернопільська область	67
Сумська область	192	Чернігівська область	151	Чернівецька область	75
Тернопільська область	295	Тернопільська область	171	Рівненська область	76
Рівненська область	335	Запорізька область	176	Волинська область	79
Харківська область	337	Чернівецька область	190	Хмельницька область	83
Волинська область	358	Волинська область	200	Чернігівська область	85

Регіон України	Кількість виконаних доручень у 2021 році	Регіон України	Кількість виконаних доручень у 2022 році	Регіон України	Кількість виконаних доручень у 2023 році (з 1 січня до 30 квітня 2023 р.)
Чернівецька область	386	Миколаївська область	202	Київська область	88
Запорізька область	414	Рівненська область	227	Запорізька область	96
Донецька область	463	Сумська область	296	Львівська область	99
Миколаївська область	475	Львівська область	322	Полтавська область	134
Полтавська область	565	Дніпропетровська область	383	Закарпатська область	183
Дніпропетровська область	582	Полтавська область	420	Вінницька область	204
Луганська область	613	Закарпатська область	448	Сумська область	217
Львівська область	708	Вінницька область	576	Дніпропетровська область	257
Закарпатська область	721	Харківська область	2037	Харківська область	1442

Статистика свідчить, що центри, які надають безоплатну правничу допомогу адміністративно затриманим, є недостатньо ефективними. Загальновідомо, що кількість адміністративних правопорушень зазвичай перевищує кількість злочинів, тому статистика надання правничої допомоги затриманим у справах про адміністративні правопорушення має переважати.

Багато в чому така ситуація склалася через небажання поліції сумлінно дотримуватися норм щодо забезпечення права клієнта на безоплатну правничу допомогу, оскільки законодавство надає клієнту можливість захищатися самостійно, до чого поліція і заохочує затриманих.

Для повної реалізації можливості надання безоплатної правничої допомоги особам, затриманим за адміністративні правопорушення, необхідно запровадити ефективні механізми повної реалізації особами своїх прав.

Якщо протягом двох годин з моменту фактичного затримання до

фізичної особи не прибув призначений системою безоплатної правничої допомоги адвокат, такій особі варто самостійно зателефонувати до контактного центру **0 800 213 103** та повідомити своє прізвище, ім'я та по батькові, місце свого перебування, обставини затримання і попросити призначити адвоката. Також це можуть зробити близькі родичі затриманої особи.

Із метою покращення надання державою таких послуг затриманим пропонується застосовувати інформаційно-політичний підхід до доступності такої допомоги: публікувати матеріали відповідного змісту в засобах масової інформації, на стендах відділку поліції. Зважаючи на розвиток цифровізації українського суспільства, найбільш доцільним є запровадження можливості отримати безоплатну правничу допомогу через смартфон (за допомогою додатка «Дія», чат-бота тощо).

Звертайтеся до юристів БПД, щоб отримати допомогу зі складенням заяви:

- телефонуйте по Україні 0 800 213 103, контактний центр системи БПД, дзвінки безкоштовні, пн-пт з 8:00 до 18:00;
 - номер для дзвінків з Telegram: <https://t.me/+380677213103>;
 - чи напишіть юристу в Telegram: <https://t.me/LegalAidUkraineBot>;
- або звертайтеся телефоном чи електронною поштою до найближчого бюро правової допомоги за місцем фактичного проживання: https://bit.ly/bpd_buro

Як звернутися по безоплатну вторинну правничу допомогу до системи БПД **дистанційно**

Безоплатна вторинна правнича допомога — це здійснення представництва інтересів людини в судах, інших органах, перед іншими особами та складення документів для звернення до суду

Якщо КЕП немає (лише для мешканців ТОТ)

- 3** Підпишіть документи від руки
- 4** Підтвердьте свою особу під час відеовиклику
- 5** Коли з'явиться можливість — надайте оригінали документів

Питання для самоконтролю:

- 1. Що таке безоплатна правнича допомога та які її види?*
- 2. Назвіть нормативно-правові засади надання безоплатної правничої допомоги.*
- 3. Які правові послуги надаються спеціалістами в рамках безоплатної вторинної правничої допомоги?*
- 4. Які ключові завдання регіональних центрів надання безоплатної правничої допомоги?*
- 5. Які відомості повідомляють поліцейські до центру безоплатної вторинної правничої допомоги про факт адміністративного затримання особи?*

Теми рефератів:

- 1. Поняття безоплатної правничої допомоги в Україні та за кордоном*
- 2. Умови надання безоплатної правничої допомоги в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини*
- 3. Конституційне право на правничу допомогу в Україні: актуальні питання законодавчого регулювання*
- 4. Особливості реалізації права затриманих осіб на захист та отримання правничої допомоги за рахунок держави*
- 5. Проблеми і перспективи розвитку системи безоплатної правничої допомоги в Україні*

Задачі:

1. 23 червня 2023 року о 15 год 15 хв. до відділення поліції було доставлено громадянина Сокурєнка В. М. для складання протоколу про адміністративне правопорушення. Водночас поліцейськими не було повідомлено Центр безоплатної правничої допомоги про застосування адміністративного затримання до правопорушника (відсутня відмітка у відповідному Журналі).

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Який алгоритм дій поліцейських у даній ситуації? Які права має особа, яку затримали в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення?

2. 23 червня 2023 року о 15 год 15 хв. до відділення поліції було доставлено громадянина Сокурєнка В. М. для складання протоколу про адміністративне правопорушення. Водночас після прибуття адвоката було з'ясовано, що поліцейськими не було роз'яснено права правопорушнику, а також правопорушник не знав ПП, посаду та звання особи, яка здійснила адміністративне затримання.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Який алгоритм дій поліцейських у даній ситуації? Які права має особа, яку затримали в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення?

3. 25 червня 2023 року о 16 год. 15 хв. до Центру надання безоплатної правничої допомоги надійшло повідомлення від чергового Чечелівського відділення поліції про затримання в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, громадянина Стрельцова А. М.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Який алгоритм дій співробітників Центру надання безоплатної правничої допомоги у даній ситуації? Які права має особа, яку затримали в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення?

4. 25 червня 2023 року о 16 год. 15 хв. до Центру надання безоплатної правничої допомоги надійшло повідомлення від чергового Чечелівського відділення поліції про затримання в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, громадянина Стрельцова А. М. Під час повідомлення було зазначено прізвище, ім'я, по-батькові та дата народження затриманої особи (якщо вони відомі); адреса місця для конфіденційного побачення адвоката із затриманою особою; найменування (прізвище та ініціали) суб'єкта подання інформації, його поштова адреса, номери телефону та адреса електронної пошти; прізвище, ім'я, по-батькові та найменування посади особи, яка передала повідомлення, її номер телефону.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Який алгоритм дій співробітників Центру надання безоплатної правничої допомоги у даній ситуації? Які відомості має повідомити черговий про факт адміністративного затримання особи?

5. 25 червня 2023 року о 16 год. 15 хв. до Центру надання безоплатної правничої допомоги надійшло повідомлення від чергового Чечелівського відділення поліції про затримання в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, громадянина Стрельцова А. М. У протоколі про адміністративне затримання зазначено час затримання особи – 15 год 30 хв.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Який алгоритм дій співробітників Центру надання безоплатної правничої допомоги у даній ситуації? В який строк має бути повідомлений Центр надання безоплатної правничої допомоги про факт адміністративного затримання особи?

Тестові питання:

1. Скільки коштує правова допомога від держави під час адміністративного затримання особи?

- А) безкоштовно;
- Б) 3 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- В) 200 грн за годину;
- Г) на договірних засадах.

2. В який строк має бути повідомлений територіальний центр безоплатної правничої допомоги про затримання особи в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення?

- А) негайно з моменту затримання особи;
- Б) строк не визначений законодавством;
- В) впродовж 2 годин з моменту затримання;
- Г) впродовж 1 години з моменту затримання.

3. Як впливає повідомлення центру БПД на строк адміністративного затримання?

- А) не впливає;
- Б) призупиняє строк адміністративного затримання до прибуття адвоката;
- В) призупиняє строк адміністративного затримання до прийняття рішення центру БПД про призначення адвоката;
- Г) призупиняє строк адміністративного затримання до укладення договору з адвокатом про надання юридичних послуг.

4. Які види правових послуг належать до безоплатної вторинної правничої допомоги?

- А) усі відповіді вірні;
- Б) захист;
- В) представництво інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування;
- Г) складання процесуальних документів.

5. Які форми юридичного захисту особи існують у випадку її адміністративного затримання?

- А) усі відповіді вірні;
- Б) особа може захищати себе особисто;
- В) особа може запросити захисника;
- Г) особа може отримати безоплатну вторинну правову допомогу.

6. Який номер телефону контактному центру системи БПД?

А) по Україні 0 800 213 103 дзвінки безкоштовні, пн-пт з 8:00 до 18:00;

Б) 0 800 213 103;

В) по Україні 0 800 213 103 дзвінки безкоштовні цілодобово;

Г) у кожного територіального центру системи БПД свій номер гарячої лінії.

7. Який статус мають адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу?

А) адвокати не є штатними працівниками системи БПД;

Б) адвокати є штатними працівниками системи БПД;

В) адвокати за властим бажанням обирають форму співпраці з системою БПД;

Г) порядок залучення адвокатів не врегульований законодавством України.

8. Чи може особа, до якої застосовано адміністративне затримання, самостійно обрати адвоката з Реєстру адвокатів БПД?

А) призначає фахівця для надання безоплатних послуг клієнтам система БПД;

Б) для особи, до якої застосовано адміністративне затримання, надається альтернатива у виборі адвоката з Реєстру адвокатів БПД;

В) поліцейський самостійно обирає адвоката з Реєстру адвокатів БПД для затриманої особи;

Г) порядок залучення адвокатів не врегульований законодавством України.

9. Що таке безоплатна вторинна правнича допомога?

А) вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя;

Б) правнича допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел;

В) вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи та обов'язки, порядок їх реалізації та виконання, відновлення прав у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб;

Г) гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи

особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі правничу допомогу.

10. Що не відноситься до прав суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу?

А) вчасно подавати до центру з надання безоплатної правничої допомоги правдиві відомості у повному обсязі, необхідні для організації надання йому такої допомоги;

Б) звертатися до центру з надання безоплатної правничої допомоги із зверненням про надання безоплатної вторинної правничої допомоги

В) своєчасно отримувати якісну, у повному обсязі безоплатну вторинну правничу допомогу;

Г) безперервно отримувати безоплатну вторинну правничу допомогу в разі заміни адвоката або працівника, уповноваженого центром з надання безоплатної правничої допомоги.

Розділ 4

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ТА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ

4.1. Нормативна складова забезпечення поліцейськими права людини на охорону здоров'я

Здоров'я є цінністю, важливість якої не можна применшити. Разом із життям, здоров'я є основою існування будь-якої людини. У свою чергу, громадське здоров'я є передумовою сталого розвитку суспільства, що актуально для будь-якої держави, у будь-який час.

Здоров'я унікальне тим, що воно одночасно є і правом людини, і обов'язком держави та суспільства. Отже, утвердження і забезпечення здоров'я як людської цінності покладається на державу, що закріплене статтею 3 Конституції України⁷⁸.

За статтею 49 Конституції України, проголошене право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно, а існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності. Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя⁷⁹.

Право на здоров'я не можна розглядати як унітарну категорію. Зокрема, Конституція України визначає тринітарну природу цього права – власне охорону, медичну допомогу та медичне страхування. Але найбільш повно право на охорону здоров'я розкрито у статті 6 «Основ законодавства України про охорону здоров'я». Так, право на охорону здоров'я передбачає: 1) життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування і забезпечення, який є необхідним для підтримання здоров'я людини; 2) безпечне для життя і

⁷⁸ Конституція України від 28.06.1996 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

⁷⁹ Там само.

здоров'я навколишнє природне середовище; 3) санітарно-епідемічне благополуччя території і населеного пункту, де він проживає; 4) безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку; 5) кваліфіковану медичну та реабілітаційну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря та фахівця з реабілітації, вибір методів лікування та реабілітації відповідно до рекомендацій лікаря та фахівця з реабілітації, вибір закладу охорони здоров'я; 6) достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, включаючи існуючі і можливі фактори ризику та їх ступінь; 7) участь в обговоренні проектів законодавчих актів і внесення пропозицій щодо формування державної політики в сфері охорони здоров'я; 8) участь в управлінні охороною здоров'я та проведенні громадської експертизи з цих питань у порядку, передбаченому законодавством; 9) можливість об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні здоров'я; 10) правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я; 11) відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди; 12) оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я; 13) можливість проведення незалежної медичної експертизи відповідного типу у разі незгоди громадянина з висновком державної медичної експертизи, застосування до нього запобіжного заходу як до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, примусових заходів медичного характеру, примусового лікування, примусової госпіталізації та в інших випадках, коли діями працівників охорони здоров'я порушуються права громадянина України на охорону здоров'я; 14) право пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, на допуск до нього інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса та адвоката, а також священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду; 15) інформування про доступні медичні та реабілітаційні послуги із застосуванням телемедицини і телереабілітації⁸⁰.

Важливо відмітити, що наведений вище перелік не є закритим, а законами України також можуть бути визначені інші права громадян у сфері охорони здоров'я. Наприклад, права донора, права особи щодо фармацевтичної допомоги за державною програмою «Доступні ліки» тощо.

Зокрема, Закон України «Про систему громадського здоров'я» від 06.09.2022 закріплює права та обов'язки фізичних осіб у сфері

⁸⁰ Основи законодавства України про охорону здоров'я / Борис Логвиненко. Київ: ВД «Дакор», 2021. 272 с.

громадського здоров'я (стаття 15). Відповідно до положень статті, кожен має право на: 1) безпечні для здоров'я і життя харчові продукти, питну воду, умови праці, навчання, виховання, побуту, дозвілля, відпочинку та навколишнє природне середовище; 2) участь у розробленні, обговоренні та громадській експертизі проектів програм і планів розвитку системи громадського здоров'я та забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення, внесення пропозицій з цих питань до відповідних органів; 3) відшкодування шкоди, завданої його здоров'ю внаслідок порушення вимог санітарного законодавства фізичними або юридичними особами, посадовими особами органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування; 4) достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, а також про наявні та можливі фактори ризику для здоров'я та їх ступінь.

До обов'язків фізичних осіб віднесені: 1) піклуватися про своє здоров'я та здоров'я і гігієнічне виховання своїх дітей, не шкодити здоров'ю інших осіб; 2) брати участь у проведенні медико-санітарних заходів; 3) виконувати розпорядження та вказівки посадових осіб органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування під час здійснення ними медико-санітарних заходів; 4) виконувати інші обов'язки, передбачені санітарним законодавством.

До того ж, особи, які хворіють на інфекційні хвороби чи є носіями збудника інфекційної хвороби, зобов'язані: 1) виконувати вимоги медичних працівників та актів законодавства для запобігання поширенню інфекційних хвороб; 2) виконувати вимоги медичних працівників щодо порядку та умов лікування, дотримуватися режиму роботи закладів охорони здоров'я та наукових установ, у яких вони лікуються⁸¹.

Як зазначалося вище по тексту, праву на охорону здоров'я кореспондує обов'язок держави щодо його забезпечення. Зазначений обов'язок реалізується через діяльність органів публічної адміністрації, насамперед, Міністерства охорони здоров'я України, Національної служби здоров'я України, Центру громадського здоров'я МОЗ України тощо.

Зокрема, у питанні забезпечення права людини на охорону здоров'я, Національна поліція також має відповідні обов'язки, умовно поділені нами на три складових: **по-перше** – надання домедичної допомоги; **по-друге** – участь у забезпеченні правил щодо карантину людей; **по-третє** – забезпечення провадження у справах про

⁸¹ Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 № 2573-IX.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-IX#Text>.

адміністративні правопорушення та/або досудового розслідування.

Отже, п. 14) ч. 1 статті 23 «Основні повноваження поліції» закріплено, що поліція відповідно до покладених на неї завдань вживає всіх можливих заходів для надання домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я⁸².

Поряд із цим, Національна поліція приймає активну участь у реалізації заходів, спрямованих на протидію поширенню пандемії COVID-19 в Україні. Це знайшло відображення у адміністративній відповідальності за порушення правил щодо карантину людей, передбаченій статтею 44-3 КУпАП⁸³.

У свою чергу, серед нормативно-правової основи медичної складової заходів забезпечення провадження та/або здійснення досудового розслідування, можна виокремити положення: наказу МВС України від 27.04.2020 № 357 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України»⁸⁴, наказу МВС України від 06.11.2015 № 1376 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції»⁸⁵ та наказу МВС України від 02.12.2008 № 638 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України»⁸⁶. Сюди ж належить і наказ від 12.10.2020 № 724 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування».

⁸² Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

⁸³ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

⁸⁴ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>.

⁸⁵ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>.

⁸⁶ Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 02.12.2008 № 638. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0137-09#Text>.

4.2. Загальні положення забезпечення поліцейськими права людини на охорону здоров'я

Як зазначалося вище, забезпечення права людини на охорону здоров'я, Національна поліція здійснює через:

А) надання домедичної допомоги;

Б) участь у забезпеченні правил щодо карантину людей;

В) забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення та/ або досудового розслідування.

Розглянемо визначені складові більш детально.

Домедична допомога. Надання домедичної допомоги поліцейськими передбачене п. 4) ч. 1 статті 18 «Основні обов'язки поліцейського» Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015, згідно з яким поліцейський зобов'язаний: «надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я»⁸⁷. Підкреслюючи важливість зазначеного аспекту діяльності поліції, варто погодитись із Л.В. Бобрішовою у тому, що фактична реалізація зазначеного обов'язку супроводжується низкою суперечливих моментів.

Насамперед, це стосується того, що Законом України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» від 15.03.2022 № 2123-IX було внесено зміни і доповнення до ч. 1 статті 23 «Основні повноваження поліції», внаслідок чого у пункті 14 слова «невідкладної, зокрема домедичної і медичної» були замінені словом «домедичної»⁸⁸. У свою чергу, в обов'язках поліцейського (стаття 18 Закону України «Про Національну поліцію») право на надання медичної допомоги залишилось, що не є правильним.

Згідно ч. 1 статті 1 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» від 05.07.2012, домедична допомога є невідкладними діями та організаційними заходами, спрямованими на врятування та

⁸⁷ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

⁸⁸ Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n25>.

збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи. У свою чергу, екстрена медична допомога є медичною допомогою, яка полягає у здійсненні працівниками системи екстреної медичної допомоги відповідно до цього Закону невідкладних організаційних, діагностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я⁸⁹.

У статті 12 «Особи, які зобов'язані надавати домедичну допомогу» цитованого вище Закону закріплено, що до осіб які зобов'язані надавати домедичну допомогу людині у невідкладному стані, належать: рятувальники аварійно-рятувальних служб, працівники державної пожежної охорони, поліцейські, фармацевтичні працівники, провідники пасажирських вагонів, бортпровідники та інші особи, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти практичними навичками надання домедичної допомоги⁹⁰.

Також, згідно ч. 1 статті 3 «Поняття і терміни, що вживаються в законодавстві про охорону здоров'я» Основ законодавства про охорону здоров'я від 19.11.1992, медична допомога є діяльністю професійно підготовлених медичних працівників, спрямованою на профілактику, діагностику та лікування у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами⁹¹.

З викладеного можна зробити висновок, що правом надавати медичну допомогу наділені виключно медичні працівники, тоді як поліцейські належать до суб'єктів надання домедичної допомоги. Тут варто підтримати позицію Л. В. Бобрішової у тому, що до Закону України «Про Національну поліцію» доцільно внести зміни, виключивши зі змісту статті 18 обов'язок поліцейських надавати «медичну допомогу»⁹².

Переходячи до засад домедичної підготовки поліцейських

⁸⁹ Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17>.

⁹⁰ Там само.

⁹¹ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

⁹² Бобрішова Л. В. Адміністративно-правове регулювання медичного забезпечення поліцейських в Україні: монографія / Л. В. Бобрішова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 208 с.

потрібно згадати про Наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України», у п. 2 розділу VII «Проведення занять із загальнопрофільної підготовки» якого, закріплено, що: «домедична підготовка – це навчання, спрямоване на здобуття поліцейським теоретичних знань з основ медичної допомоги та оволодіння практичними вміннями і навичками, необхідними для надання домедичної допомоги особам, які її потребують»⁹³.

Навчання з домедичної підготовки передбачає формування у поліцейських знань і вдосконалення практичних умінь та навичок щодо: а) надання само- і взаємодопомоги в разі отримання травматичних пошкоджень і поранень, отруєння, нещасного випадку, раптового захворювання тощо; б) профілактики захворювань. Вважаємо, що крім цього службова підготовка поліцейських має включати відпрацювання кейсів щодо участі поліції у заходах протидії різноманітним небезпечним захворюванням (туберкульоз, ВІЛ-СНІД, гепатит, чума, COVID-19, тиф тощо). Іншим перспективним напрямком може бути створення медичних підрозділів у складі поліції за прикладом окремих зарубіжних держав⁹⁴.

Наголосимо, що заняття з домедичної підготовки проводять працівники поліції, які мають медичну освіту або успішно пройшли курс за програмами підготовки осіб, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні надавати домедичну допомогу, а в разі їх відсутності – фахівці закладів охорони здоров'я та медичних установ (за згодою)⁹⁵.

Таким чином, нормативно-правова основа домедичної підготовки поліцейських вимагає поступового вдосконалення шляхом деталізації норм і посилення практичної складової для більш ефективного надання ними домедичної допомоги постраждалим особам⁹⁶.

⁹³ Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: наказ МВС України від 26.01.2016 № 50. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text>.

⁹⁴ Логвиненко Б. О. Організаційно-правові недоліки забезпечення поліцією заходів карантину (на прикладі запобігання поширенню COVID-19). Організаційно-правове забезпечення підрозділів превентивної діяльності Національної поліції: матеріали регіонального круглого столу (м. Дніпро, 19 червня 2020 року). Дніпро: ДДУВС, 2020. С. 14-18.

⁹⁵ Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: наказ МВС України від 26.01.2016 № 50. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text>.

⁹⁶ Бобрішова Л. В. Адміністративно-правове регулювання медичного забезпечення поліцейських в Україні: монографія / Л. В. Бобрішова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 208 с.

Участь у забезпеченні правил щодо карантину людей

Протидія гострій респіраторній хворобі COVID-19, спричиненій коронавірусом SARS-CoV-2 (далі – COVID-19), стала не лише викликом, а й досвідом, щодо виправлення помилок з організації громадського здоров'я у майбутньому. COVID-19 нагадав людству про те, що інфекційні захворювання можуть стати суттєвою загрозою для сталого розвитку світової цивілізації.

В Україні, серед суб'єктів, діяльність яких спрямована на забезпечення карантинних обмежень, важливе місце відводиться Національній поліції.

Нагадаємо, що адміністративну відповідальність за порушення правил щодо карантину людей передбачено статтею 44-3 КУпАП. Відповідно до неї, порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами, – тягне за собою накладення штрафу на громадян від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та рот, у тому числі виготовлених самостійно, – тягне за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян⁹⁷.

Нагадаємо, що відповідно до статті 255 КУпАП правом складати протоколи про адміністративні правопорушення в таких справах мають уповноважені на те посадові особи: а) органів Національної поліції (ч. 1 ст. 44-3); б) органів охорони здоров'я (ч. 1 ст. 44-3); в) органів державної санітарно-епідеміологічної служби (ч. 1 ст. 44-3); г) центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення (крім виконання функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження) та у сфері гігієни праці та функцій із здійснення дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників) (ч. 1 ст. 44-3); г) посадові

⁹⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

особи, уповноважені на те виконавчими комітетами (а у населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, – виконавчими органами, що виконують їх повноваження) сільських, селищних, міських рад (ст. 44-3).

Приймати рішення у справах про порушення правил щодо карантину людей мають: а) виконавчі комітети (а в населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, – виконавчі органи, що виконують їх повноваження) сільських, селищних, міських рад щодо справ про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 2 статті 44-3; б) судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 1 статті 44-3 (ст. 221); в) органи державної санітарно-епідеміологічної служби розглядають справи, передбачені ч. 2 статті 44-3; г) лікарі-гігієністи, лікарі-епідеміологи органів державної санітарно-епідеміологічної щодо адміністративних правопорушень, передбачених ч. 2 статті 44-3⁹⁸.

Між тим, спостерігається негативна тенденція між кількістю складених поліцейськими протоколів про адміністративні правопорушення у таких справах та кількістю винесених постанов. Слід вважати, що ефективній діяльності Національної поліції з протидії COVID-19 на нормативно-правовому рівні заважає недосконала організація. Насамперед, внаслідок того, що протидія поширенню COVID-19 в Україні закріплена підзаконним актом – Постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 23.07.1996 № 211 (зі змінами і доповненнями)⁹⁹.

Національна поліція фактично виступає єдиним суб'єктом, наділеним повноваженнями застосовувати заходи адміністративного примусу щодо дотримання карантинних вимог. Попри те що на поліцію покладається відповідальність за дотримання відповідних обмежень і заборон, аналіз статті 18 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 свідчить, що до обов'язків поліцейського не входить обов'язок забезпечення карантинних заходів у випадку їх запровадження. Згідно зі статтею 23 названого Закону, до таких повноважень зараховано лише сприяння в забезпеченні відповідно до

⁹⁸ Там само.

⁹⁹ Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>.

закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації в разі їх оголошення на всій території України або в окремі місцевості (п. 24)¹⁰⁰. І тут головне питання полягає в тому, що під час пандемії COVID-19 правовий режим надзвичайного стану в Україні не запроваджувався. Замість цього, оголошено загальнодержавний карантин, експерименти з тривалістю, сутністю й формою якого супроводжувались до початку повномасштабної агресії російської федерації щодо України 24 лютого 2022 року та запровадження в Україні особливого правового режиму воєнного стану.

Що стосується реалізації поліцією заходів адміністративної юрисдикції за статтею 44-3 КУпАП, можна зазначити, що у цілому поліцейська діяльність тут спрямована на підтримку громадського здоров'я.

За встановленою процедурою, у випадках учинення адміністративного правопорушення за статтею 44-3 органи Національної поліції складали протокол про адміністративне правопорушення (стаття 255), збирали матеріали по справі та направляли їх до суду для розгляду (стаття 221).

На сьогодні фактично не передбачено алгоритму дій поліцейського, коли особа не має при собі документів, що підтверджують її особистість, або не бажає себе називати. Відповідно до статті 260 «Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення» КУпАП, адміністративне затримання може застосовуватися для встановлення особи або складення протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення та якщо складення протоколу є обов'язковим¹⁰¹.

Керуючись положеннями статті 262 КУпАП щодо проведення адміністративного затримання правомочними на його здійснення органами, варто зазначити, що стаття 44-3 не входить до переліку правопорушень, за вчинення яких органами Національної поліції може бути застосовано цей захід забезпечення провадження. Якщо особа перебуває в громадській споруді та відмовляється одягти захисну маску, що має робити поліцейський? По-перше, змусити особу вдягнути засіб індивідуального захисту (респіратор, захисну маску) або ж примусово вдягнути його на особу поліцейський не може. По-друге, для складення

¹⁰⁰ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

¹⁰¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

протоколу в разі незгоди з правопорушенням (ч. 2 ст. 44-3) у поліції немає законних підстав. По-третє, затримати особу поліція також не може без відповідних законодавчих підстав.

Виходячи з усього викладеного, КУпАП доповнено нормою, яка містить прогалини, через що можуть мати наслідком суттєві порушення прав і свобод людини з боку поліцейських, а також нести загрозу для формування позитивного іміджу Національної поліції. Загалом, стан нормативно-правового забезпечення протидії інфекційним захворюванням органами Національної поліції вбачається недосконалим і потребує суттєвого поліпшення з урахуванням особливостей національного законодавства та вивчення передового досвіду держав-учасниць Європейського Союзу¹⁰².

Потрібно також підтримати позицію авторів науково-практичних рекомендацій «Превентивна діяльність Національної поліції в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації» в тому, що дотримання правопорядку під час карантину відноситься до превентивних заходів, що вводяться для забезпечення стримування захворюваності серед населення. Тому основною функцією поліцейських є не покарання правопорушників, а забезпечення правопорядку й недопущення порушення карантинних обмежень, у тому числі завдяки профілактичній та роз'яснювальній роботі серед населення¹⁰³.

Забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення та / або досудового розслідування.

Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить норм, які безпосередньо вказують на забезпечення поліцією прав у сфері охорони здоров'я для осіб, які беруть участь в провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Разом із тим, можна зазначити, що у ч. 4 статті 266 «Відсторонення осіб від керування транспортними засобами, морськими, річковими, малими, спортивними суднами або водними мотоциклами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції» йдеться про медичний огляд таких осіб: «Огляд осіб на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість

¹⁰² Логвиненко Б.О. Проблеми нормативно-правового забезпечення протидії COVID-19 органами Національної поліції. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2020. № 2 С. 48-52.

¹⁰³ Превентивна діяльність Національної поліції в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації: наук.-практ. рек. / А. Є. Фоменко, Л. Р. Наливайко, К. В. Бахчев, О. В. Бочковий та ін. Дніпро: ДДУВС. 2020. 116 с.

реакції, здійснюється в закладах охорони здоров'я не пізніше двох годин з моменту встановлення підстав для його здійснення. Огляд у закладі охорони здоров'я та складення висновку за результатами огляду проводиться в присутності поліцейського. Кожний випадок огляду осіб на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, у закладі охорони здоров'я реєструється в порядку, визначеному спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я»¹⁰⁴.

Також у статті 263 КУпАП «Строки адміністративного затримання» йдеться про можливість проведення медичного огляду затриманої особи¹⁰⁵.

Більш детально про реалізацію права на охорону здоров'я йде мова у наказі МВС України від 06.11.2015 № 1376 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції». У п. 12 затвердженої наказом Інструкції закріплено, що серед іншого у протоколі проведення особистого огляду та огляду речей зазначаються відомості щодо наявності або відсутності у затриманої особи тілесних ушкоджень. Якщо виявлено тілесні ушкодження, потрібно зазначити, на яких саме частинах тіла вони є та їх характер (синці, подряпини, різані рани тощо). У разі якщо затриманий потребує медичної допомоги, посадова особа органу поліції викликає швидку медичну допомогу. У протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються час надання медичної допомоги, номер бригади швидкої медичної допомоги, прізвище та ініціали лікаря, до якого закладу охорони здоров'я направлено затриманого¹⁰⁶.

Варто наголосити, що право на медичний огляд так само відсутнє в переліку прав особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, закріплених у змісті статті 268 КУпАП.

Забезпечення права на охорону здоров'я поліцією під час кримінального провадження. За Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) (частини 3, 4) статті 42 «Підозрюваний, обвинувачений», підозрюваний має вісімнадцять процесуальних прав, а

¹⁰⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

¹⁰⁵ Там само.

¹⁰⁶ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>.

обвинувачений додатково наділений вісьмома правами¹⁰⁷. Серед визначених КПК процесуальних прав відсутні положення, що регламентують забезпечення права на охорону здоров'я підозрюваного (обвинуваченого), зокрема, на медичну допомогу та незалежне медичне обстеження.

Також, у ч. 4 статті 208 «Затримання уповноваженою службовою особою» КПК України закріплено, що уповноважена службова особа, яка здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, *отримувати медичну допомогу*, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 цього Кодексу, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом¹⁰⁸.

Важливо також зупинитися на Законі України «Про попереднє ув'язнення» від 30.06.1993 у статті 11 «Матеріально-побутове забезпечення і медичне обслуговування осіб, взятих під варту», закріплено наступне:

«Особам, взятим під варту, забезпечуються побутові умови, що відповідають правилам санітарії та гігієни.

Норма площі в камері для однієї взятої під варту особи не може бути менше 2,5 квадратного метра, а для вагітної жінки або жінки, яка має при собі дитину, – 4,5 м².

Особам, взятим під варту, надаються безплатно за єдиними нормами, встановленими Кабінетом Міністрів України, харчування, індивідуальне спальне місце, постільні речі та інші види матеріально-побутового забезпечення. В необхідних випадках їм видається одяг і взуття встановленого зразка.

Медичне обслуговування, а також лікувально-профілактична і протиепідемічна робота в місцях попереднього ув'язнення організуються і проводяться відповідно до законодавства про охорону здоров'я.

Порядок надання ув'язненим медичної допомоги, використання з цією метою не підпорядкованих органам, що здійснюють попереднє ув'язнення, державних та комунальних закладів охорони здоров'я, залучення їх медичного персоналу та проведення медичних експертиз

¹⁰⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

¹⁰⁸ Там само.

визначається Кабінетом Міністрів України.

До особи, взятої під варту, яка заявила про відмову від прийняття їжі, може бути застосовано примусове годування на підставі ухвали слідчого судді, суду, прийнятої за висновком лікаря про те, що такій особі загрожує значне погіршення стану здоров'я та існує очевидна загроза її життю. Застосування примусового годування без ухвали слідчого судді, суду забороняється.

Примусове годування має на меті гуманне ставлення до особи, взятої під варту, її прав, честі і гідності та не допускає будь-якого приниження чи тортур стосовно такої особи.

Начальник установи попереднього ув'язнення при встановленні факту відмови особи, взятої під варту, від прийняття їжі повинен скласти акт про відмову від прийняття їжі, у якому зазначити причини такої відмови, та протягом однієї доби: 1) письмово поінформувати про це орган досудового розслідування або суд, у провадженні якого перебуває кримінальне провадження (справа), а також прокурора, захисника;

2) повідомити членів сім'ї (за наявності) особи, взятої під варту, крім випадків, якщо це спеціально заборонено особою, взятою під варту, про що така особа у письмовій формі повідомляє начальника установи попереднього ув'язнення; 3) у разі відмови неповнолітнього від прийняття їжі – додатково повідомити законного представника та відповідні служби у справах дітей незалежно від бажання неповнолітнього і в разі обґрунтованості зазначених причин негайно вжити заходів щодо задоволення законних вимог такої особи.

Особа, взята під варту, яка відмовилася від прийняття їжі, з моменту встановлення такого факту має перебувати під постійним наглядом лікаря.

Лікар несе персональну відповідальність за правильність та своєчасність визначення виду примусового годування. Кожен випадок застосування примусового годування особи, взятої під варту, здійснюється у присутності лікаря.

Під час підготовки висновку лікар, зважаючи на стан здоров'я особи, взятої під варту, визначає вид примусового годування.

Видами примусового годування є: 1) годування через назогастральний зонд за допомогою лійки; 2) годування через назогастральний зонд краплинно; 3) годування через назогастральний зонд за допомогою шприца Жане; 4) годування з ложки; 5) годування за допомогою напувальниці; 6) годування через гастростому.

Питання про застосування примусового годування особи, взятої під варту, вирішується судом у порядку, передбаченому законом.

Начальник установи попереднього ув'язнення невідкладно інформує Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо прийняття слідчим суддею, судом рішення про примусове годування особи, взятої під варту.

Примусове годування є крайнім заходом для збереження життя особи, взятої під варту, і не може бути застосовано у випадках, якщо відмова від прийняття їжі більше не становить загрози її життю або особа, взята під варту, заявила про своє бажання добровільно вживати їжу.

Порядок примусового годування, а також умови тримання осіб, взятих під варту, які відмовляються від прийняття їжі, встановлюються Кабінетом Міністрів України¹⁰⁹.

На підзаконному рівні можна вказати на декілька документів, які деталізують медичну допомогу / медичне обслуговування затриманих (взятих під варту) осіб.

Насамперед, це спільний наказ МОЗ України, МВС України, Мін'юсту України від 22.10.2012 № 821/937/1549/5/156 «Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії». Затверджений наказом Порядок розроблений з метою забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії та поширюється на наступні категорії осіб:

а) осіб, які вчинили адміністративне правопорушення і перебувають у кімнатах для затриманих та доставлених до чергових частин ОВС (адмінзатриманих) *(сьогодні – Національної поліції, але зміни до наказу не внесені – примітка наша)*;

б) осіб, затриманих за підозрою у вчиненні злочину, які утримуються в ізоляторах тимчасового тримання ОВС *(сьогодні – Національної поліції, але зміни до наказу не внесені – примітка наша)*;

в) осіб, щодо яких було обрано запобіжний захід у вигляді узяття під варту, які утримуються в слідчих ізоляторах або в ізоляторах тимчасового тримання, згідно з чинним законодавством (узяті під варту);

г) осіб, підданих адміністративному арешту, які утримуються в ізоляторах тимчасового тримання та спеціальних приймальниках ОВС *(сьогодні – Національної поліції, але зміни до наказу не внесені – примітка наша)* (адмінзарештовані);

г) осіб, які відбувають покарання у виправних центрах

¹⁰⁹ Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 № 3352-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text>.

(засуджених)¹¹⁰.

Наступним є Наказ МВС України від 02.12.2008 № 638 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України». Зауважимо, що у змісті чинного на сьогодні наказу так само не відбулося змін пов'язаних із створенням Національної поліції. Порядок медичного та санітарно-протиепідемічного забезпечення в ІТТ, затверджений п. 9 цих Правил¹¹¹.

З цього приводу варто погодитись з І. Я. Сенютою у тому, що в разі порушення права людини на медичну допомогу вона може скористатись усім необхідним правовим інструментарієм для захисту своїх можливостей, у тому числі судовим¹¹². Таким чином, не маючи достатньої можливості реалізувати право на медичну допомогу та незалежне медичне обстеження, підозрюваний (обвинувачений), має всі підстави для подання судового позову про порушення його прав при здійсненні кримінального провадження як до системи національного правосуддя, так і до міжнародних інстанцій, зокрема, Європейського Суду з прав людини.

4.3. Стан дотримання поліцейськими права людини на охорону здоров'я

Ретельне вивчення питання дотримання поліцейськими права людини на охорону здоров'я в Україні вимагає проведення комплексного мультидисциплінарного дослідження. Разом із тим, можна стверджувати про те, що пов'язані із реалізацією права на охорону здоров'я проблеми часто носять латентний характер. Втім, для аналізу стану дотримання поліцейськими права людини на охорону здоров'я доцільно звернутися до результатів попередніх досліджень за

¹¹⁰ Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії: наказ МОЗ України, МВС України, Мін'юст України від 22.10.2012 № 821/937/1549/5/156. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1868-12#Text>.

¹¹¹ Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 02.12.2008 № 638. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0137-09#Text>.

¹¹² Сенюта І.Я. Право людини на медичну допомогу: деякі теоретико-практичні аспекти. Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення). Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (17-18.04.2008, м. Львів). С. 277-283.

суміжною тематикою.

Так, у 2014 – 2015 роках Міжнародним фондом «Відродження» разом з Правовою Ініціативою Відкритого Суспільства (м. Будапешт; Угорщина) та національними фондами Фундацій Відкритого Суспільства в Молдові та Грузії, Університетом Західної Англії, було проведено дослідження практичного забезпечення процесуальних гарантій осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень. Щодо забезпечення **права на медичну допомогу**, було зафіксовано випадки ненадання або неналежного/несвоєчасного надання медичної допомоги особам, які знаходяться в хворобливому стані, стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння; наголошено, що в Україні відсутній ефективний механізм надання медичної допомоги затриманим особам¹¹³. Тут варто погодитись із думкою Н. В. Уварової, що результати проведеного дослідження можуть свідчити про недосконалість окремих положень «нового» КПК¹¹⁴.

За результатами Національного моніторингу незаконного насильства в поліції у 2020 році, проведеного Харківським інститутом соціальних досліджень (далі – ХІСД), найважливішим показником відсутності змін, було названо збереження існуючої десятиліттями системи збору та аналізу скарг на дії поліцейських і системи оцінки стану законності в поліції загалом. Значна частина скарг надходить безпосередньо в поліцію і розглядається там, попри створення Державного бюро розслідувань, більшість даних про незаконне насильство в поліції все ще оцінюється самою поліцією і лише потім передається до інших правоохоронних органів, без участі недержавних інститутів і самих потерпілих. На думку фахівців це сприяє тому, що відтворюється механізм, який неодноразово був оцінений у рішеннях Європейського суду з прав людини, звітах міжнародних організацій та дослідженнях ХІСД як неефективний.

Справа в тому, що закрита система збору та розслідувань скарг безпосередньо впливає на кількість таких повідомлень, адже навіть при зверненні до медичної установи з наслідками побоїв або катувань постраждалим доводиться мати справу з поліцейськими. Саме тому жертви тортур або насильства воліють нікуди не звертатись і це

¹¹³ Процесуальні гарантії підозрюваних осіб. Міжнародний фонд «Відродження». Дослідження від 18.12.2014. URL : https://www.irf.ua/doslidzhennya_protseualni_garantii_pidozryuvanikh_osib/.

¹¹⁴ Уварова Н. В. До проблеми удосконалення прав представників сексуальних меншин та трансгендерних особистостей як учасників кримінального провадження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спеціальний випуск № 3 (94) «Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти». С. 238-242.

призводить до того, що реальний масштаб насильства в поліції все ще залишається прихованим від офіційної статистики – як поліцейської, так і медичної, дані яких не можна вважати об'єктивними та на які відповідно не можна спиратись задля оцінювання реальних масштабів насильства.

Статистика випадків катувань та нелюдського поводження під час розслідування вказує на те, що їхня кількість фактично стабілізувалась протягом п'ятнадцятирічного періоду та складає 0,2–0,3 %. Так, згідно з даними, із початку спостережень (2004 рік) кількість жертв катувань періодично дещо зменшується, а потім знов зростає. Разом із тим різним видам катувань (зокрема, ненаданню медичної допомоги) у поліції кожного року піддаються майже 100000 людей. Під час дослідження респондентів запитували про те, чи зазнавали їхні друзі, знайомі, близькі протягом 12 місяців 2020 року навмисного заподіяння поліцейськими побоїв, знущань або катувань. Про те, що їхні близькі зазнавали такого поводження, вказали 7,1 % опитаних, що в абсолютних числах у вибірці склало 211 людей. При цьому 19,8 % тривалий час утримували в місцях, які для цього не пристосовані, а 10,5 % не надавали медичну допомогу.

З іншого боку, розподіл відповідей поліцейських на запитання «Які види незаконного фізичного або психічного насильства і неналежного поводження ви вважаєте найбільш розповсюдженими в поліції?» засвідчив, що ненадання медичної допомоги у поліції сягає 0,5 %, а у патрульній поліції – 6,3 %.

Оцінюючи загальні тенденції незаконного насильства, різним видам катувань, серед яких, ненадання медичної допомоги у поліції щорічно піддаються майже 100000 людей (станом на 2020 рік)¹¹⁵.

Таким чином, можна стверджувати про те, що стан дотримання поліцейськими права людини на охорону здоров'я не є задовільним, про що свідчать стійкі показники наявності відповідних порушень. Серед головних дестабілізуючих чинників можна назвати: нормативні – недосконалість правового регулювання; організаційні – відсутність належної уваги до проблеми забезпечення права людини на охорону здоров'я з боку поліцейських, інших органів та громадських інституцій а соціальні, обумовлені низькою довірою суспільства до правоохоронної системи в цілому.

¹¹⁵ Національний моніторинг незаконного насильства в поліції в 2020 році. Харківський інститут соціальних досліджень (ХІСД). Харків, 2020. 64 с.

4.4. Перспективи удосконалення забезпечення поліцейськими права людини на охорону здоров'я

Удосконалення забезпечення поліцейськими права людини на охорону здоров'я може розглядатися як за загальними (гарантування права на доступ до медичної допомоги), так і спеціальними напрямками (забезпечення охорони здоров'я окремих категорій осіб).

За загальним напрямком удосконалення, спираючись на попередні дослідження Уварової Н. В., вимагає закріплення права на медичну допомогу і незалежне медичне обстеження в межах окремого пункту ч. 3, 4 статті 42 «Підозрюваний, обвинувачений» КПК України. Це має сприяти більш ефективному забезпеченню прав людини та сприятиме підвищенню стандартів якості при здійсненні кримінального провадження. Вказане право має включати можливість отримання гарантованого державою обсягу своєчасної і кваліфікованої медичної допомоги, можливість проведення медичного обстеження на оплачуваній основі (незалежного обстеження) та вільний вибір медичного працівника підозрюваним (обвинуваченим).

Аналогічних змін і доповнень потребують статті 259 «Доставлення порушника», 261 «Адміністративне затримання», 263 «Строки адміністративного затримання» та 264 «Особистий огляд і огляд речей» КУпАП¹¹⁶ щодо доступу до медичної допомоги затриманих в адміністративному порядку осіб. Зокрема, внесення змін до законодавства щодо закріплення права на медичну допомогу, також вимагатиме деталізації порядку і правил його реалізації на підзаконному рівні.

За окремими напрямками певну проблему становить забезпечення права на охорону здоров'я представників ЛГБТКІ+ спільноти. Уразливість таких осіб може використовуватися поліцейськими для шантажу або вимагань, коли жертві погрожують аутизмом або кримінальним переслідуванням в обмін на гроші або необхідні свідчення. Для цього використовується весь арсенал підручних засобів – від банальних загроз до багатоходівок з використанням додатків для знайомств в Інтернеті. Разом з тим, за медичною допомогою більшість потерпілих не звертаються, адже припускають, що це може створити додаткові проблеми. Постраждалі не поспішають звертатися зі скаргами в інші державні органи – після досвіду спілкування з поліцією вони

¹¹⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

сприймають це як дії, наслідки яких можуть лише нашкодити. При цьому певну допомогу надають громадські організації, однак про діяльність останніх знають далеко не всі особи¹¹⁷. Згідно з рішеннями Європейського суду з прав людини за статтею 3 ЄКПЛ (Заборона катувань і жорстокого поводження) держава повинна надавати громадянам належну медичну допомогу і лікування під час тримання їх під вартою. Водночас, адміністрації місць тримання під вартою повинні проводити оперативну діагностику стану здоров'я всіх громадян, які перебувають в ув'язненні, і забезпечувати їм своєчасну і всебічну медичну допомогу. Це неодноразово було закріплено у відповідних рішеннях ЄСПЛ (наприклад, Темченко (Temchenko) проти України, Сокіл (Sokil) проти України, Сергій Антонов (Sergey Antonov) проти України, Луньов (Lunev) проти України та ін.). Фактично ж, щодо отримання медичної допомоги ЛГБТКІ+ ув'язнені можуть претендувати на неї, однак отримують її вони тільки після решти ув'язнених, навіть з огляду на обмежені ресурси медицини в місцях позбавлення волі. Не вимагає додаткових пояснень теза про те, що досліджувані нами категорії осіб зазнають утисків як з боку осіб, які є іншими учасниками кримінального провадження, так і з боку представників правоохоронних органів. Так, ще у 2015 році було задокументовано 18 випадків, які свідчать про факти порушень щодо ЛГБТКІ+ осіб з боку правоохоронних органів¹¹⁸.

Наступним важливим питанням є удосконалення медичного обслуговування дітей (неповнолітніх осіб) в місцях несвободи.

До мінімальних стандартів належного поводження з дітьми в місцях несвободи слід віднести: наявність у закладі карантину і системи дій у разі виникнення інфекційних захворювань; уся інформація про захворювання дітей відповідним чином реєструється, вчасно передається до інших інстанцій; усі діти мають рівний доступ до медичних послуг; усі кімнати в медичному блоці відповідним чином підготовлені до утримання дітей і контролю за поширенням захворювань, такі приміщення постійно прибирають, ремонтують й оновлюють; діти, які утримуються в медичному блоці, мають можливість негайно повідомити про необхідність медичної й іншої

¹¹⁷ Уварова Н.В. Забезпечення прав трансгендерних особистостей у кримінальному провадженні. Захист прав людини і основоположних свобод як життєво важлива основа всеохоплюючої безпеки в Європі: матеріали Всеукр. наук.- практич. конф., присвяченої 25-річчю Гельсінського документа 1992 року «Виклик часу перемін» (м. Дніпро, 7 грудня 2017 р.). Дніпро: ДДУВС, 2017. С. 151-154.

¹¹⁸ Посібник для активістів: Моніторинг, захист прав і адвокація в інтересах ЛГБТ спільноти в Україні. Версія посібника від 27.08.2015 р. 43 с. URL : <http://gay.org.ua/monitoring-doc/manual.pdf>.

допомоги; все необхідне обладнання й ліки є в наявності, мають відповідний термін придатності й перебувають у робочому стані, що регулярно моніториться; персонал знає призначення всього обладнання й ліків; працівники медичного блоку відрекомендовуються дітям і носять бейджі з іменами, щоб діти могли знати їх; діти знають, що можуть бути оглянуті лікарем їхньої статі й що можуть вимагати цього; усі послуги, які надаються молодим матерям за межами закладу, доступні й у ньому; існують формальні домовленості з медичними закладами, які надають медичні послуги з діагностування й лікування вразливих дітей; діти мають усю необхідну інформацію про медичні послуги, можуть одержувати нову інформацію тією мовою, яка їм зрозуміла; діти знають, як і куди повідомити про проблеми, що виникають із медичною допомогою, знають процедуру звернення і те, як захистити себе у випадку ненадання допомоги або дискримінації; усі звернення, що стосуються медичної допомоги, розглядаються професіоналами-медиками вчасно, а результати розгляду пояснюються в доступній формі дітям, які особисто звернулися; персонал заохочує дітей піклуватися про своє здоров'я, дає відповідні поради й рекомендації; у закладі доступна інформація про те, як слід піклуватися про своє здоров'я (проводяться спеціальні заняття, зустрічі, заходи із залученням фахівців, громадських організацій); діти беруть участь у різних програмах й акціях, спрямованих на профілактику захворювань; після прибуття дитину ретельно обстежують на предмет захворювань, особливих потреб, а результати огляду фіксують (Особливу увагу приділяють: наркотичній або алкогольній залежності; необхідності детоксикації; психічним проблемам; труднощам у навчанні й спілкуванні; особливостям дієти; наявному лікуванню); огляд і діагностику проводить спеціально навчений персонал не пізніше ніж у 24-годинний термін після прибуття; дітей повністю інформують про те, як планується їхнє лікування; інформування враховує вік дітей і здатність до розуміння; дітей, які потребують цілодобового спостереження, розміщують у спеціальних закладах, де це може бути здійснено відповідно до їхніх індивідуальних потреб; прийнятність поміщення до медичних закладів ґрунтується винятково на медичних показаннях; діти, які потребують продовження лікування, повинні одержувати його без перерви після стаціонарного лікування; діти мають повний доступ до послуг стоматолога, який виявляється в проходженні регулярних оглядів (включаючи обов'язковий огляд після прибуття); діти одержують необхідну інформацію й засоби для гігієни ротової порожнини; організована й працює екстрена допомога стоматолога; усі аспекти медичної допомоги дітям, включаючи профілактику,

забезпеченість засобами гігієни, контроль харчування, моніторяться незалежними інспекціями; діти з проблемами психологічного й психічного характеру вчасно діагностуються, доглядаються, підтримуються допомогою фахівців у закладі й мають можливість поступового відновлення в доброзичливому середовищі; персонал закладу має пройти первинний тренінг з розпізнавання у дітей проблем із психікою й первинних дій у цьому випадку (Тренінг повинен надавати інформацію про різні види розладів особистості й синдромів, психологічних станів, їхніх причин і проявів); персонал закладу співпрацює з медиками, щоб поліпшити своєчасну діагностику й надання допомоги; надання первинної психіатричної допомоги включає навички проведення психотерапевтичних занять, а також навички надання допомоги самому собі за участі модератора з персоналу; існують спеціальні заняття для дітей, які мають емоційні, поведінкові або інші психологічні проблеми; дітей заохочують брати участь у процесі терапії й розробці плану лікування; для дітей, які були переведені з інших закладів, завжди існують карти спостереження й лікування, у яких відображені всі проблеми, види лікування, терапії й заняття, які мали місце в минулому¹¹⁹.

З викладеного можна зробити висновок, що удосконалення забезпечення поліцейськими права людини на охорону здоров'я має ґрунтуватися на мінімальних стандартах належного поводження. Останні мають бути закріплені на нормативно-правовому рівні та забезпечуватись: загальними суб'єктами владних повноважень – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, КМУ, ВРУ, спеціалізованими суб'єктами – Національною поліцією та МОЗ України, а також громадськими інституціями (правозахисними групами, організаціями).

4.5. Зарубіжний досвід забезпечення поліцейськими права людини на охорону здоров'я

Про незадовільний стан забезпечення поліцейськими права людини на охорону здоров'я в Україні може свідчити кількість рішень, винесених Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо порушення статті 3 «Заборона катування» Європейська конвенція з прав

¹¹⁹ Мінімальні стандарти належного поводження з дітьми в місцях несвободи / Кол. авторів. Харків: ХІСД, 2013. 88 с. URL : <https://khisr.kharkov.ua/minimal-ni-standarty-nalezhnoho-povodzhennia-z-dit-my-v-mistsiax-nesvobody/>.

людини¹²⁰, а саме – незабезпечення своєчасної та належної медичної допомоги.

За даними Міністерства юстиції України, перелік таких рішень включає 59 рішень (Аврамова проти України, Александровська проти України, Байло проти України, Бородай та інші проти України, Бекетов проти України, Василь Іващенко проти України, Величко проти України, Віслогузов проти України, Вітковський проти України, Гарумов проти України, Герасін проти України, Гончарук та інші проти України, Заярнюк проти України, Іванов і Кашуба проти України, Ільченко проти України, Крюк проти України, Каверзін проти України, Коваль проти України, Корнейкова та Корнейков проти України, Кучерук проти України, Кушнір проти України, Куц проти України, Ладан та Гультяєв проти України, Ліпісвіцька проти України, Логвиненко проти України, Логвиненко проти України, Луньов проти України, Максименко проти України (№2), Медяніков проти України, Миханів проти України, Ніколішен проти України, Осіпенков проти України, Охріменко проти України, Ошурко проти України, Пархоменко проти України, Пісоцький проти України, Петухов проти України, Петухов проти України (№2), Поворозний проти України, Похлебін проти України, Пивоварник проти України, Рамішвілі проти України, Сергій Смірнов проти України, Сержантов проти України, Сокіл проти України, Сокіл проти України, Соколовський проти України, Солопова проти України, Суслов проти України, Смілянська проти України, Стрюков проти України, Темченко проти України, Тодоров проти України, Сергій Антонов проти України, Савінов проти України, Яковенко проти України, Чуприна проти України, Шморгунов та інші проти України, Щербак проти України)¹²¹. При цьому, з огляду на відсутність комплексного рішення цієї проблеми, кількість таких рішень зростатиме і надалі.

Повертаючись до мінімальних стандартів належного поводження з дітьми в місцях несвободи, можна взяти їх за основу для удосконалення національного законодавства, поступово наблизивши його до стандартів Європейського союзу. Значною мірою це стосується також забезпечення поліцейськими права людини на охорону здоров'я.

Ключовими міжнародними документами тут варто вважати:

¹²⁰ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950: Міжнародний документ; Рада Європи. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

¹²¹ Міністерство юстиції України. Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини. Стаття 3 «Заборона катування». URL : <https://minjust.gov.ua/m/stattya-3-zaborona-katuvannya>.

1. Мінімальні стандарти ООН для адміністрації місць позбавлення волі неповнолітніх (Пекінські правила);
2. Ключові принципи з захисту всіх осіб, що знаходяться під любою формою позбавлення волі або ув'язнення;
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання;
4. Конвенція про права дитини;
5. Декларація з захисту постраждалих від катувань та іншого жорстокого, нелюдського та принижуючого поводження або покарання;
6. Європейські пенітенціарні правила;
7. Європейські правила для неповнолітніх, що вчинили злочин та були засуджені до позбавлення волі;
8. Правила ООН з захисту неповнолітніх, позбавлених волі;
9. Правила ООН щодо поводження жінками в ув'язненні та заходи не пов'язані з позбавленням волі для жінок, що скоїли злочин (Бангкокські правила);
10. Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими.
11. Принципи захисту осіб з психічними хворобами та покращення медичного догляду за психічно хворими¹²².

На рівні національного законодавства зарубіжних держав, позитивний досвід так само може бути взятий за основу удосконалення діяльності Національної поліції за досліджуваною проблематикою.

Цікавим і корисним тут може бути досвід Республіки Польща. Так, кримінально-процесуальний кодекс Польщі від 6.06.1997 враховує медичні аспекти статусу підозрюваного (обвинуваченого). Зокрема, §§ 1, 2 артикулу 74, регламентують, що підозрювана особа зобов'язана пройти: 1) огляд тіла і дослідження, що пов'язані з порушенням цілості тіла, взяття відбитків пальців, фотографування і демонстрацію іншим особам; 2) психологічні та психіатричні дослідження, а також дослідження, пов'язані з проведенням процедур на тілі, за винятком хірургічних, за умови, що це не загрожує здоров'ю, якщо проведення таких досліджень є необхідним (в тому числі забір крові, волосся або виділень з організму, наприклад слини); дослідження повинні бути проведені уповноваженим працівником служби охорони здоров'я; 3) взяття поліцейським мазка зі слизової оболонки щоби, якщо це є необхідним і не несе загрози для здоров'я. Невиконання вказаних обов'язків може призвести до затримання і примусового приведення підозрюваного, так само як і призвести до застосування щодо такої

¹²² Мінімальні стандарти належного поводження з дітьми в місцях несвободи / Кол. авторів. Харків: ХІСД, 2013. 88 с. URL : <https://khisr.kharkov.ua/minimal-ni-standarty-nalezhnogo-povodzhennia-z-dit-my-v-mistsiakh-nesvobody/>.

особи в необхідному обсязі фізичної сили, або технічних засобів, призначених для подолання протидії (приборкування)¹²³.

Крім цього, у 2015 році, окремими розпорядженнями міністра юстиції Республіки Польща було визначено типові інструкції з роз'яснення прав учасників кримінального провадження (підозрюваного, заарештованого, тимчасово заарештованого, заарештованого на підставі європейського ордеру, свідка та потерпілого). Приміром, особа, затримана у кримінальному провадженні має право на доступ до необхідної медичної допомоги (пункт 10), а тимчасово заарештована особа, має право на забезпечення необхідної медичної допомоги (пункт 10)¹²⁴.

Викладене свідчить про урахування в діяльності польської поліції права особи на медичну допомогу в кримінальному провадженні та належне визначення порядку його забезпечення для різних категорій осіб (підозрюваного, заарештованого, тимчасово заарештованого та заарештованого за європейським ордером).

Кримінально-процесуальний кодекс Грузії від 09.10.2009, серед прав та обов'язків обвинуваченого ч. 9 статті 38, закріплює, що обвинувачений має право негайно по затриманні або в разі арешту вимагати безкоштовне медичне обстеження і отримати відповідний письмовий висновок. Це право обвинуваченого повинно бути здійснено негайно. Він також має право в порядку, встановленому законодавством Грузії, в будь-який час, за власний рахунок негайно пройти медичний огляд в обраного ним експерта¹²⁵. Тут законодавцем приділено увагу реалізації права на медичне обстеження та можливості негайного проходження медичного огляду в обраного експерта за власний кошт обвинуваченої особи.

У свою чергу, Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Молдова від 14.03.2003, розмежовує та закріплює право на медичну допомогу як підозрюваного так і обвинуваченого (підсудного). Зокрема, відповідно до пункту 15) ч. 2 статті 64 «Права та обов'язки підозрюваного», така особа серед іншого має право подавати заяви, в тому числі щодо незалежної медичної допомоги. Також, за пунктами 18) та 18-1) частини 2 статті 66 «Права і обов'язки обвинуваченого,

¹²³ Kodeks postępowania karnego. Ustawa z dnia 06.06.1997. URL : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970890555>.

¹²⁴ Tłumaczenia wzorów pouczeń w postępowaniu karnym, stanowiących załączniki do rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości URL : <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/tlumaczenia-wzorow-pouczen>.

¹²⁵ Кримінально-процесуальний кодекс Грузії від 09.10.2009. URL : <http://mrmg.eu/35-ugolovno-processualnyy-kodeks-gruzii.html>.

підсудного», зазначена особа має право на подання заяв, в тому числі щодо незалежної медичної допомоги та негайно після затримання або ознайомлення з рішенням про застосування до неї запобіжного заходу мати доступ до медичного обстеження та незалежної медичної допомоги, в тому числі за власний рахунок¹²⁶. Тобто, на законодавчому рівні закріплено можливість для отримання незалежної медичної допомоги підозрюваним та доступ до медичного обстеження й незалежної медичної допомоги обвинуваченим, як безоплатно, так і за власний рахунок.

Подібно до вітчизняного КУпАП, у Законі Латвійської Республіки «Про адміністративну відповідальність» від 25.10.2018, наведено положення про медичний огляд особи. Разом із тим, відповідна процедура є більш деталізованою. Так, за статтею 113 «Огляд на предмет вживання одурманюючих речовин», для визначення вмісту алкоголю в повітрі, що видихається особою, посадова особа має право перевіряти видихуване повітря за допомогою призначеного для цього вимірювального приладу. Якщо є обґрунтована підозра, що особа перебуває у стані алкогольного сп'яніння або в стані алкогольного сп'яніння, але провести огляд дихання неможливо або особа не погоджується з його проведенням чи результатами проведеного огляду, посадова особа доставляє особу до лікувального закладу для проведення медичного огляду. Кабінет Міністрів Латвійської Республіки визначає вимоги, яким має відповідати вимірювальний прилад, за допомогою якого перевіряється повітря, що видихається людиною. З метою встановлення стану сп'яніння або дії наркотичних чи інших одурманюючих речовин посадова особа доставляє особу до лікувального закладу для проведення медичного огляду, якщо є обґрунтовані підозри щодо вживання наркотичних чи інших одурманюючих речовин (дія або інтоксикація). Порядок визначення концентрації алкоголю у видихуваному повітрі, а також порядок визначення дії алкоголю, наркотичних чи інших одурманюючих речовин чи сп'яніння визначаються Кабінетом Міністрів¹²⁷.

У Кримінально-процесуальному кодексі Республіки Болгарія від 28.10.2005 містяться положення про відбір зразків для порівняльного дослідження. Так, ч. 4 статті 146 регламентує, що у випадку коли зразки для порівняльного дослідження пов'язані з узяттям зразків крові або іншими подібними втручаннями з проникненням в організм людини,

¹²⁶ Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Молдова від 14.03.2003. URL : <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=2&id=326970>.

¹²⁷ Law on Administrative Liability № 225, 14.11.2018. URL : <https://likumi.lv/ta/en/en/id/303007-law-on-administrative-liability>.

взяття зразків проводяться особою з медичною компетентністю під наглядом лікаря відповідно до правил медичної діяльності та без шкоди для здоров'я особи¹²⁸.

Вивчення зарубіжного досвіду забезпечення поліцією права особи на охорону здоров'я свідчить про наступне: а) переважно стосується спеціальних категорій осіб (затриманих, підозрюваних, взятих під варту тощо); б) детально регламентовано у кримінальному процесуальному законодавстві, меншим чином – у адміністративному; в) пов'язане із медичною допомогою та медичними оглядами (обстеженнями).

Наведене вище дозволяє вести мову про неоднозначність підходів до забезпечення поліцією права людини на охорону здоров'я, зокрема, на таку складову цього права як медична допомога. Водночас, позитивний зарубіжний досвід переконливо свідчить про необхідність відображення права на охорону здоров'я для затриманої, взятої під варту, підозрюваної (обвинуваченої) особи як на рівні законодавств, так і у підзаконних нормативно-правових актах, детально описавши умови, порядок і алгоритми забезпечення відповідного права. Це дозволить впровадити доктрину людиноцентризму у діяльність Національної поліції України, сприяючи її становленню як сервісної правоохоронної інституції європейського зразку.

Питання для самоконтролю:

- 1. Поняття і сутність права на охорону здоров'я.*
- 2. Основні складові участі Національної поліції у забезпеченні права на охорону здоров'я.*
- 3. Забезпечення права на медичну допомогу затриманим особам.*
- 4. Мінімальні стандарти належного поводження в місцях несвободи.*
- 5. Міжнародні акти щодо забезпечення права людини на охорону здоров'я і медичну допомогу*

Теми рефератів:

- 1. Європейський досвід забезпечення поліцією права затриманих осіб на медичну допомогу.*
- 2. Здійснення контролю за забезпеченням поліцейськими права на охорону здоров'я затриманих осіб.*

¹²⁸ Наказателно-процесуален Кодекс. Република България. 28.10.2005 URL : <https://justice.government.bg/home/normdoc/2135512224>.

3. Удосконалення правового статусу затриманої особи.
4. Надання домедичної допомоги поліцейськими: сутність і зміст.
5. Забезпечення права на охорону здоров'я людини поліцією в умовах воєнного стану.

Задачі:

1. Під час патрулювання території поліцейські виявили гр. А. який поводить себе дивно (лаявся та розмовляв сам із собою, йшов хитаючись, мав неохайний вигляд, активно жестикулював). При спілкуванні з гр. А. поліцейські помітили, що останній за зовнішніми ознаками може перебувати у стані наркотичного сп'яніння. *Завдання: визначте алгоритм дій поліцейських. Чи є у діях гр. А. склад адміністративного правопорушення?*

2. Після зупинки за перевищення швидкості транспортного засобу Таврія-Нова з державним номером АО3245ЕХ, поліцейські виявили, що водій – гр. Р. за зовнішніми ознаками може перебувати у стані алкогольного сп'яніння. Від перевірки на драгері водій категорично відмовився. *Завдання: визначте алгоритм дій поліцейських. Чи є у діях гр. Р. склад адміністративного правопорушення?*

3. Гр. Т вчинив дрібне хуліганство о 17:30, за що був затриманий та доставлений до відділення поліції № 6. Після оформлення матеріалів про адміністративне правопорушення, він був звільнений о 20:45 та розповів адвокату про те, що поліцейські його катували і показав синець на руці. *Завдання: чи є порушення у діях поліцейських? Обґрунтуйте відповідь.*

4. За порушення правил поведінки на воді поліцейські зупинили маломірне судно – катер Меркурій з номером КИВ-8809-К. Судноводій – гр. І міг перебувати у стані сп'яніння, про що свідчили відповідні зовнішні ознаки. У зв'язку із цим поліцейські прийняли рішення про відсторонення гр. І від керування та направлення його на медичний огляд. Через чотири години відповідний огляд було проведено у найближчій лікарні. *Завдання: чи є порушення у діях поліцейських? Обґрунтуйте відповідь.*

5. Після доставлення затриманої гр. В до відділення поліції, її особистий огляд було зафіксовано на бодикамеру одного з поліцейських. Під час огляду було виявлено синці та подряпини на руці та животі затриманої. Про зазначений факт поліцейськими було складено рапорт.

*Завдання: чи правильно вчинили поліцейські у зазначеному випадку?
Який порядок проведення медичного огляду затриманих осіб?*

Тестові питання:

1. До обставин, що виключають адміністративну відповідальність належить:

- А) стан неосудності особи;*
- Б) стан підсудності особи;*
- В) стан осудності особи;*
- Г) стан безрозсудності особи.*

2. З метою встановлення діагнозу «наркоманія» проводиться:

- А) медичне обстеження;*
- Б) медичний огляд;*
- В) медичний догляд;*
- Г) медичне дослідження.*

3. З метою встановлення стану наркотичного сп'яніння проводиться:

- А) медичний огляд;*
- Б) медичний розгляд;*
- В) особистий огляд;*
- Г) медичне обстеження.*

4. Адміністративна відповідальність за незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин настає за умови:

- А) відсутності мети збуту та невеликих розмірів;*
- Б) відсутності мети вживання та незначних розмірів;*
- В) наявності медичного призначення (рецепту) лікаря;*
- Г) наявності мети та мотиву.*

5. Відмова особи, яка керує транспортним засобом, від проходження огляду на стан сп'яніння утворює склад адміністративного правопорушення, передбаченого:

- А) статтею 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення;*
- Б) статтею 122 Кодексу адміністративного судочинства України;*
- В) статтею 21 Закону України «Про дорожній рух»;*

Г) статтею 103 Кримінального кодексу.

6. *Огляд особи, яка керувала водним мотоциклом, на стан наркотичного сп'яніння, проводиться поліцейським з використанням:*

- А) спеціальних технічних засобів;
- Б) спеціальних вимірювальних пристроїв;
- В) особливих поліцейських заходів;
- Г) запрошеного медичного працівника.

7. *Огляд осіб на стан сп'яніння здійснюється в закладах охорони здоров'я здійснюється не пізніше:*

- А) двох годин з моменту встановлення підстав для його здійснення;
- Б) трьох годин з моменту складення протоколу про адміністративне правопорушення;
- В) двох діб з моменту виявлення протиправних дій;
- Г) одного тижня з моменту виявлення протиправного діяння.

8. *Огляд у закладі охорони здоров'я завершується складенням:*

- А) висновку;
- Б) підсумку;
- В) рапорту;
- Г) акту.

9. *У разі якщо затриманий потребує медичної допомоги, посадова особа органу поліції:*

- А) викликає швидку медичну допомогу;
- Б) надає медичну допомогу відповідно до законодавства;
- В) надає можливість затриманому реалізувати право на дзвінок;
- Г) викликає сімейного лікаря затриманого відповідно до декларації.

10. *Запис про наявність тілесних ушкоджень особи здійснюється поліцейським у бланку:*

- А) протоколу про адміністративне затримання;
- Б) постанови по справі про адміністративне правопорушення;
- В) рішення про зміну заходу стягнення;
- Г) рапорту на ім'я керівника органу (підрозділу).

Розділ 5

УМОВИ ТРИМАННЯ ЗАТРИМАНИХ ОСІБ В КІМНАТАХ ДЛЯ ЗАТРИМАНИХ ТА ДОСТАВЛЕНИХ ЧЕРГОВОЇ ЧАСТИНИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Існують три етапи здійснення адміністративного затримання: фактичне обмеження свободи затриманого; доставлення затриманого до відділення поліції; тримання особи в місці, куди його було доставлено. Виділені нами етапи є базовими і визначають загальний порядок застосування адміністративного затримання.

Згідно законодавства, особи, яких було затримано в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення мають перебувати в кімнатах для затриманих осіб. Загальні вимоги до таких кімнат передбачені Інструкцією з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України¹²⁹, адже саме чергова служба відповідає за дотримання порядку та законних вимог в кімнатах для затриманих в територіальних відділеннях поліції. Зокрема:

– забезпечення належних матеріально-побутових умов тримання осіб у КЗ, проведення капітальних та поточних ремонтів таких приміщень покладається на підрозділ логістики та матеріальнотехнічного забезпечення ГУНП;

– за приведення КЗ у територіальних відділеннях поліції у відповідність до визначених законодавством норм та забезпечення в них належних умов тримання і санітарного стану відповідають керівники цих підрозділів поліції.

Тимчасове тримання осіб у ТВП, визначених у підпункті 6 пункту 3 розділу VI цієї Інструкції, дозволяється в КЗ в установленому законом порядку, які **обладнуються з дотриманням таких вимог:**

1) у ТВП обладнується КЗ та за потреби, з урахуванням реальних потреб, кількість КЗ може бути збільшена в установленому порядку;

2) КЗ повинні розміщуватися на першому поверсі адміністративного будинку поруч із залом оперативного управління чергової частини для того, щоб її працівники могли контролювати поведінку затриманих;

¹²⁹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: Наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text>

3) затримані особи повинні утримуватися у КЗ із розрахунку не менше ніж 4 квадратних метри корисної площі на одну особу (без урахування площі, призначеної для умивальника та чаші клозетної);

4) КЗ повинні бути забезпечені природним та штучним освітленням відповідно до Державних будівельних норм України «Природне і штучне освітлення» (ДБН В.2.5.-28:2018), вентиляцією, в опалювальний період – ьобігрівом, із температурою повітря не нижчою 18 °С, із дотриманням рівня вологості повітря в межах норми;

5) КЗ обладнуються засобами відеонагляду, санітарногігієнічними приладами (чашами клозетними, умивальниками – із забезпеченням права на приватність) та меблями для забезпечення мінімальних потреб для осіб, які в них утримуються.

У разі тимчасової відсутності/нефункціонування кімнат для затриманих в територіальних відділеннях поліції, затримані особи поміщуються до ізолятора тимчасового тримання¹³⁰, діяльність якого регламентована наказом МВС України від 25.09.2023 № 777 «Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України»¹³¹.

Зауважимо, що законодавством передбачені певні правила перебування осіб в кімнатах для затриманих. Перед помещенням до КЗ затриманої особи **черговий зобов'язаний:**

- 1) з'ясувати стан її здоров'я;
- 2) зареєструвати затриману особу в журналі обліку осіб, яких помещено до кімнати для затриманих або у відповідній інформаційній підсистемі системи ПНП;
- 3) поінформувати затриману особу про наявність у КЗ системи відеоспостереження (забезпечити розміщення попереджувального знака при вході до зони з відеоспостереженням);
- 4) поінформувати затриманого про його права та обов'язки.

Перед помещенням до КЗ чергової частини органу поліції у службовому приміщенні, куди доставлено особу, яка вчинила адміністративне правопорушення, відповідно до статті 264 КУпАП уповноваженою на те посадовою особою однієї статі з особою, яку доставили, в присутності двох свідків (понятих) тієї ж статі проводиться особистий огляд і огляд речей доставленої особи.

¹³⁰ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: Наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text>.

¹³¹ Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України: Наказ МВС України від 25.09.2023 № 777. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>.

Огляд речей, ручної кладі та інших предметів здійснюється у присутності особи, у власності (володінні) якої вони є. У невідкладних випадках зазначені речі, предмети може бути піддано оглядові за участю двох свідків (понятих) за відсутності власника (володільця).

Забороняється поміщати до КЗ осіб, якщо стосовно них не складено протокол про адміністративне затримання або протокол про затримання особи, підозрюваної в учиненні кримінального правопорушення.

Черговим чергової частини при розміщенні осіб у КЗ необхідно дотримуватися встановлених законодавством вимог щодо окремого тримання:

- чоловіків від жінок;
- неповнолітніх від дорослих;
- осіб, які вперше притягуються до кримінальної відповідальності, від осіб, які раніше притягувалися до кримінальної відповідальності;
- осіб, обвинувачених або підозрюваних у вчиненні тяжких або особливо тяжких злочинів, від інших осіб;
- осіб, які раніше працювали в правоохоронних органах, або колишніх суддів від інших осіб;
- іноземців і осіб без громадянства від інших осіб;
- обвинувачуваних або підозрюваних в одному й тому самому кримінальному правопорушенні;
- хворих на інфекційні захворювання від здорових осіб.

Чергові чергової частини повинні в межах компетенції забезпечити право затриманої особи звертатися зі скаргами, заявами і листами до посадових осіб поліції, прокуратури, суду, органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, а також до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Європейського суду з прав людини, відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, або їх представників.

Для написання скарги затриманій особі на її прохання видається папір та кулькова ручка, а в разі звернення до прокурора, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини чи Європейського суду з прав людини – конверт, який запечатується. Написання скарги затриманою особою забезпечується в кімнаті для проведення слідчих (розшукових) і інших процесуальних дій під наглядом поліцейського.

Під час перебування правопорушників у КЗ оперативний черговий зобов'язаний:

1) організувати постійний нагляд за поведінкою затриманих;
2) контролювати додержання встановлених строків тримання;
3) не допускати спілкування сторонніх осіб із затриманими, передавання їм заборонених речей та предметів;

4) у разі тимчасового нефункціонування санвузла забезпечити затриманим можливість справляння природних потреб (за потреби);

5) у разі скарги затриманої особи на погіршення стану здоров'я та виявлення зовнішніх ознак такого погіршення або ознак отримання затриманим тілесних ушкоджень надати невідкладну домедичну допомогу та викликати екстрену (швидку) медичну допомогу;

6) у разі спроби затриманого вчинити самогубство, завдати шкоди своєму здоров'ю або іншим особам, які перебувають у КЗ, перевести його до іншої кімнати та викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання затриманому необхідної медичної допомоги відповідно до його стану.

7) У виняткових випадках, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», чергові чергової зміни або інші члени добового наряду чергової служби мають право застосувати до затриманих заходи фізичного впливу (силу), спеціальні засоби, вогнепальну зброю;

8) у разі несправності освітлення чи опалення, займання або затоплення приміщень КЗ негайно викликати працівників аварійних служб та, дотримуючись правил техніки безпеки, ужити заходів для усунення несправностей, ліквідації наслідків аварії. Якщо обставини загрожують життю або здоров'ю затриманих, негайно перевести їх до інших приміщень чи організувати евакуацію, охорону та постійне спостереження за ними.

Проте сьогоднішні реалії доводять, що умови утримання затриманих у відділках поліції не завжди є належними, а саме мають місце такі недоліки:¹³²

- недотримання вимог щодо вільної житлової площі для затриманих осіб (має бути не менше ніж 4 кв. м на кожну особу без урахування площі санітарного вузла та місць загального користування);
- неналежний рівень штучного чи природного освітлення;
- високий рівень вологості, що призводить до появи плісняви на поверхнях стін чи стелі камер або інших приміщень відділення поліції;

¹³² Методичні рекомендації щодо проведення моніторингового візиту Національного превентивного механізму до відділу поліції. Київ, 2019. 111 с. URL : https://ecpl.com.ua/wpcontent/uploads/2020/02/HR_MethodB5_7_blocOBL.pdf.

- неналежний температурний режим (нижче від +18°C);
- відсутність постійного доступу до питної та проточної води;
- відсутність вільного доступу до туалету;
- невивід на прогулянки на свіжому повітрі;
- неналежна організація харчування.

Ще однією особливістю і водночас проблемним моментом під час реалізації заходу адміністративного затримання вважаємо переважну відсутність спеціально обладнаних місць для тримання затриманих в порядку адміністративного процесу у разі їх доставлення до відділення поліції. Ізолятори тимчасового тримання не призначені для тимчасового тримання осіб, до яких застосовано адміністративне затримання¹³³. Хоча такий варіант передбачений відомчими нормами, але реалізація його через короткий термін адміністративного затримання вважається недоцільною. У зв'язку з вищевикладеним, трапляються випадки, коли затримані перебувають у коридорах відділень поліції або у кабінетах поліцейських, що не завжди безпечно та зручно для інших поліцейських, самих затриманих або відвідувачів відділення поліції.

Наразі одним із напрямів удосконалення процедури адміністративного затримання є створення умов тримання затриманих під час провадження у справах про адміністративні правопорушення. Таким місцем мають бути спеціально обладнані кімнати для доставлених та затриманих осіб при відділеннях поліції, про що має бути конкретно вказано у статті 261 КУпАП.

Разом із тим, враховуючи те, що не усі приміщення поліції будувались з урахуванням сучасним умов дотримання прав людини, частина КЗ не відповідають встановленим вимогам, а тому їх використання призупинене. Переобладнання потребує значних коштів, а тому, через бюрократичні процедури, відновлення функціонування КЗ у багатьох відділах та відділеннях поліції відтермінується на невизначені терміни.

Необхідно підкреслити, що територіальну належність такого приміщення, до якого доставляється правопорушник, визначає поліцейський, який приводить адміністративне затримання.

Актуальною проблемою є неврегульованість чинним законодавством порядку та умов адміністративного затримання осіб, які мають медичні протипоказання щодо застосування такого заходу

¹³³ Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 02.12.2008 № 638. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0137-09#Text>

примусу. Варто відзначити, що переліку осіб, до яких не може бути застосовано такий захід забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, як адміністративне затримання, не встановлено законодавством. Які медичні протипоказання перешкоджають адміністративному затриманню, не визначено на законодавчому рівні. Відповідно, можемо зробити висновок, що якщо особа, яку затримують, потребує медичної допомоги, поліцейський надає домедичну допомогу, викликає швидку допомогу, направляє особу до медичного закладу за потреби. Безпосередньо в Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції наголошено, що у разі якщо затриманий потребує медичної допомоги, посадова особа органу поліції викликає швидку медичну допомогу¹³⁴. У протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються час надання медичної допомоги, номер бригади швидкої медичної допомоги, прізвище та ініціали лікаря, до якого закладу охорони здоров'я направлено затриманого¹³⁵.

Наразі відповідно до Інструкції з організації конвоювання затриманих і взятих під варту осіб в ОВС України, затвердженої наказом МВС України від 20.01.2005 № 60 дск, передбачено виділення у лікувальних закладах окремих приміщень (палат), які обладнуються для можливості їх використання для поміщення затриманих осіб, які потребують лікування. Хоча, реалізація вказаних положень також перебуває у незадовільному стані, адже хоча приміщення і виділяються лікувальним закладом, обладнати їх під вимоги використання для затриманих осіб має підрозділ поліції. А, як показує практика, коштів на обладнання приміщень та підтримання їх функціонування не вистачає, що дає підстави для закриття таких приміщень, а отже й неможливості здійснення адміністративного затримання осіб, які потребують лікування.

Отже, питання облаштування місць для доставлених і затриманих осіб у відділеннях поліції є нагальним. Усі вимоги до таких приміщень, а також прави поводження з затриманими особами в них визначені вітчизняним та міжнародним законодавством. Основним завданням для органів та підрозділів поліції у цьому напрямі сьогодні є створення нових та приведення до стандартів вже існуючих кімнат для затриманих.

Нагляд прокуратури. До повноважень прокуратури України

¹³⁴ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: Наказ МВС України від 04.11.2015 № 1376. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>.

¹³⁵ Там само.

зокрема входить нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, а також нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення. Тобто виявлення порушень поліцейськими застосування адміністративного затримання, а також порядку тримання в кімнатах для затриманих чергових служб органів Національної поліції та ізоляторах тимчасового тримання органів Національної поліції безпосередньо здійснюється прокурорами України.

Згідно офіційних даних Офісу Генерального прокурора¹³⁶ України у 2021 році з ізоляторів тимчасового тримання органів Національної поліції прокуратурою звільнено 7 осіб, із кімнат для затриманих чергових служб органів Національної поліції – жодного. За цей же період прокурорами України під час нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, розглянуто 361 документ прокурорського реагування з вжиттям заходів щодо усунення порушень закону під час тримання в ізоляторах тимчасового тримання органів Національної поліції та 408 таких документів під час тримання в кімнатах для затриманих чергових служб органів Національної поліції. Наразі притягнуто до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної відповідальності 205 осіб за порушення правил тримання в ізоляторах тимчасового тримання та 138 осіб за порушення правил тримання в кімнатах для затриманих чергових служб органів Національної поліції. Зокрема, внесено відомості до ЄРДР за 16 фактами порушення правил тримання в ізоляторах тимчасового тримання та 1 факту порушення правил тримання в кімнатах для затриманих чергових служб органів Національної поліції.

Згідно офіційних даних Офісу Генерального прокурора України у 2022 році з ізоляторів тимчасового тримання органів Національної поліції прокуратурою звільнено 16 осіб, з кімнат для затриманих чергових служб органів Національної поліції – 1 особу. За цей же період прокурорами України під час нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, розглянуто 208 документ прокурорського реагування з вжиттям заходів щодо усунення порушень закону під час тримання в ізоляторах тимчасового тримання органів Національної поліції та 287 таких документів під час тримання в

¹³⁶ Офіційний Сайт Офісу Генерального прокурора. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organi-v-prokuraturi-2>.

кімнатах для затриманих чергових служб органів Національної поліції. До того ж притягнуто до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної відповідальності 115 осіб за порушення правил тримання в ізоляторах тимчасового тримання та 88 осіб за порушення правил тримання в кімнатах для затриманих чергових служб органів Національної поліції. Наразі внесено відомості до ЄРДР за 17 фактами порушення правил тримання в ізоляторах тимчасового тримання та 1 факту порушення правил тримання в кімнатах для затриманих чергових служб органів Національної поліції.

Згідно офіційних даних Офісу Генерального прокурора України впродовж січня-березня 2023 року з ізоляторів тимчасового тримання органів Національної поліції прокуратурою звільнено 0 осіб, з кімнат для затриманих чергових служб органів Національної поліції – жодного. За цей же період прокурорами України під час нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, розглянуто 81 документ прокурорського реагування з вжиттям заходів щодо усунення порушень закону під час тримання в ізоляторах тимчасового тримання органів Національної поліції та 87 таких документів під час тримання в кімнатах для затриманих чергових служб органів Національної поліції. Також притягнуто до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної відповідальності 23 особи за порушення правил тримання в ізоляторах тимчасового тримання та 20 осіб за порушення правил тримання в кімнатах для затриманих чергових служб органів Національної поліції. Окрім того, внесено відомості до ЄРДР за 4 фактами порушення правил тримання в ізоляторах тимчасового тримання та 0 фактів порушення правил тримання в кімнатах для затриманих чергових служб органів Національної поліції.

Регулярний нагляд прокуратури за додержанням законів при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення сприяє зміцненню дисципліни та законності в лавах Національної поліції під час застосування адміністративного затримання. Водночас впродовж 2021-2023 років під час здійснення такого нагляду жодна затримана або доставлена особа представниками МВС України та органами Національної поліції не була звільнена за ініціативою прокурор, як незаконно утримувана особа.

Зокрема, у 2021 році прокурорами України розглянуто 1189 документів прокурорського реагування з вжиттям заходів щодо усунення порушень закону при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення, а 1263 особи притягнуто до

дисциплінарної, адміністративної, матеріальної відповідальності в наслідок реалізації прокурорами такого нагляду; внесено відомості до ЄРДР за 35 фактами. Безпосередньо при адміністративному доставленні та затриманні у 2021 році прокурорами України розглянуто 760 документів прокурорського реагування з вжиттям заходів щодо усунення порушень закону при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення, а 945 осіб притягнуто до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної відповідальності в наслідок реалізації прокурорами такого нагляду; внесено відомості до ЄРДР за 28 фактами.

Також, у 2022 році прокурорами України розглянуто 847 документів прокурорського реагування з вжиттям заходів щодо усунення порушень закону при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення, а 922 особи притягнуто до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної відповідальності в наслідок реалізації прокурорами такого нагляду; внесено відомості до ЄРДР за 21 фактами. Безпосередньо при адміністративному доставленні та затриманні у 2022 році прокурорами України розглянуто 471 документів прокурорського реагування з вжиттям заходів щодо усунення порушень закону під час застосування заходів впливу за адміністративні правопорушення, а 684 осіб притягнуто до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної відповідальності в наслідок реалізації прокурорами такого нагляду; внесено відомості до ЄРДР за 11 фактами.

До того ж, упродовж січня-березня 2023 року прокурорами України розглянуто 232 документи прокурорського реагування з вжиттям заходів щодо усунення порушень закону при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення, а 324 особи притягнуто до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної відповідальності в наслідок реалізації прокурорами такого нагляду; внесено відомості до ЄРДР за 5 фактами. Безпосередньо при адміністративному доставленні та затриманні впродовж січня-березня 2023 року прокурорами України розглянуто 145 документів прокурорського реагування з вжиттям заходів щодо усунення порушень закону при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення, а 265 осіб притягнуто до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної відповідальності в наслідок реалізації прокурорами такого нагляду; внесено відомості до ЄРДР за 4 фактами.

Дотримання прав людини виступає одним із найважливіших завдань діяльності Національної поліції України. Зокрема, відповідно до статті 2 Закону України «Про Національну поліцію», завданнями

поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, що з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги¹³⁷. А стаття 7 цього ж законодавчого акту визначає дотримання прав людини одним із першорядних принципів діяльності поліції.

Із метою реалізації практичних заходів щодо запровадження принципу дотримання прав і свобод людини в поліцейську діяльність, керівництвом Національної поліції розроблено та успішно запроваджено в діяльність деяких органів та підрозділів поліції систему *Custody Records*, що активно впроваджується з 2016 року у підрозділах Національної поліції та є інструментом ефективного захисту прав і свобод людини, а також працівників поліції від необґрунтованих звинувачень.

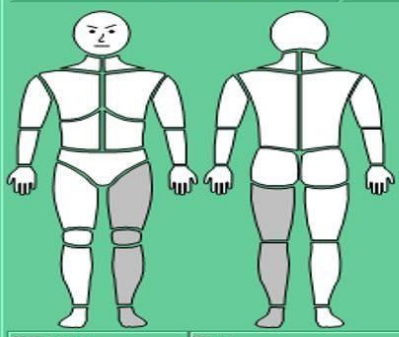
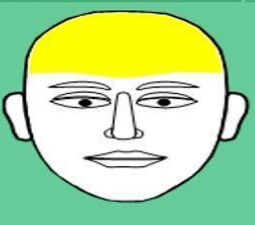

¹³⁷ Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text/>.

Custody Records є перспективним європейським досвідом, який забезпечує відкритість діяльності поліції, забезпечення прав і свобод людини тощо. Повсякчасне запровадження системи у територіальних органах поліції забезпечує безпеку не лише затриманих осіб, гарантування їм прав і свобод, а також гарантує безпеку поліцейським, які безпосередньо контактують з затриманими, завдяки системі цілодобового відеонагляду.

Спираючись на досвід британської поліції та випробувавши її в окремих ізоляторах тимчасового тримання, система стала обов'язковою у всіх ізоляторах тимчасового тримання і поліцейських дільницях і продовжила розвиватися, незважаючи на проблеми воєнного часу.

Стояцька Г. підкреслює, що Custody Records – автоматизована система дій із затриманими особами, що передбачає унеможливлення та недопущення катувань, жорстокого, нелюдського або такого що принижує людську гідність, поводження із затриманими особами. Її впровадження розпочалось в Україні з 2017 року з урахуванням зарубіжного досвіду та за сприяння, в тому числі, Консультативної місії Європейського Союзу. Основною її метою з самого початку було сприяння запобіганню неналежній поведінці поліцейських стосовно затриманих або відвідувачів, які перебувають у місцях несвободи, і водночас захист правоохоронців від можливих провокацій або наклепів стосовно виконання їх професійних обов'язків¹³⁸.

¹³⁸ Стояцька Г. М. Запровадження та функціонування «Custody Records» в Україні: філософський аналіз правового потенціалу. Перспективи. *Соціально-політичний журнал*. 2022. № 1. С. 102–108.

Регистрація	Фото/Прикмети	Переміщення	Медична картка	Події	Передачі/Листи																																	
Нет ФОТО		Нет ФОТО		Нет ФОТО																																		
Напівпрофіль		Фас		Профіль																																		
Дата 15.08.2017		Дата 15.08.2017		Дата 15.08.2017																																		
																																						
			Словесний портрет особи:																																			
<table border="1"> <thead> <tr> <th>Область</th> <th>Тип</th> <th>Опис</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>ЛОБ</td> <td>01</td> <td>ВІДСУТНІСТЬ</td> </tr> <tr> <td>ЛОБ</td> <td>02</td> <td>ДЕФЕКТ</td> </tr> <tr> <td>ЛОБ</td> <td>03</td> <td>ПРОТЕЗ</td> </tr> <tr> <td>ЛОБ</td> <td>04</td> <td>БОРОДАВКА</td> </tr> <tr> <td>ЛОБ</td> <td>05</td> <td>РОДИМКА</td> </tr> <tr> <td></td> <td>06</td> <td>ПУХЛИНА, ШИШКА</td> </tr> <tr> <td></td> <td>07</td> <td>ПІГМЕНТНА ПЛЯМА</td> </tr> <tr> <td></td> <td>08</td> <td>СЛІДИ ВІСПИ</td> </tr> <tr> <td></td> <td>09</td> <td>ЖИРОВИК</td> </tr> <tr> <td></td> <td>10</td> <td>ШРАМ, РУБЕЦЬ</td> </tr> </tbody> </table>			Область	Тип	Опис	ЛОБ	01	ВІДСУТНІСТЬ	ЛОБ	02	ДЕФЕКТ	ЛОБ	03	ПРОТЕЗ	ЛОБ	04	БОРОДАВКА	ЛОБ	05	РОДИМКА		06	ПУХЛИНА, ШИШКА		07	ПІГМЕНТНА ПЛЯМА		08	СЛІДИ ВІСПИ		09	ЖИРОВИК		10	ШРАМ, РУБЕЦЬ			
Область	Тип	Опис																																				
ЛОБ	01	ВІДСУТНІСТЬ																																				
ЛОБ	02	ДЕФЕКТ																																				
ЛОБ	03	ПРОТЕЗ																																				
ЛОБ	04	БОРОДАВКА																																				
ЛОБ	05	РОДИМКА																																				
	06	ПУХЛИНА, ШИШКА																																				
	07	ПІГМЕНТНА ПЛЯМА																																				
	08	СЛІДИ ВІСПИ																																				
	09	ЖИРОВИК																																				
	10	ШРАМ, РУБЕЦЬ																																				
Прикмети: 3/8 1/0 << < > >>																																						

Системний підхід до характеристики змісту нормативно-правового забезпечення «Custody Records» дозволяє виділити два напрямки його формування, а саме: нормативно-правове регулювання а) інформаційного та б) кадрового забезпечення системи «Custody Records».

Отже, відповідно до Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційнокомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затвердженої наказом МВС України від 24 травня 2022 року № 311, **основними завданнями та призначенням III «Custody Records» є:**

1) запобігання незаконному затриманню осіб, удосконалення системи їх захисту від катувань і належного поведження, а також підвищення стандартів захисту прав поліцейських від можливих неправдивих звинувачень у неправомірних діях;

2) об'єднання інформації про затриманих осіб із моменту їх фактичного затримання, перебування в територіальних (у тому числі міжрегіональних) органах Національної поліції України, їх територіальних (відокремлених) підрозділах (далі - органи (підрозділи) поліції), та звільнення або поміщення до спеціальних установ інших органів державної влади в єдиному інформаційному просторі з

використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та комунікаційного обладнання;

3) здійснення опитування затриманої особи та поліцейського, який здійснив затримання, щодо обставин та підстав затримання, а також фіксації всіх дій із затриманою особою під час її перебування в органі (підрозділі) поліції;

4) забезпечення оперативного реагування та прийняття управлінських рішень посадовими особами органів (підрозділів) поліції в разі неналежного поведіння із затриманими;

5) запровадження автоматизованого формування витягу з електронної картки затримання¹³⁹.

Окрім цього, наказом Голови Національної поліції України від 26.05.2021 № 441 «Про затвердження Змін до структури територіальних органів поліції» запроваджено посади інспекторів із дотримання прав людини у підрозділах Національної поліції на місцях – спеціальних custody officers, що відповідають за функціонування системи «Custody Records»¹⁴⁰.

Але наразі питання щодо нормативно-правового визначення типових стандартів до облаштування спеціальних приміщень, що мають бути призначені для роботи поліцейських із затриманими особами, у межах функціонування системи «Custody Records», відзначаються відсутністю комплексного підходу, оскільки частково регулюються окремими нормативно-правовими актами.

Наприклад, окремі технічні вимоги до функціонування кімнат для затриманих визначені наказом МВС України від 23.05.2017 № 440 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України», відповідно до якого, кімнати для затриманих повинні розміщуватися на першому поверсі адміністративного будинку поруч із залом оперативного управління чергової частини для того, щоб її працівники могли контролювати поведінку затриманих; затримані особи повинні утримуватися в кімнатах для затриманих із розрахунку не менше ніж 4 квадратних метри корисної площі на одну особу (без урахування площі, призначеної для умивальника та чаші клозетної); кімнати для затриманих повинні бути забезпечені природним та штучним

¹³⁹ Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»: наказ МВС України від 24.05.2022 № 311. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0629-22#Text>.

¹⁴⁰ Про затвердження Змін до структури територіальних органів поліції: наказ Голови Національної поліції України від 26.05.2021 № 441.

освітленням, вентиляцією, в опалювальний період – обігрівом, із температурою повітря не нижчою 18 °С, із дотриманням рівня вологості повітря в межах норми; кімнати для затриманих обладнуються засобами відеонагляду, санітарногігієнічними приладами (чашами клозетними, умивальниками – із забезпеченням права на приватність) та меблями для забезпечення мінімальних потреб для осіб, які в них утримуються¹⁴¹. Цим же наказом визначені й деякі вимоги до технічного стану кімнат для конфіденційного побачення затриманого із захисником.

Зокрема, окремі технічні вимоги обладнання слідчих кімнат визначені наказом МВС України від 18.12.2003 № 1561 «Про затвердження Положення про кімнати для проведення слідчих дій та інших заходів в органах та підрозділах внутрішніх справ України»¹⁴². Проте, з огляду на застарілість багатьох норм коментованого наказу, нормативні вимоги до функціонування кімнат для проведення слідчих

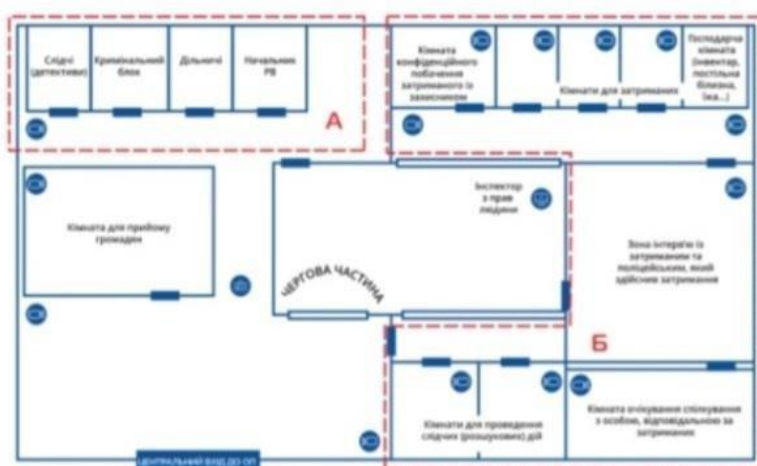
¹⁴¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: Наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text>.

¹⁴² Про затвердження Положення про кімнати для проведення слідчих дій та інших заходів в органах та підрозділах внутрішніх справ України: наказ МВС України від 18.12.2003 № 1561. URL : <https://umdppl.info/police-experts.info/orders/nakaz-mvs-vid-18-12-2003-1561-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-kimnaty-dlya-provedennya-slidchyh-dij-ta-inshyh-zahodiv-v-orhanah-i-pidrozdilah-vnutrishnih-sprav-ukrajiny/>.

дій потребують якнайшвидшого оновлення.

Custody Records вже підтвердила свою ефективність на практиці, адже в облаштованих згідно міжнародних стандартів приміщеннях територіальних підрозділів поліції для затриманих осіб фіксується зменшення кількості скарг від громадян на дії поліцейських, зокрема й безпідставних.

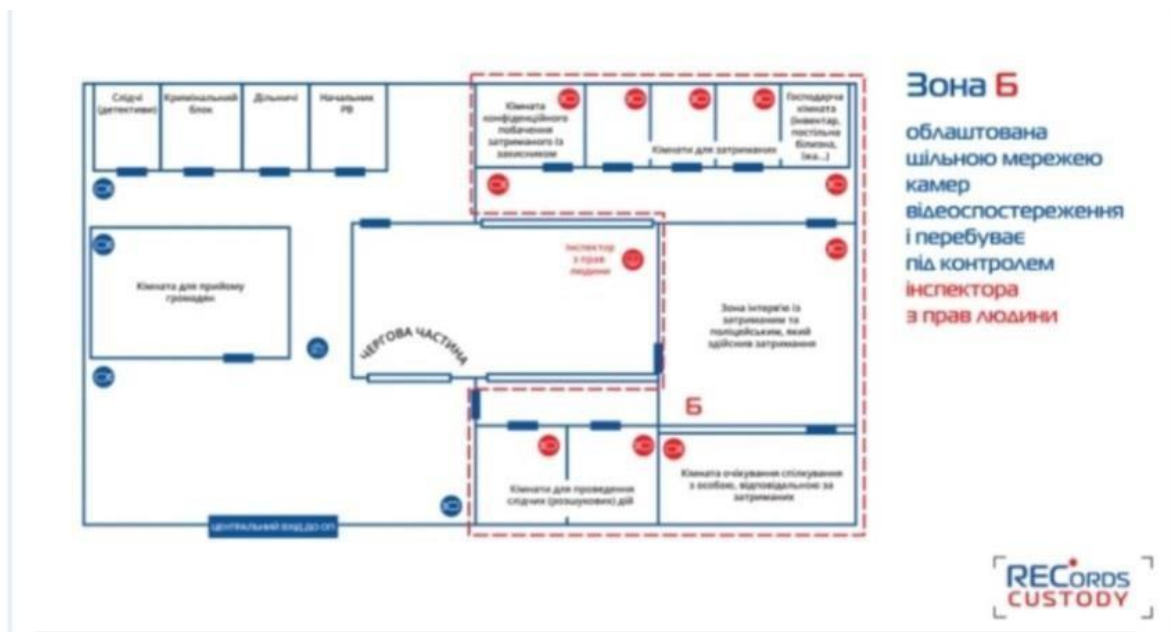
СХЕМА ОРІЄНТОВНОГО РОЗМІЩЕННЯ ПРИМІЩЕНЬ ВІДДІЛУ ПОЛІЦІЇ ДЛЯ НАЛЕЖНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ СИСТЕМИ CUSTODY RECORDS

При цьому **Зона А**, де містяться робочі місця працівників відділку, повністю відокремлена **від Зони Б**, в якій можуть перебувати затримані особи, особи, запрошені для проведення слідчих дій, та адвокати

ЗОНА «А» – зона службових приміщень відділу поліції (службові кабінети працівників поліції та інші службові приміщення відділу поліції). Доступ до зони дозволено виключно працівникам поліції та контролюючим органам.

ЗОНА «Б» – зона роботи з затриманими особами. Зона включає такі приміщення:

- кімнату для конфіденційного побачення затриманого із захисником;
- кімнати для затриманих;
- приміщення для господарчих потреб;
- місця проведення інтерв'ю з затриманими;
- бокс (місце) для тимчасового перебування затриманих під час очікування інтерв'ю;
- кімнати для проведення слідчих (розшукових) дій.

Приміщення зони «Б» мають бути розташовані в окремому функціональному блоці адміністративної будівлі органу поліції і передбачати можливість доступу до них виключно з дозволу працівника чергової служби. Вхід до цього блока має здійснюватися з вестибюлю.

ЗОНА «В» – зона роботи добового наряду поліції. Зона включає чергову частину та робоче місце службової особи, відповідальної за перебування затриманих. Доступ до неї має виключно персонал чергової служби добового наряду.

ЗОНА «Г» – зона безперешкодного доступу будь-кого, без

необхідності отримання дозволу. Зона включає вестибюль та кімнату для прийому громадян.

Із метою забезпечення належного функціонування Custody Records у відділі поліції, а саме забезпечення процесуальних гарантій затриманих осіб та унеможливлення безпідставних звинувачень на адресу поліцейських щодо неналежного поведження з затриманими, має бути встановлений порядок перебування осіб у відділі поліції.

Custody Records запроваджується та набуває розвитку на рівні територіальних органів поліції. Однак, як пріоритетні напрямки розвитку системи, варто виділити: визначення адміністративно-правового статусу кастоді-офіцера; облаштування зонувannya відділень поліції з метою створення умов для затриманих осіб; нормативно-правове та технічне визначення системи відеоспостереження у відділенні поліції та принципи роботи з отриманими даними¹⁴³.

Таким чином, слід констатувати, що на теперішній час поза межами нормативно-правового регулювання й дотепер залишаються питання щодо визначення технічних вимог до функціонування кімнат для проведення інтерв'ю із затриманою особою та працівником поліції, який здійснював таке затримання. Наразі потребують більш ретельного опрацювання питання щодо функціонування кімнат для затриманих, кімнат для конфіденційного побачення з захисником та кімнат для проведення слідчих дій. Вирішення цих та багатьох інших питань щодо технічного обладнання та функціонування спеціальних кімнат в рамках запровадження системи «Custody Records» вбачається нами у підготовці Міністерством внутрішніх справ комплексного відомчого нормативно-правового акту, спрямованого на врегулювання зазначених проблемних питань.

Таким чином, аналіз діяльності окремих територіальних підрозділів поліції показав, що відсутність чіткої регламентації функціонування системи «Custody Records» призводить до недоліків у її роботі та може негативно впливати як на забезпечення прав та свобод осіб, яких затримують, так і нести певну небезпеку для самих працівників поліції, які здійснюють інтерв'ювання.

Наразі кімнати для інтерв'ювання, у багатьох підрозділах поліції обладнані таким чином, що не забезпечують надійного захисту поліцейського від особи, яка затримується, у разі вчинення нею нападу на поліцейського.

Зокрема, відповідно до рекомендацій, інтерв'ювання має

¹⁴³ Custody Records: система фіксації всіх дій щодо затриманої особи – стан нормативного регулювання. URL: <https://rpr.org.ua/news/custody-records-systema-fiksatsii-vsikh-diy-shchodo-zatrymanoio-osoby-stan-normatyvnoho-rehuliuвання/>

здійснюватись наодинці з інспектором підрозділу дотримання прав людини, переважну більшість яких становлять особи жіночої статі. При цьому, перебуваючи наодинці з особою, яка затримується, інспектор, який проводить інтерв'ювання, не контролює дії особи, яка затримується, адже деякий час зайнятий заповненням картки затриманого в системі ПНП. Звичайно, що у кімнаті для інтерв'ювання є «тривожна кнопка» та здійснюється постійний відеоконтроль через камеру, відео з якої транслюється до чергової частини підрозділу. Проте, враховуючи те, що чергова частина може знаходитись на деякому віддаленні від приміщення, де здійснюється інтерв'ювання, реагування може зайняти деякий час, якого може бути достатньо, для спричинення шкоди здоров'ю та життю поліцейського.

Таким чином, враховуючи відсутність чіткої регламентації процесу інтерв'ювання у відомчих нормативно-правових актах, **пропонуємо забезпечити, в територіальних підрозділах поліції, присутність під час інтерв'ювання двох поліцейських, один з яких є інспектором підрозділу дотримання прав людини, а інший представник добового наряду, який буде слідкувати за діями особи, яка затримується, для мінімізації потенційної загрози.**

Зокрема, під час інтерв'ювання категорично заборонена присутність поліцейського, який брав участь у затриманні.

Працівник, який здійснює інтерв'ювання, здійснює його у засобах індивідуального захисту.

Вказана рекомендація особливо актуальна у реаліях сьогодення в умовах правового режиму воєнного стану, коли трапляються численні випадки затримання осіб, які є учасниками бойових дій та не до кінця усвідомлюють те, що вони знаходяться не у зоні бойових дій, особливо під дією алкогольного чи наркотичного сп'яніння або посттравматичного синдрому.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть етапи здійснення адміністративного затримання особи працівниками поліції?

2. Нормативно-правові акти, які визначаються загальні вимоги до кімнат для затриманих?

3. Повноваження підрозділу у територіальному відділенні (відділі, управлінні) поліції, який відповідає за дотримання порядку та законних вимог в кімнатах для затриманих?

4. Які основні вимоги до адміністративного приміщення ТВП щодо розміщення КЗ?

5. Де мають розміщуватися затримані особи, у разі відсутності у ТВП кімнати для затриманих?

6. Критерії, які потрібно враховувати під час окремого тримання затриманих осіб.

7. Яке призначення та завдання системи Custody Records?

8. На які зони поділяються приміщення відділу поліції для належного забезпечення роботи системи Custody Records?

Теми рефератів:

1. Стан та перспективи запровадження системи Custody Records у підрозділах Національної поліції.

2. Відповідність місць тимчасового розміщення затриманих осіб міжнародним стандартам в Україні.

3. Нормативно-правове забезпечення тримання затриманих осіб в Україні та шляхи його удосконалення.

4. Система Custody Records як засіб дотримання прав людини та захисту поліцейських.

5. Вплив умов тримання затриманих осіб на профілактику правопорушень.

Задачі:

1. До чергової частини відділу поліції надійшов виклик про крадіжку у приміщенні магазину «Сільпо» у м. Луцьк, вул. Космонавтів, буд. 14. Прибувши за викликом наряд поліції виявив невідомого у приміщенні охорони магазину. Як пояснив керівник охорони, зазначена особа була затримана у прикасовій зоні магазину за спроби приховано винести (ховаючи за курткою) пляшку коньяку «Шабон», вартість якого становить 220,00 грн.

Під час з'ясування обставин встановлено, що вищевказаною особою є гр. Середюк Роман Юрійович, 1998 р.н., який від дачі пояснень відмовився, почав кричати та нецензурно виражатись в адресу поліцейських та намагався вдарити. *Завдання:*

1. Кваліфікуйте дії гр. Середюка Р. Ю.

2. Визначте першочергові дії наряду поліції.

3. Складіть необхідні процесуальні документи.

2. Гр. Маленюк І. В. знаходячись у громадському місці з явними ознаками алкогольного сп'яніння був затриманий працівниками поліції за скоєння дрібного хуліганства та доставлений до Рівненського РУП

ГУНП для складання протоколу про адміністративне правопорушення.

Завдання:

1. Які особливості застосування процедури адміністративного затримання особи?

2. Визначте алгоритм дій працівників поліції при адміністративному затриманні особи.

3. Складіть процесуальні документи.

3. Під час патрулювання м. Київ працівниками управління патрульної поліції виявлено громадянина, який палив тютюнові цигарки на території зупинки громадського транспорту. Для припинення правопорушення та з метою притягнення громадянина до адміністративної відповідальності у громадянина попросили надати документи, які б підтвердили особу, на що останній відмовився та назвався Капітаном Америкою Байденовичем, після чого останньому було запропоновано проїхати до найближчого відділення поліції для встановлення особи та складання протоколу про адміністративне правопорушення. Громадянин відмовився, посилаючись на зайнятість.

Завдання:

1. Які дії мають вчинити поліцейські?

2. Кваліфікуйте дії вказаного громадянина.

3. Складіть необхідні адміністративно-процесуальні документи.

4. Працівники СРПП наряду «Сага-15» Пермуков та Сазонов, о 01 годині 15 хв. виявили громадянина, який сидів на лавці зупинки громадського транспорту з явними ознаками алкогольного сп'яніння. На вимогу показати документи, які б встановлювали його особу, громадянин відмовився, у зв'язку з чим прийнято рішення про доставлення останнього до відділення поліції для встановлення особи затриманого та для складання протоколу про адміністративне правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 178 КУпАП. Враховуючи те, що службовий автомобіль не завівся, поліцейські прийняли рішення слідувати пішки, через що прибули до відділення поліції о 02 годині 20 хвилин.

Завдання:

1. Які заходи адміністративного примусу застосовано поліцейськими та які адміністративно-процесуальні документи необхідно скласти поліцейським?

2. Який час має бути вказаний у адміністративно-процесуальних документах відносно громадянина у разі його адміністративного затримання?

3. Складіть необхідні адміністративно-процесуальні документи.

Громадянин Сиськов П. В., 2009 р.н. був затриманий о 13.00 нарядом СРПП у громадському місці в стані алкогольного сп'яніння, та поміщений черговим до кімнати для затриманих, де знаходився до 20.00, так як його стан не дозволяв скласти необхідні адміністративно-процесуальні документи. Після витверезіння, черговий склав протокол про адміністративне правопорушення відносно Сиськова П. В. та відпустив додому.

Завдання:

- 1. Надайте правову оцінку діям поліцейських та чергового.*
- 2. Який мав бути алгоритм дій поліцейських та чергового у описаній ситуації?*
- 3. Які строки і порядок здійснення адміністративного затримання та оформлення процесуальних дій?*
- 4. Складіть відповідні адміністративно – процесуальні документи.*

Тестові питання:

1. Хто здійснює нагляд за дотриманням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян:

- А) МВС України;*
- Б) Національна поліція;*
- В) Суд;*
- Г) Прокуратура.*

2. На якому поверсі адміністративного приміщення ТВП має розміщуватись КЗ?

- А) 1;*
- Б) 2;*
- В) підвальне приміщення;*
- Г) будь-якому.*

3. Де мають розміщуватися затримані особи, уразі відсутності у ТВП кімнати для затриманих?

- А) службовому кабінеті;*
- Б) черговій частині ТВП;*
- В) ІТТ;*
- Г) кімнаті зберігання речових доказів.*

4. Яким нормативно-правовим актом визначаються загальні вимоги до кімнат для затриманих?

- А) Наказом МВС України від 20.12.2018 № 1040;
- Б) Наказом МВС України від 23.05.2017 № 440;
- В) Наказом МВС України від 25.09.2023 № 777;
- Г) Наказом МВС України від 30.03.2015 № 352.

5. Чи дозволяється поміщати до КЗ осіб, якщо стосовно них не складено протокол про адміністративне затримання?

- А) так;
- Б) забороняється;
- В) дозволяється з метою припинення правопорушення;
- Г) дозволяється за умови письмової згоди затримуваної особи.

6. Чи дозволяється переводити затриманих до інших приміщень?

- А) так, за вказівкою начальника підрозділу поліції;
- Б) так, якщо обставини загрожують життю або здоров'ю затриманих;
- В) забороняється;
- Г) так, за згодою затриманого.

7. Яка корисна площа приміщення на одну особу має бути передбачена у КЗЗ (без урахування площі, призначеної для умивальника та чаші клозетної)

- А) 2,5 квадратних метри;
- Б) не більше ніж 4 квадратних метри;
- В) не менше ніж 4 квадратних метри;
- Г) 5 квадратних метри.

8. До якої зони приміщень відноситься кімната для конфіденційного побачення затриманого із захисником

- А) зона «А»;
- Б) зона «Б»;
- В) зона «В»;
- Г) зона «Г».

9. Чи дозволяється поміщати затриману особу до кімнати для затриманих без реєстрації в журналі обліку осіб, яких поміщено до кімнати для затриманих або у відповідній інформаційній підсистемі системи ІПНП

- А) дозволяється, але не більше ніж на 3 години;

- Б) забороняється;
- В) дозволяється для припинення правопорушення;
- Г) дозволяється за вказівкою начальника підрозділу поліції.

10. Відповідно до статті 264 КУпАП перед поміщенням до КЗ чергової частини органу поліції у службовому приміщенні, куди доставлено особу, яка вчинила адміністративне правопорушення, в присутності двох свідків (понятих) проводиться особистий огляд і огляд речей доставленої особи.

- А) уповноваженою службовою особою іншої статі ніж затримуваної особи;
- Б) уповноваженою службовою особою однієї статі з затримуваною особою;
- В) уповноваженою службовою особою будь-якої статі;
- Г) уповноваженою службовою особою.

11. Осіб, які вперше притягуються до кримінальної відповідальності поміщають з особами, які раніше притягувалися до кримінальної відповідальності

- А) разом;
- Б) окремо;
- В) розділення не передбачене нормативними актами;
- Г) окремо тільки за вказівкою керівника підрозділу поліції.

Розділ 6

ДОДЕРЖАННЯ ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

«Всі люди народжуються вільними
і рівними у своїй гідності та правах»
Загальна декларація про права людини (ст. 1)

Сутнісне значення принципу недискримінації передбачає:

- забезпечення рівності прав і свобод осіб та/або груп осіб;
- забезпечення рівності перед законом осіб та/або груп осіб;
- повагу до гідності кожної людини;
- забезпечення рівних можливостей осіб та/або груп осіб¹⁴⁴.

Принцип недискримінації як ядро гідності кожної особи, знаходить своє закріплення в низці міжнародних та національних нормативних актів.

Так, міжнародний та європейський концепт недискримінації забезпечується таким основними актами:

- Загальною декларацією прав людини;
- Міжнародним пактом про громадянські і політичні права;
- Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права;
- Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації;
- Конвенцією ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок;
- Декларацією про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань;
- Конвенцією про права осіб з інвалідністю;
- Рамковою конвенцією про захист прав національних меншин;
- Конвенцією про захист прав та основоположних свобод, протокол 12 до неї;
- Європейською соціальною хартією та інші акти.

Розглянемо ключові положення деяких з наведених нормативних

¹⁴⁴ Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні. Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>.

документів щодо забезпечення принципу недискримінації.

Так, у ст. 2 *Загальної декларації прав людини* закріплено, що кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища.

Вперше термін «дискримінація» був використаний саме в Загальній декларації прав людини. Зокрема, ст. 7 встановлює, що всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації¹⁴⁵.

Стаття 2 *Міжнародного пакту про громадянські і політичні права* закріплює ключові засади дотримання принципу недискримінації кожним суб'єктом суспільних відносин. Зокрема зазначається, що Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючи у межах її території та під її юрисдикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.

Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується:

1) забезпечити всякій особі, права і свободи якої, визнані в цьому Пакті, порушено, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні;

2) забезпечити, щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту, встановлювалось компетентними судовими, адміністративними чи законодавчими властями або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави, і розвивати можливості судового захисту;

3) забезпечити застосування компетентними властями засобів правового захисту, коли вони надаються.

Не можна допускати дискримінації на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження навіть під час надзвичайного становища в державі, під час якого життя нації перебуває під загрозою (ст. 4).

Стаття 20 забороняє будь які форми підбурювання до національної, расової чи релігійної дискримінації, ворожнечі чи

¹⁴⁵Загальна декларація прав людини : Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року (неофіційний переклад). *Голос України*. 2008. 10 груд. № 236.

насильства.

Положеннями пакту охоплюються і право дітей на недискримінацію за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження (ст. 24).

Заклик до прямої заборони закріплено у ст. 26, де закріплено, що всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону. Всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини¹⁴⁶.

Наразі Міжнародний пакт про громадянські та політичні права закріпив дуже важливі принципи недискримінації, яких повинні дотримуватися поліцейські у своїй повсякденній діяльності, в тому числі під час адміністративного затримання.

Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації засуджує расову дискримінацію та закликає держави проводити політику ліквідації всіх форм расової дискримінації та сприяти взаєморозумінню між усіма расами (ст.2)¹⁴⁷.

У Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок артикулюється, що дискримінація жінок порушує принцип рівноправності та поваги людської гідності, перешкоджає участі жінок нарівні з чоловіками в політичному, соціальному, економічному та культурному житті своєї країни, заважає зростанню добробуту суспільства і сім'ї та ще більше перешкоджає повному розкриттю можливостей жінок на благо своїх країн та людства,

Конвенцією закріплено поняття «дискримінація щодо жінок» - будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі.

Ключова засада, закріплена в п. d ст. 2 Конвенції, що всі держави зобов'язуються утримуватися від вчинення будь-яких дискримінаційних

¹⁴⁶Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

¹⁴⁷Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21.12.1965. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text.

актів або дій щодо жінок та гарантувати, що державні органи та установи діятимуть відповідно до цього зобов'язання¹⁴⁸.

Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань передбачає, що ніхто не повинен зазнавати дискримінації на ґрунті релігій або переконань з боку будь-якої держави, установи, групи осіб чи окремих осіб.

Нетерпимість та дискримінація на ґрунті релігій або переконань означає будь-які розрізнення, виключення, обмеження або переваги, базовані на релігії або переконаннях та метою яких або наслідком є знищення або зменшення визнання використання або здійснення на ґрунті рівності прав людини та основних свобод (ст. 2).

У ст. 3 звертається увага, що дискримінація людей на ґрунті релігії або переконань є образою гідності людської особистості і запереченням принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй та осуджується як порушення прав людини та основних свобод, і є перешкодою для дружніх та мирних відносин між державами¹⁴⁹.

Конвенція про права осіб з інвалідністю визначає, що «дискримінація за ознакою інвалідності» це будь-яке розрізнення, виключення чи обмеження з причини інвалідності, метою або результатом якого є применшення або заперечення визнання, реалізації або здійснення нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, цивільній чи будь-якій іншій сфері. Вона включає всі форми дискримінації, у тому числі відмову в розумному пристосуванні¹⁵⁰.

Дискримінація осіб за ознакою інвалідності є ущемленням достоїнства і цінності людської особистості. Саме тому конвенція забороняє таку дискримінацію по відношенню до осіб з інвалідністю, оскільки останні є більш уразливими до дискримінації, ніж особи без інвалідності.

Рамковою конвенцією про захист прав національних меншин у ст. 4 сторони зобов'язалися гарантувати особам, які належать до національних меншин, право рівності перед законом та право на рівний правовий захист, а також вживати належних заходів для захисту осіб, які можуть стати об'єктами погроз або актів дискримінації, ворожого

¹⁴⁸ Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979.
URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.

¹⁴⁹ Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставі релігії чи переконань. Генеральна Асамблея ООН. *Українське релігієзнавство*. 1996. № 3. С. 65-69. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrr_1996_3_15.

¹⁵⁰ Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006.
URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

ставлення чи насильства на підставі їхньої етнічної, культурної, мовної або релігійної самобутності (ст. 6)¹⁵¹.

Фундаментальним документом європейського рівня стала **Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод**. Ст. 14 закріплює положення, що користування правами та свободами має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою - статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою¹⁵². У протоколі 12 до конвенції закріплено, що ніхто не може бути дискримінований будь-яким органом державної влади за будь-якою ознакою¹⁵³. Це означає, що представникам влади, в тому числі правоохоронних органів заборонено вчиняти дискримінаційні дії.

Однією з головних ідей Європейської соціальної хартії є положення про те, що здійснення прав, передбачених нею, забезпечується без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, стану здоров'я, належності до національної меншини, народження або інших обставин¹⁵⁴.

На рівні національного законодавства ключові засади антидискримінаційної політики містяться в Конституції України (ст. ст. 21, 24), Законах України: «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»; «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» та інших.

Так, ст. 24 Конституції України закріплено рівність прав і свобод громадян України. Це означає, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність за ознакою статі забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї;

¹⁵¹ Рамкова конвенція про захист прав національних меншин від 01.02.1995. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text.

¹⁵² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

¹⁵³ Протокол 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. 23.08.2006. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_537#Text.

¹⁵⁴ Європейська соціальна хартія від 03.05.1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text.

спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям¹⁵⁵.

Закон України: «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (далі Закон) містить концептуальні положення щодо недопущення дискримінації в Україні. Закон висвітлює законодавче бачення принципу недискримінації:

- 1) забезпечення рівності прав і свобод осіб та/або груп осіб;
- 2) забезпечення рівності перед законом осіб та/або груп осіб;
- 3) повагу до гідності кожної людини;
- 4) забезпечення рівних можливостей осіб та/або груп осіб.

Саме гідність особи є фундаментальною категорією коли мова йде про дискримінацію. Адже будь-які обмеження прав, свобод є безпосереднім посяганням на моральні якості людини.

Також, цим Законом закріплено поняття дискримінації, визначено її форми: пряма, непряма дискримінація, підбурювання до дискримінації, утиск. Встановлено, що основними векторами державної політики щодо запобігання а протидії дискримінації є :

- недопущення дискримінації;
- застосування позитивних дій;
- створення умов для своєчасного виявлення фактів дискримінації та забезпечення ефективного захисту осіб та/або груп осіб, які постраждали від дискримінації;
- виховання і пропаганду серед населення України поваги до осіб незалежно від їх певних ознак, поширення просвітницької діяльності у цій сфері¹⁵⁶.

Відомо, що дискримінація за ознакою статі є досить поширеним явищем сучасного світу. В Україні суспільні відносини в цій сфері врегульовані Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (далі Закон).

Законом визначається, що дискримінація за ознакою статі – це ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні,

¹⁵⁵ Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

¹⁵⁶ Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні. Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>.

реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Ст. 7-1 цього Закону зазначено, що саме органи Національної поліції є одним із суб'єктів, які уповноважені здійснювати запобігання та протидію насильству за ознакою статі¹⁵⁷.

Виходячи з положень вищенаведених нормативних актів міжнародного, європейського та національного рівнів цілком очевидно, що в державі сформована цілісна система антидискримінаційної політики. Досить чітко це виражається в діяльності поліції як державного органу, максимально близько наближеного до народу.

Отже, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Поліцейський зобов'язаний негайно припинити здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини. Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (ст. 7).

Під час здійснення своєї діяльності поліцейським забороняється допускати будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками¹⁵⁸.

Далі розглянемо питання дотримання поліцейськими принципу недискримінації під час адміністративного затримання.

Відповідно до ст. 260 КУпАП адміністративне затримання допускається з метою:

- припинення адміністративних правопорушень;
- коли вичерпано інші заходи впливу;
- встановлення особи;
- складення протоколу про адміністративне правопорушення у

¹⁵⁷ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

¹⁵⁸ Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення.

Відповідно до ст. 262 КУпАП, поліцейські уповноважені здійснювати адміністративне затримання при вчиненні:

- дрібного хуліганства;
- домашнього насильства;
- насильства за ознакою статі;
- невиконання термінового заборонного припису;
- порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій;
- при поширюванні неправдивих чуток;
- злісної непокори законному розпорядженню чи вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку та державного кордону, а також військовослужбовця чи образи їх;
- публічних закликів до невиконання вимог поліцейського;
- порушенні призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку;
- порушенні законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію;
- у разі вчинення поліцейськими поліції особливого призначення Національної поліції України військових адміністративних правопорушень під час дії воєнного стану;
- при прояві неповаги до суду;
- при вчиненні незаконного доступу до інформації в автоматизованих системах;
- при порушенні правил про валютні операції, правил обігу наркотичних засобів або психотропних речовин;
- при порушенні правил незаконного продажу товарів або інших предметів;
- дрібної крадіжки;
- торгівлі з рук у невстановлених місцях;
- при розпиванні спиртних напоїв у громадських місцях чи появі у громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль;
- у випадках, коли є підстави вважати, що особа займається проституцією;
- при порушенні правил дорожнього руху;

- при порушенні правил полювання, рибальства й охорони рибних запасів та інших порушень законодавства про охорону і використання тваринного світу;
- при порушенні правил перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні і транзитного проїзду через територію України;
- в інших випадках, прямо передбачених законами України.

Тобто, адміністративне затримання поліцейським може вчинюватися виключно у вищеперерахованих випадках.

Відповідно до ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом. Виходячи з цієї норми закону, під час адміністративного затримання поліцейський може застосовувати фізичну силу та спеціальні засоби.

Особи, щодо яких застосовується адміністративне затримання поміщаються до кімнати для затриманих чергової частини органу поліції.

Перед поміщенням до кімнати для затриманих чергової частини органу поліції у службовому приміщенні, куди доставлено особу, яка вчинила адміністративне правопорушення, відповідно до ст. 264 КУпАП уповноваженою на те посадовою особою однієї статі з особою, яку доставили, в присутності двох свідків (понятих) тієї ж статі проводиться особистий огляд і огляд речей доставленої особи¹⁵⁹.

Додержання принципу недискримінації за ознакою статі.

Дискримінація за ознакою статі являє собою ситуацію, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними¹⁶⁰.

Виходячи з зазначеної норми закону, під час адміністративного

¹⁵⁹ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції. Наказ МВС від 06.11.2015 № 1376. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>.

¹⁶⁰ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

затримання не допустимим є обмеження прав і свобод без законних на те підстав, зокрема за ознакою статі. Тобто, мається на увазі ситуація, коли, за однакових умов поліцейський може застосувати адміністративне затримання до чоловіка, а до жінки не застосувати, або ж навпаки. Таке поводження поліцейського буде дискримінаційним та становитиме порушення принципу недискримінації.

Важливим антидискримінаційним моментом є положення про те, що з метою недопущення дискримінації за ознакою статі при адміністративному затриманні особистий огляд повинен проводитися уповноваженим особами однієї статі з оглядуванням і в присутності двох понятих тієї ж статі (ст. 264 КУпАП).

Наразі у законодавстві відсутнє положення про те, що адміністративне затримання правопорушника (ці) повинно відбуватися поліцейським (-ою) однієї статі з правопорушником.

Додержання принципу недискримінації за мовною ознакою

У кожному випадку адміністративного затримання складається протокол про адміністративне затримання виключно державно мовою. У випадку, якщо особа, стосовно якої складається протокол про адміністративне правопорушення, не володіє українською мовою, протокол про адміністративне правопорушення складається за участю перекладача¹⁶¹. Правом особи, яку затримано за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення є право користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою особа володіє, а за потреби користуватися послугами перекладача за рахунок держави¹⁶².

Тобто, з метою забезпечення принципу недискримінації за мовною ознакою та забезпечення інформування особи зі змістом протоколу про адміністративне затримання необхідно залучати перекладача.

Додержання принципу недискримінації за ознаками інвалідності та стану здоров'я.

Відповідно до вище проаналізованих актів міжнародного права, а також відповідно до ст. 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» в Україні забороняється дискримінація за ознакою інвалідності¹⁶³. Це положення поширюється на всі сфери, у тому числі і на діяльність поліцейських.

¹⁶¹ Там само.

¹⁶² Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України. Наказ МВС від 23.05.2017 № 440. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text>.

¹⁶³ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.

Особа з інвалідністю – це повнолітня особа зі стійким обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність¹⁶⁴.

Інвалідність – це міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, унаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист¹⁶⁵.

Відповідно до чинного законодавства інвалідність поділяється на три групи, зокрема особам з найбільш серйозними порушеннями здоров'я встановлюється перша група.

Варто відмітити, що норми чинного законодавства не містять прямої заборони щодо адміністративного затримання осіб з інвалідністю та порядку поводження з ним. Поряд з цим, ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію» забороняє застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до осіб з *явними* ознаками обмежених можливостей, окрім випадків учинення ними:

- збройного нападу;
- групового нападу;
- збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Тобто, у разі участі особи з інвалідністю (наприклад за ознакою сліпоти на одне вухо; відсутності першого та другого пальців на руці; відсутності однієї нирки) у груповому нападі, цілком правомірним буде його затримання.

Варто наголосити, що у вітчизняному правовому полі поняття «дискримінація осіб з інвалідністю» не визначено. Не окресленим є і юридичні рамки адміністративного затримання осіб з інвалідністю чітко та конкретно не визначено. Така правова колізія створює неоднозначну поведінку з боку поліцейських при поводженні з особами з інвалідністю, що в свою чергу може призводити до порушень прав осіб з інвалідністю.

Додержання принципу недискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

Досить часто особи зазнають порушень своїх прав, в тому числі

¹⁶⁴ Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.

¹⁶⁵ Там само.

дискримінації на підставі гендерної ідентичності або сексуальної орієнтації.

Однак, законодавчого закріплення поняття гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації немає. Навіть перелік ознак, за яким особа може бути піддана дискримінації також не конкретизує ці ознаки. Цілком ймовірно можемо припустити, що ці ознаки охоплюються словами «іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними»

Гендерна ідентичність, це психологічна стать людини, тобто те, до якої статі вона сама себе відносить. Це стосується глибокого усвідомлення внутрішнього і індивідуального досвіду людини кожної статі і включає в себе особисті почуття тіла і інші вираження, наприклад, одяг, мову і манери.

Сексуальна орієнтація – це сексуальний потяг до людей тієї чи іншої статі. Практично кожна людина має сексуальний потяг, окрім асексуалів, які сексуального потягу не відчують.

Під час виконання повноважень, у тому числі під час адміністративного затримання, поліцейський не повинен допускати дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

Додержання принципу недискримінації за ознаками національного та етнічного походження

Дискримінація за ознаками національного та етнічного походження не допускається. Так, зокрема, за рівних обставин вчинення адміністративного правопорушення, не може бути піддана адміністративному затриманню особа, наприклад особа ромської національності, а іншої національності - ні. Саме представники ромської національності можуть піддаватися найбільшому тиску та переслідуванню з боку поліції.

Поліцейські зобов'язані дотримуватися антидискримінаційного принципу у роботі з представниками різних національних та етнічних груп. У випадку порушення вимог законодавства про запобігання та протидію дискримінації, винні особи можуть бути притягнуті до цивільної, адміністративної, кримінальної відповідальності.

Таким чином, під час адміністративного затримання поліцейським повинні бути дотримані всі законодавчі вимоги та забезпечені рівні права та можливості осіб, яких затримують.

Дискримінація в діяльності поліцейського є неприпустимою та є порушенням чинного антидискримінаційного законодавства. Не допустими є нерівне поводження за будь-якими ознаками, такими як раса, колір шкіри, політичні, релігійні чи інші переконання, стать, вік,

інвалідність, етнічне, соціальне походження, громадянство, сімейний, майновий стан, місце проживання, мова тощо.

Питання для самоконтролю:

1. Основні міжнародно-правові акти, які закріплюють принцип недискримінації.

2. Ключові положення принципу недискримінації під час адміністративного затримання.

3. Дотримання принципу недискримінації за ознакою статі під час адміністративного затримання.

4. Дотримання принципу недискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності під час адміністративного затримання.

5. Дотримання принципу недискримінації за ознакою національного чи етнічного походження під час адміністративного затримання.

Теми рефератів:

1. Міжнародні вимоги та стан дотримання принципу недискримінації під час адміністративного затримання.

2. Правові основи дотримання поліцейським принципу недискримінації під час застосування заходів адміністративного затримання.

3. Аналіз судової практики Європейського суду з прав людини крізь призму вимог дотримання принципу недискримінації під час адміністративного затримання.

4. Національна судова практика застосування адміністративного затримання крізь призму принципу недискримінації.

5. Пряма та непряма дискримінація під час застосування адміністративного затримання.

Задачі:

1. Проаналізуйте рішення Європейського суду з прав людини «Гайдукевич проти Грузії» від 15 червня 2023 ([https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:\[%22001-225228%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-225228%22]})).

Завдання:

Чи правомірно діяли працівники поліції за заявою постраждалої від домашнього насильства?

Чи має право поліцейський застосувати адміністративне затримання в випадку домашнього насильства?

Чи мало місце порушення принципу недискримінації в діяльності поліцейських? Якщо так, то в яких діях це виразилося?

2. Проаналізуйте статтю 14 «Заборона дискримінації» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Завдання: визначте, яким чином ця норма реалізується в діяльності поліцейського.*

3. Підготуйте есе на тему «Важливість дотримання принципу недискримінації під час адміністративного затримання для формування позитивного іміджу сучасного поліцейського».

4. Ознайомтесь з рішенням Європейського суду з прав людини у справі «Опуз проти Туреччини» ([https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22002-1449%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22002-1449%22]})).

Завдання:

В яких діях поліцейських суд вбачає наявність дискримінації.

Визначте вид та форму дискримінації.

Як повинні були діяти поліцейські, щоб не допустити дискримінації.

Чи має право поліцейський застосувати адміністративне затримання в випадку домашнього насильства?

5. Дайте правову оцінку діям поліцейських.

Під час патрулювання у міському парку, поліцейські стали свідками сутички між представниками традиційної православної віри та православними екстремістами. Бачучи те, що православні екстремісти зазнають насильства, поліція не вжила яких заходів, щоб припинити його. Пізніше, за заявами потерпілих, поліцейські заявили, що встановити нападників неможливо.

Завдання:

Чи зобов'язані були поліцейські застосувати адміністративне затримання до нападників.

Чи є в діях поліцейських ознаки дискримінації, в чому вона виразилася.

Визначте вид та форму дискримінації.

!!!! Під час формулювання відповідей на практичні завдання обов'язковим є посилання на норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, інших міжнародних документів та національного законодавства.

Тестові питання:

1. Якою статтею Загальної декларації прав людини закріплено право всіх людей на рівний захист від будь-якої дискримінації та від підбурювання до дискримінації?

- А) ст. 7;
- Б) ст. 9;
- В) ст. 1;
- Г) ст. 4.

2. У якому міжнародному документі вперше використано термін «дискримінація?».

- А) Загальна декларація прав людини;
- Б) Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації;
- В) Конвенція про захист прав та основоположних свобод;
- Г) Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань.

3. Назвіть статтю Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що містить ключові засади дотримання принципу недискримінації кожним суб'єктом суспільних відносин?

- А) ст. 2;
- Б) ст. 7;
- В) ст. 5;
- Г) ст. 1.

4. Чи передбачає Міжнародний пакт про громадянські і політичні права заборону будь якої форми підбурювання до національної, расової чи релігійної дискримінації, ворожнечі чи насильства?

- А) так, забороняє;
- Б) так, забороняє, однак лише дискримінацію на робочому місці;
- В) ні, заборона дискримінації відсутня в цьому документі;
- Г) ні, в ньому взагалі відсутні норми про дискримінацію.

5. Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації засуджується:

- А) расова дискримінація;
- Б) дискримінації за ознакою статі;
- В) релігійна дискримінація;
- Г) всі види дискримінації.

6. Якою статтю Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок визначено поняття дискримінація щодо жінок?

- А) ст. 1;
- Б) ст. 7;
- В) ст. 2;
- Г) ст. 14.

7. Якою статтею Конституції України регламентовано рівність прав і свобод громадян України?

- А) ст. 24;
- Б) ст. 2;
- В) ст. 7;
- Г) ст. 26.

8. Хто з перелічених органів є суб'єктом, який уповноважений здійснювати запобігання та протидію насильству за ознакою статі відповідно до ст. 7-1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»?

- А) органи Національної поліції;
- Б) Державне Бюро розслідувань;
- В) Президент України;
- Г) Служба безпеки України.

9. Чи уповноважені поліцейські здійснювати адміністративне затримання у разі вчинення домашнього насильства, відповідно до ст. 262 КУпАП?

- А) так, уповноважені;
- Б) ні, за вчинення домашнього насильства адміністративне затримання не передбачено;
- В) на це питання немає однозначної відповіді в законодавстві;
- Г) лише якщо про це просить постраждала особа.

10. Чи може затриманого кривдника чоловічої статі проводити огляд поліцейська?

- А) ні, за адміністративного затримання особистий огляд повинен проводитися уповноваженим особами однієї статі з оглядуваним;
- Б) так, може;
- В) якщо відсутні поліцейські чоловіки, то огляд може здійснити і поліцейська;
- Г) стать поліцейського не важлива, головне щоб огляд проводився в присутності понятих.

Розділ 7

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ДИТИНИ ПОЛЩЕЙСЬКИМИ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ

Захист прав дитини є пріоритетом і національному на міжнародному законодавстві у тому числі під час реалізації повноважень державними органами влади, уповноваженими застосовувати заходи примусу. Під час провадження у справах про адміністративні правопорушення дотримання прав дитини так само важливо, як для інших сфер суспільного життя.

Дотримання ряду стандартів у сфері юстиції щодо дітей визначено міжнародними зобов'язаннями України, що впливають із міжнародноправових актів. Правову основу стандартів становлять міжнародні документи універсального та регіонального характеру:

– Конвенція про права дитини, що ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р. та набрала чинності для України 27 вересня 1991 р.¹⁶⁶;

– Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, що набрав чинності для України 3 квітня 2003 р.;

– Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, що набрав чинності для України 28 липня 2004 р.;

– Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправи правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), що прийняті і проголошені резолюцією 40/33 Генеральної Асамблеї ООН 29 листопада 1985 р.¹⁶⁷

– Керівні принципи запобігання злочинності серед неповнолітніх Організації Об'єднаних Націй (Ер-Ріядські керівні принципи), прийняті резолюцією 45/112 Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1990 р.;

– Правила Організації Об'єднаних Націй щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, прийняті резолюцією 45/113 Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1990 р.;

¹⁶⁶ Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

¹⁶⁷ Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправи правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) від 29.11.1985 URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_211.

– Права дітей у межах відправи правосуддя щодо неповнолітніх, зауваження загального порядку № 10 (2007) Комітету ООН з прав дитини 25 квітня 2007 р.;

– Рекомендація NR (87) 20 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх», прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 17 вересня 1987 р. на 410-му засіданні заступників міністрів;

– Рекомендація CM/REC (2008) 11 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо європейських правил стосовно неповнолітніх правопорушників, які підлягають призначенню санкцій чи заходів, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 5 листопада 2008 р. на 1040-й зустрічі заступників міністрів;

– Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098-й зустрічі заступників міністрів¹⁶⁸;

– Правила ООН стосовно поводження з ув'язненими жінками і засобів покарання для жінок-правопорушниць без позбавлення їх свободи (Бангкокські правила), прийняті Генеральною Асамблеєю ООН від 21 грудня 2010 р.;

– Основні принципи застосування програм відновного правосуддя в кримінальних справах, прийняті Економічною і Соціальною радою ООН 24 липня 2002 р. на 37-му пленарному засіданні.

Основним при цьому є документ – Конвенція про права дитини (1989 р.)¹⁶⁹ – спеціальний офіційний документ міжнародного права, який прямо гарантує дітям дотримання їхніх прав, у тому числі у разі затримання дітей у провадженні у справах про адміністративні правопорушення.

Під час затримання дітей (віком від 16 до 18 років, адже для суб'єкта адміністративного правопорушення вікова межа починається з 16 років, а дитиною є особа до 18 років) в рамках провадження у справах про адміністративне правопорушення їх права і свободи мають бути дотримані поліцейськими в повному обсязі. Під час здійснення цього заходу особливий наголос повинен бути зроблений на забороні жорстокого поводження з дітьми.

Стаття 37 Конвенції про права дитини

¹⁶⁸ Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей від 14.12.1990 URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_861.

¹⁶⁹ Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

Держави-учасниці забезпечують такі умови, щоб:

a) жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поведінки чи покарання. Ні смертна кара, ні довічне тюремне ув'язнення, які не передбачають можливості звільнення, не призначаються за злочини, вчинені особами, молодшими 18 років;

b) жодна дитина не була позбавлена волі незаконним або свавільним чином. Арешт, затримання чи тюремне ув'язнення дитини здійснюються згідно з законом та використовуються лише як крайній захід і протягом якомога більш короткого відповідного періоду часу;

c) гуманне ставлення до кожної позбавленої волі дитини і повагу до гідності її особи з урахуванням потреб осіб її віку. Зокрема, кожна позбавлена волі дитина має бути відокремлена від дорослих, якщо тільки не вважається, що в найкращих інтересах дитини цього не слід робити, та мати право підтримувати зв'язок із своєю сім'єю шляхом листування та побачень, за винятком особливих обставин;

d) кожна позбавлена волі дитина мала право на негайний доступ до правової та іншої відповідної допомоги, а також право оспорювати законність позбавлення її волі перед судом чи іншим компетентним, незалежним і безстороннім органом та право на невідкладне прийняття ними рішень щодо будь-якої такої процесуальної дії.

Права дітей також визначено договорами про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, укладеними між Україною та іншими державами. При цьому відповідно до Мінімальних стандартних правил ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), основними цілями юстиції щодо дітей визначено забезпечення благополуччя дітей та уникнення застосування виключно каральних санкцій. Згідно з принципом співмірності відповідь на дії неповнолітніх правопорушників повинна ґрунтуватися не тільки на ступені тяжкості правопорушення, а і на вивченні таких особливостей особистості, як соціальний статус, ситуація в сім'ї, майновий стан та інші фактори, які визначають особистість дитини. Зокрема, **Пекінські правила наголошують**¹⁷⁰:

– утримання під вартою до суду застосовується лише як крайній захід і протягом найкоротшого періоду часу.

– утримання під вартою до суду по можливості замінюється іншими альтернативними заходами, такими як постійний нагляд,

¹⁷⁰ Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправи правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) від 29.11.1985. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_211.

активна виховна робота чи передача в сім'ю або в виховний заклад чи будинок.

– неповнолітні особи, які утримуються під вартою до суду, користуються всіма правами і гарантіями Мінімальних стандартних правил поводження з ув'язненими, прийнятих Організацією Об'єднаних Націй.

– неповнолітні особи, які утримуються під вартою до суду, повинні утримуватися окремо від дорослих осіб, а також у спеціальній установі або в спеціальному відділенні установи, де розміщуються також і дорослі особи.

– протягом часу, коли неповнолітні особи перебувають під вартою, щодо них повинен бути забезпечений догляд, захист і надана вся необхідна індивідуальна допомога – соціальна, психологічна, медична, фізична, а також допомога в галузі освіти та професійної підготовки, – які їм можуть знадобитися, зважаючи на їх вік, стать та особистість.

– передача неповнолітньої особи до будь-якої виправної установи завжди повинна бути крайнім заходом, що застосовується протягом мінімально необхідного терміну.

Таким чином, відповідно до вимог міжнародних актів про права людини система юстиції щодо дітей повинна бути спрямована на сприяння виправленню, ресоціалізації та соціальній реінтеграції дитини, включаючи формування в неї почуття гідності та усвідомлення цінності особистості, а також виховання поваги до прав інших людей.

З урахуванням змісту поняття дитина в розумінні Сімейного кодексу України¹⁷¹, а також тлумачення КУпАП поняття суб'єкта адміністративного правопорушення¹⁷² можемо говорити, що особою віком до 16 років поліцейські не мають права затримувати, навіть у разі вчинення такою особою адміністративного правопорушення. До таких осіб можуть бути застосовані заходи поліцейського піклування¹⁷³ та передавання таких осіб батькам або особам, що їх замінюють.

Під поліцейським піклуванням щодо неповнолітніх осіб варто розуміти сукупність заходів медичного, правового, психологічного, побутового, матеріального характеру, що застосовуються працівниками поліції відносно неповнолітньої особи віком до 16 років, яка

¹⁷¹ Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

¹⁷² Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>.

¹⁷³ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

залишилася без догляду, з метою забезпечення її прав і свобод, наданих законодавством України¹⁷⁴.

Серед особливостей поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб віком до 16 років дослідники виділяють такі:

1) поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб – це превентивний захід, тобто захід попередження адміністративних та кримінальних правопорушень, який не передбачає застосування примусових заходів;

2) поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб – це поліцейський захід, тобто такий, який уособлює волю держави, спирається на владу поліції, застосовується працівниками поліції (суб'єкти застосування даного заходу);

3) поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб – це сукупність заходів піклування (медичного, правового, психологічного, побутового, матеріального характеру) про неповнолітню особу;

4) спеціальний об'єкт застосування поліцейського піклування – неповнолітня особа віком до 16 років, яка залишилася без догляду;

5) метою поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб є забезпечення прав і свобод неповнолітньої особи, тобто всі дії поліцейського мають відповідати інтересам неповнолітньої особи;

6) наслідком застосування поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб є передання їх батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування¹⁷⁵.

До неповнолітніх осіб, які вчинили адміністративне правопорушення віком з 16 до 18 років, поліцейські мають право застосувати такий захід забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, як адміністративне затримання, якщо існують передбачені законом підстави для його застосування. Тобто підстави для застосування адміністративного затримання до неповнолітніх осіб (з 16 до 18 років) є загальними і передбачені ст. 262 КУпАП¹⁷⁶.

Також варто відзначити, що законодавець не передбачає окремих строків адміністративного затримання для неповнолітніх осіб. Строки адміністративного затримання для неповнолітніх осіб є загальними і

¹⁷⁴ Зеленський Є.С. Поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб: зміст та порядок застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія Право. Випуск 35. Частина I. Том 2. С. 116-119.

¹⁷⁵ Там само.

¹⁷⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>.

передбачені ст. 263 КУпАП¹⁷⁷.

У контексті сказаного можемо говорити про загальні підстави та строки адміністративного затримання неповнолітніх віком з 16 до 18 років. Поряд із цим маємо наголосити на загальних правах і свободах людини, якими користуються неповнолітні, що вчинили адміністративне правопорушення, під час адміністративного затримання. Маємо на увазі право на свободу, особисту недоторканність, захист, медичну допомогу, охорону здоров'я та інші передбачені законодавством права для затриманих осіб в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Однак акцентуємо на деяких особливостях, які передбачає вітчизняна та міжнародна правова доктрина щодо дотримання поліцейськими прав дитини під час адміністративного затримання.

По-перше, не підлягають затриманню за вчинення адміністративного правопорушення діти віком до 16 років, адже вони не є суб'єктами таких правопорушень. У такому випадку до адміністративної відповідальності притягаються батьки такої особи або особи, що їх замінюють відповідно до частини третьої статті 184 КУпАП¹⁷⁸. У такому випадку до дитини поліцейські мають право застосувати поліцейське піклування – превентивний поліцейський захід.

По-друге, про затримання неповнолітнього поліцейські мають обов'язково повідомити його батьків або осіб, які їх замінюють. У протоколі про адміністративне затримання зазначаються час, дата повідомлення, кого повідомлено і в який спосіб¹⁷⁹.

По-третє, затримані неповнолітні за вчинення адміністративного правопорушення мають право на окреме утримання їх в кімнаті для затриманих та доставлених осіб від дорослих осіб¹⁸⁰.

По-четверте, про адміністративне затримання неповнолітнього та доставлення його до територіального підрозділу Національної поліції повідомляються працівники підрозділу ювенальної превенції та передаються їм для подальшого розгляду обставин правопорушення¹⁸¹.

¹⁷⁷ Там само.

¹⁷⁸ Там само.

¹⁷⁹ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: Наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>.

¹⁸⁰ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: Наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text>.

¹⁸¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: Наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text>.

По-п'яте, під час адміністративного затримання поліцейські мають право застосувати поліцейські заходи примусу залежно від обставин події, яка трапилася. Потрібно пам'ятати, що Законом України «Про Національну поліцію» заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до малолітніх осіб, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо¹⁸². Однак, до малолітніх осіб поліцейські і не мають права затримувати в межах провадження у справах про адміністративні правопорушення, тому лише акцентуємо на принципах законності, необхідності, пропорційності та ефективності застосовуваних поліцейськими поліцейських заходів¹⁸³.

Участь батьків або законних опікунів у процесі затримання неповнолітніх є важливим елементом гарантування їхнього захисту та дотримання прав. Деякі ключові аспекти цього включають:

- сповіщення та контакт (забезпечення швидкого інформування батьків або опікунів про затримання та забезпечення можливості встановлення контакту з неповнолітнім);

- право на присутність (гарантування права батьків чи опікунів бути присутніми під час допиту або інших процесів затримання, якщо це не суперечить інтересам дитини);

- захист прав та інтересів дитини (забезпечення того, щоб участь батьків або опікунів слугувала захистом прав та інтересів неповнолітнього, а не становила загрозу його благополуччю);

- сприяння комунікації (створення механізмів для ефективної комунікації між правоохоронними органами та батьками чи опікунами для обміну інформацією та вирішення питань).

Участь батьків у процесі затримання є не лише гарантом прав дитини, але і сприяє створенню більш гуманних умов та ефективної системи захисту.

Варто пам'ятати! Проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.

Підсумовуючи варто вкотре підкреслити важливість захисту на державному рівні прав дитини під час адміністративного затримання, а також необхідність створення розгалуженої системи ювенальної

¹⁸² Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

¹⁸³ Там само.

юстиції, яка має включати спеціалістів тих державних органів, які гарантують права дітей на державному рівні. З наведеного можна зробити висновок про частково створену систему ювенальної юстиції в образі ювенальної превенції. Однак у безкоштовній правовій допомозі, адвокатурі, прокуратурі, судах має бути також, на наш погляд, виокремлена спеціалізація фахівців, що займаються справами дітей.

Питання для самоконтролю:

- 1. Алгоритм дій поліцейського під час виявлення малолітнього правопорушника.*
- 2. Права неповнолітніх осіб під час адміністративного затримання.*
- 3. Особливості тримання неповнолітніх осіб у територіальному підрозділі поліції.*
- 4. Механізм захисту прав дитини під час її адміністративного затримання.*
- 5. Особливості застосування поліцейських заходів до неповнолітніх осіб.*

Теми рефератів:

- 1. Правова природа адміністративного затримання, що застосовується до неповнолітніх.*
- 2. Проблемні питання затримання неповнолітнього правопорушника.*
- 3. Затримання неповнолітньої особи: міжнародні та національні стандарти.*
- 4. Імплементация міжнародних стандартів дружнього до дитини правосуддя до адміністративного законодавства України.*
- 5. Проблеми захисту прав дитини під час адміністративного затримання в умовах дії воєнного стану*

Задачі:

1. 25 травня 2023 року о 15 год. 15 хв. за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 51 КУпАП, патрульні поліцейські застосували адміністративне затримання до неповнолітнього Макаренка П. А. (16 років), доставили його відділення поліції, опитали та склали протокол про адміністративне правопорушення.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Який алгоритм дій поліцейських у даній ситуації? Наведіть особливості складання протоколу про адміністративне правопорушення та протоколу про адміністративне затримання до неповнолітнього? Складіть протокол про адміністративне затримання згідно фабули задачі.

2. Через відсутність окремих приміщень для тримання дорослих та неповнолітніх затриманих осіб черговий чергової служби прийняв рішення розмістити неповнолітнього Григорія (17 років) в приміщенні для тримання жінок (в приміщенні перебували дві жінки).

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Який алгоритм дій співробітника чергової частини? Назвіть правила тримання затриманих в кімнатах для затриманих осіб?

3. 25 червня 2023 року о 15 год 30 хвилин у м. Дніпро по вул. Робочій, 83 патрульні поліцейські затримали за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 178 КУпАП, громадянина Савченко О. А. Під час адміністративного затримання правопорушник чинив опір (словесні висловлювання, штовхання, супротив діям поліцейських). Під час адміністративного затримання поліцейські застосували до громадянина Савченка О. А. фізичну силу, спеціальні засоби (гумовий кийок та кайданки). Після доставлення до відділення поліції з'ясувалося, що Савченко О. А. – неповнолітній (17 років).

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Чи можна застосовувати фізичну силу та спеціальні засоби під час адміністративного затримання до неповнолітніх? Наведіть підстави застосування фізичної сили та спеціальних засобів поліцейськими? Складіть протокол про адміністративне затримання згідно фабули задачі.

4. Під час адміністративного затримання неповнолітнього громадянина Романенка Р. В. (17 років) поліцейськими за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173 КУпАП, у нього трапився напад епілепсії. Поліцейські надали Романенку Р.В. домедичну допомогу, викликали бригаду швидкої допомоги.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Який алгоритм дій поліцейських у даній ситуації? Назвіть особливості складання протоколу про адміністративне

правопорушення та протоколу про адміністративне затримання відносно неповнолітніх? Складіть протокол про адміністративне затримання згідно фабули задачі.

5. Після доставлення до ТВП неповнолітньої громадянки Мамонтової М. В. (16 років) дільничний офіцер поліції опитав її з приводу обставин вчиненого нею адміністративного правопорушення. До приїзду батьків затриманої вирішив помістити її в КЗ. Перед поміщенням до кімнати для затриманих осіб неповнолітньої громадянки Мамонтової М. В. (16 років) черговий чергової частини провів її особистий огляд на предмет наявності заборонених предметів.

Завдання: Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірними є дії поліцейських? Який алгоритм дій співробітника чергової частини? Наведіть правила особистого огляду затриманих осіб перед поміщенням до кімнати для затриманих осіб? Які правила опитування неповнолітніх?

Тестові питання:

1. З якого віку до дитини можна застосувати адміністративне затримання?

- А) 16 років;
- Б) 12 років;
- В) 14 років;
- Г) 18 років.

2. Справи про адміністративні правопорушення щодо неповнолітніх розглядають:

- А) міські суди;
- Б) адміністративні комісії;
- В) органи Національної поліції;
- Г) усі відповіді вірні.

3. Хто є суб'єктом адміністративного правопорушення, яке було вчинено підлітком 15 років?

А) батьки такої особи або особи, що їх замінюють відповідно до частини третьої статті 184 КУпАП;

Б) фізична особа, яка вчинила правопорушення (підліток 15 років);

В) до такої особи застосовуються заходи впливу згідно ст. 24-1 КУпАП;

Г) усі відповіді вірні.

4. Кого поліцейські мають обов'язково повідомити про затримання неповнолітнього?

- А) його батьків або осіб, які їх замінюють;
- Б) заклад освіти, в якому навчається неповнолітній;
- В) психолога;
- Г) ювенального поліцейського.

5. В яком процесуальному документі фіксується факт повідомлення батьків або осіб, які їх замінюють, про адміністративне затримання неповнолітнього?

- А) у протоколі про адміністративне затримання;
- Б) у протоколі про адміністративне правопорушення;
- В) у довідці;
- Г) у акті.

6. У протоколі про адміністративне затримання обов'язково зазначається інформація:

- А) усі відповіді вірні;
- Б) час, дата повідомлення батьків або осіб, які їх замінюють;
- В) кого з батьків або осіб, які їх замінюють, повідомлено;
- Г) в який спосіб повідомлено батьків або осіб, які їх замінюють.

7. Де мають утримуватися затримані неповнолітні?

- А) окреме утримання в кімнаті для затриманих та доставлених осіб від дорослих осіб;
- Б) в службовому приміщенні поліцейських;
- В) в кімнаті, дружній до дитини;
- Г) поліцейські не мають права застосовувати адміністративне затримання до неповнолітніх.

8. Якими правами користуються неповнолітні, що вчинили адміністративне правопорушення, під час адміністративного затримання?

- А) усі відповіді вірні;
- Б) право на свободу та особисту недоторканність;
- В) право на захист;
- Г) право на медичну допомогу.

9. В яких випадках дозволено поліцейському застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до малолітніх осіб?

- А) учинення ними збройного чи групового нападу, учинення

збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо;

Б) учинення ними збройного чи групового нападу;

В) учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських;

Г) заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до малолітніх осіб.

10. Коли положення Конвенції про права дитини набрали чинності для України?

А) у 1991 році;

Б) у 1989 році;

В) у 1996 році;

Г) у 2022 році.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безоплатна правнича допомога. URL : <https://legalaid.gov.ua>.
2. Бобрішова Л. В. Адміністративно-правове регулювання медичного забезпечення поліцейських в Україні: монографія / Л. В. Бобрішова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 208 с.
3. Герман К. Ю. Розвиток Ідеї свободи у філософських та правових дослідженнях. *Право та інновації*. 2015. № 3 (11).
4. Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставі релігії чи переконань. Генеральна Асамблея ООН. *Українське релігієзнавство*. 1996. № 3. С. 65-69. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrr_1996_3_15.
5. Димон І. В. Адміністративне затримання як загальний захід адміністративного припинення. *Право і суспільство*. 2014. № 6-2. Частина 2.
6. Донченко О. П. Свобода як категорія права: автореф. дис... канд. юрид. наук за спец. 12.00.12 – філософія права. Одеса, 2010.
7. Європейська соціальна хартія від 03.05.1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text
8. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
9. Зеленський Є. С. Поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб: зміст та порядок застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія Право. Випуск 35. Частина І. Том 2. С. 116-119.
10. Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей від 14.12.1990 URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_861.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
12. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
13. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
14. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.
15. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

16. Кононенко Ю. С. Деякі проблеми адміністративно-правового забезпечення особистих прав і свобод людини та громадянина. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3 (15).

17. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

18. Конституція України. Науково-практичний коментар [текст] Станом на 20 травня 2018 р. / [Я. О. Берназюк, А. Г. Бірюкова, Ю. О. Буглак та ін.]; за заг. ред. Чижмарь К. І. та Лавриновича О. В. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2018.

19. Конституційне право: підручник / [Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер, М. І. Козюбра, А. А. Мелешевич]; за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2021.

20. Копейчиков В. В. Доктрина права. Доктрина. Юридична енциклопедія: В 6 т. / [Ю.С. Шемшученко (голова редкол.), Ф. Г. Бурчак, М. П. Зяблюк та ін.]. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2: Д-Й. 1999.

21. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

22. Кравець Є. Я. Доктрина. Юридична енциклопедія: В 6 т. / [Ю. С. Шемшученко (голова редкол.), Ф. Г. Бурчак, М. П. Зяблюк та ін.]. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2: Д-Й. 1999.

23. Лісніча Т. В. Захист особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи (право на життя, здоров'я, свободу та особисту недоторканність): автореф. дис... канд. юрид. наук за спец. 12.00.03 – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Харків, 2007.

24. Логвиненко Б. О. Організаційно-правові недоліки забезпечення поліцією заходів карантину (на прикладі запобігання поширенню COVID-19). Організаційно-правове забезпечення підрозділів превентивної діяльності Національної поліції: матеріали регіонального круглого столу (м. Дніпро, 19 червня 2020 року). Дніпро : ДДУВС, 2020.

25. Логвиненко Б. О. Проблеми нормативно-правового забезпечення протидії COVID-19 органами Національної поліції. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2020. № 2 С. 48-52.

26. Методичні рекомендації щодо проведення моніторингового візиту Національного превентивного механізму до відділу поліції. Київ, 2019. 111 с. URL : https://ecpl.com.ua/wpcontent/uploads/2020/02/HR_MethodB5_7_blocOBL.pdf.

27. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21.12.1965. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text.

28. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

29. Мінімальні стандарти належного поводження з дітьми в місцях несвободи / Кол. авторів. Харків: ХІСД, 2013. 88 с. URL : <https://khisr.kharkov.ua/minimal-ni-standarty-nalezho-no-povodzhennia-z-dit-my-v-mistsiakh-nesvobody/>.

30. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправи правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) від 29.11.1985. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_211

31. Міністерство юстиції України. Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини. Стаття 3 «Заборона катування». URL : <https://minjust.gov.ua/m/stattya-3-zaborona-katuvannya>.

32. Національний моніторинг незаконного насильства в поліції в 2020 році. Харківський інститут соціальних досліджень (ХІСД). Харків, 2020. 64 с.

33. Олійник В. С. Конституційне право людини на особисту недоторканність і його забезпечення органами внутрішніх справ України: автореф. дис... канд. юрид. наук за спец. 12.00.02 – конституційне право. Київ, 2006.

34. Основи законодавства України про охорону здоров'я / Борис Логвиненко. Київ : ВД «Дакор», 2021. 272 с.

35. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

36. Офіційний Сайт Офісу Генерального прокурора. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organiv-prokuraturi-2>.

37. Підстави та порядок застосування заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення у формі адміністративного затримання : навч.-практ. посіб. / А. Є. Фоменко, К. В. Бахчев, О. В. Бочковий, І. С. Дрок, М. А. Самбор. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2022.

38. Посібник для активістів: Моніторинг, захист прав і адвокація в інтересах ЛГБТ спільноти в Україні. Версія посібника від 27.08.2015 р. 43 с. URL : <http://gay.org.ua/monitoring-doc/manual.pdf>.

39. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та

стягнення аліментів» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text>.

40. Поцілуйко В. М. Процесуальні особливості застосування заходів забезпечення провадження в кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення: порівняльно-правовий аналіз. дис... канд. юрид. наук. по спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Одеса, 2018.

41. Превентивна діяльність Національної поліції в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації: наук.-практ. рек. / А. Є. Фоменко, Л. Р. Наливайко, К. В. Бахчев, О. В. Бочковий та ін. Дніпро : ДДУВС. 2020. 116 с.

42. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.

43. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n25>.

44. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17>

45. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

46. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>.

47. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні. Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

48. Про затвердження Змін до структури територіальних органів поліції: наказ Голови Національної поліції України від 26.05.2021 № 441.

49. Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису: наказ МВС України від 18.12.2018 № 1026. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19#Text>

50. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: Наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text>.

51. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>

52. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>.

53. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі: наказ МВС України від 07.11.2015 № 1395. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text>.

54. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 24.05.2022 № 311. URL :: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0629-22#Text>.

55. Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу: Постанова Національного банку України від 28.07.2020 № 107. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20/ed20200728#n85>.

56. Про затвердження Положення про кімнати для проведення слідчих дій та інших заходів в органах та підрозділах внутрішніх справ України: наказ МВС України від 18.12.2003 № 1561. URL : <https://umdpd.info/police-experts.info/orders/nakaz-mvs-vid-18-12-2003-1561-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-kimnaty-dlya-provedennya-slidchyyh-dij-ta-inshyyh-zahodiv-v-orhanah-i-pidrozdilakh-vnutrishnih-sprav-ukrajiny/>.

57. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: наказ МВС України від 26.01.2016 № 50. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text>.

58. Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у

вигляді тримання під вартою: постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-201-п#Text>.

59. Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії: наказ МОЗ України, МВС України, Мін'юст України від 22.10.2012 № 821/937/1549/5/156. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1868-12#Text>.

60. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 02.12.2008 № 638. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0137-09#Text>.

61. Про захист персональних даних: закон України від 01.06.2010. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

62. Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів: Постанова Національного банку України від 05.11.2014 № 705. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14/ed20191210#Text>.

63. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text/>

64. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

65. Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України: Наказ МВС України від 25.09.2023 № 777. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>.

66. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.

67. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20/ed20210630#n53>.

68. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 № 3352-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text>.

69. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.

70. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>.

71. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 № 2573-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573->

IX#Text.

72. Протокол 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. 23.08.2006. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_537#Text

73. Процесуальні гарантії підозрюваних осіб. Міжнародний фонд «Відродження». Дослідження від 18.12.2014. URL : https://www.irf.ua/doslidzhennya_protseualni_garantii_pidozryuvanikh_osib/.

74. Пугач А. В. Заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення: дис... канд. юрид. наук. по спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – право). Київ, 2019.

75. Рамкова конвенція про захист прав національних меншин від 01.02.1995. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text.

76. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-28/2011 за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11#Text>.

77. Рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003 Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-15/2003 за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частин першої, третьої статті 80 Конституції України, частини першої статті 26, частин першої, другої, третьої статті 27 Закону України «Про статус народного депутата України» та за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 80 Конституції України стосовно затримання народного депутата України (справа про гарантії депутатської недоторканності). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03#Text>.

78. Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011 у справі № 1-28/2011 за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11#Text>

79. Рішення Конституційного Суду України від 23 листопада 2017 року № 1-п/2017 у справі № 1-28/2017 за конституційним

поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-17#Text>.

80. Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 у справі № 3-208/2018(2402/18) за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19#Text>.

81. Рішення Конституційного Суду України від 21 грудня 2021 року № 3-р/2021 у справі № 1-252/2018(3492/18) за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», статей 15, 15⁻¹, 26 Закону України «Про кінематографію». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-21#Text>.

82. Рішення Конституційного Суду України від 26 травня 2015 року № 5-рп/2015 у справі № 1-11/2015 за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-15#top>. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

83. Рішення Конституційного Суду України (другий сенат) у справі № 3-39/2021(86/21) за конституційною скаргою Абрамовича Олексія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини другої статті 40 Житлового кодексу України (щодо дискримінації у реалізації права на житло) від 22 червня 2022 року № 5-р(П)/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-22#Text>.

84. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 15 квітня 2019 року у справі № 760/16551/18. URL : <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/81262669/>.

85. Самбор М. А. Адміністративне затримання: відповідність норм КУпАП суспільним потребам та сучасному стану дотримання прав і свобод людини. *Вісник ХНУВС – Bulletin of KhNUIA*. 2020. № 2 (89).

86. Самбор М. А. Адміністративне затримання: доктрина, законодавство, правозастосування. *Вісник Луганського державного*

університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2021. № 1 (93).

87. Самбор М. А. Використання положень Рішень Європейського суду з прав людини по захисту права на свободу мирних зібрань у справах щодо третіх держав в українському правовому просторі. *Журнал європейського і порівняльного права. 2020. Випуск 12 (1-2).*

88. Самбор М. А. Вплив міжнародних норм щодо дотримання права на свободу та особисту недоторканність людини на врегулювання відносин із застосування доставлення та затримання особи під час провадження у справах про адміністративні правопорушення. Міжнародні стандарти у галузі прав людини: реалії та перспективи українського законодавства: матеріали круглого столу (м. Дніпропетровськ, 10 груд. 2012 р.); уклад. канд. юрид. наук Л. А. Філянїна. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013.

89. Самбор М., Самбор А. «Законодавство» у нормах про адміністративну відповідальність: питання наповнення змісту та його уніфікованість. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної ради України. 2014. № 5.*

90. Самбор М. А. Зміст поняття «законодавство» в нормах Кодексу України про адміністративні правопорушення. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки. Том 27 (66). 2014. № 3.*

91. Самбор М. А. Недотримання процесуальної форми адміністративно-деліктного провадження та порушення гарантій прав і свобод людини: шляхи усунення порушень та прогалин законодавства. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2022. № 4 (100).*

92. Самбор М. А. Огляд на стан сп'яніння: особливості правового регулювання та дотримання прав і свобод людини. *Право і безпека. 2020. № 2 (77).*

93. Самбор М. А. Повідомлення родичів у разі застосування заходу забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення у вигляді адміністративного затримання. *Адміністративне право і процес. Науково-практичний журнал. 2017. № 2 (20).*

94. Сенюта І. Я. Право людини на медичну допомогу: деякі теоретико-практичні аспекти. Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення). Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (17-18.04.2008, м. Львів). С. 277-283.

95. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

96. Сім'я. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Сім'я>.

97. Смілик А. С. Гносеологічний вимір свободи та відповідальності як категорій права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. 2016. Випуск 37. Том 3.*

98. Стояцька Г. М. Запровадження та функціонування «Custody Records» в Україні: філософський аналіз правового потенціалу. Перспективи. *Соціально-політичний журнал. 2022. № 1. С. 102–108.*

99. Уварова Н.В. До проблеми удосконалення прав представників сексуальних меншин та трансгендерних особистостей як учасників кримінального провадження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. Спеціальний випуск № 3 (94) «Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти». С. 238-242.*

100. Уварова Н. В. Забезпечення прав трансгендерних особистостей у кримінальному провадженні. Захист прав людини і основоположних свобод як життєво важлива основа всеохоплюючої безпеки в Європі: матеріали Всеукр. наук.- практ. конф., присвяченої 25-річчю Гельсінського документа 1992 року «Виклик часу перемін» (м. Дніпро, 7 грудня 2017 р.). Дніпро: ДДУВС, 2017. С. 151-154.

101. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

102. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / [С. П. Рабінович, Г. Б. Яновицька, В. О. Кучер та ін.]; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014.

103. Цивільне право України: Підручник: У 2 т/ [В. І. Борисова (кер. авт.кол.), Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін.]; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2007. Т. 1.

104. Шибіко В. П. Затримання підозрюваного. Юридична енциклопедія: В 6 т. / [Ю. С. Шемшученко (голова редкол.), Ф. Г. Бурчак, М. П. Зяблюк та ін.]. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2: Д-Й. 1999. С. 530.

105. Custody Records: система фіксації всіх дій щодо затриманої особи – стан нормативного регулювання. URL : <https://rpr.org.ua/news/custody-records-systema-fiksatsii-vsikh-diy-shchodo-zatrymanoio-osoby-stan-normatyvnoho-rehuliuвання/>.

106. Kodeks postępowania karnego. Ustawa z dnia 06.06.1997. URL : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970890555>.

107. Кримінально-процесуальний кодекс Грузії від 09.10.2009.
URL : <http://mrmg.eu/35-ugolovno-processualnyy-kodeks-gruzii.html>.

108. Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Молдова від 14.03.2003. URL: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=2&id=326970>.

109. Law on Administrative Liability № 225, 14.11.2018. URL :
<https://likumi.lv/ta/en/en/id/303007-law-on-administrative-liability>

110. Наказателно-процесуален Кодекс. Република България.
28.10.2005 URL: <https://justice.government.bg/home/normdoc/2135512224>.

111. Tłumaczenia wzorów pouczeń w postępowaniu karnym,
stanowiących załączniki do rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości URL :
<https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/tlumaczenia-wzorow-pouczen>.

Навчальне видання

**Бочковий Олексій Васильович
Дрок Ірина Сергіївна
Логвиненко Борис Олексійович
Руфанова Вікторія Миколаївна
Самбор Микола Анатолійович
Уварова Наталія Володимирівна**

**ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС
ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО
ЗАТРИМАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ**

Навчально-практичний посібник

Редактори, оригінал-макет –
А. В. Самотуга, С. В. Лобань

Редактор *Н. В. Леонова*

Підп. до друку 03.09.2024. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times.
Ум.-друк. арк. 12,09. Обл.-вид. арк. 13,00. Зам. № 13/24-нп

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 8112 від 13.06.2024